ŞANLIURFA MÜZESİ
NEOLİTİK ÇAĞ KATALOĞU

ŞANLIURFA MUSEUM
NEOLITHIC CATALOGUE

ŞANLIURFA MÜZESİ

ŞANLIURFA MÜZESİ

NEOLİTİK ÇAĞ KATALOĞU / *NEOLITHIC CATALOGUE*

YAYIN KOORDİNATORÜ / ***PUBLISHING COORDINATOR***
Celal ULUDAĞ
(Müze Müdürü / Arkeolog - *Museum Director / Archaeologist*)

Editörler / ***Editors***
Prof. Dr. Necmi KARUL / İstanbul Üniversitesi
Doç. Dr. Eylem ÖZDOĞAN / İstanbul Üniversitesi
Ahmet YAVUZKIR / Müze Araştırmacısı, *Museum Researcher*

Fotoğraflar / ***Photographs***
Yusuf ASLAN, Bekir KÖŞKER, Ahmet YAVUZKIR, Vedat ATASOY, Turgut TARHAN

Kapak Fotoğrafı / ***Cover Photograph***
Sayburç Kabartmaları / *Sayburç Reliefs*

Yayına Hazırlık ve Baskı / ***Prepared by and Print***
OmaOma Medya ve Yayıncılık Hiz. Ltd. Şti.

İstanbul, Kasım / *November* 2024

ISBN: 978-605-65296-8-9

Proje Koordinatörü / ***Project Coordinator***
Oktay ULUDAĞ

Görsel Yönetmen / ***Art Director***
Bahadır ERŞIK

Proje Editörü / ***Project Editor***
Tülay Özgür

Çeviri / ***Translation***
Merete ÇAKMAK

Dijital Karanlık Oda / ***Digital Darkroom***
Mustafa GÜLDAĞ

KATKIDA BULUNANLAR / ***CONTRIBUTORS***
Dr. Merve OFLUOĞLU / Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Turizm Daire Başkanı
Mehmet TÜTÜNCÜ / Şanlıurfa Kültür ve Bilişim A.Ş. Genel Müdürü

T.C. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI

T.C. ŞANLIURFA VALİLİĞİ

ŞANLIURFA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ

ŞANLIURFA İL KÜLTÜR VE TURİZM MÜDÜRLÜĞÜ

"Bu Yayın Şanlı**urfa Büyükşehir Belediyesi** Tarafından Finanse Edilmiştir."
This publication has been financed by Şanlıurfa Metropolitan Municipality.

Bu eserin tüm hakkı saklıdır. Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğünün yazılı izni olmadan hiçbir parçası elektronik, mekanik ve benzeri araçlarla veya diğer kaydedici cihazlarla kopyalanamaz, aktarılamaz ve çoğaltılamaz.

All rights reserved. No parts of this work can be copied, transferred or reproduced electronically, mechanically or by similar recording devices without the written permission of the Ministry of Culture and Tourism, Directorate General for Cultural Heritage and Museums.

İÇİNDEKİLER
CONTENTS

Büyük Dönüşümün Müzesi - Şanlıurfa
Museum of the Great Transformation **4**

Neolitik Çağ MÖ 9700-6000
Neolithic Period 9700-6000 BC **8**

Şanlıurfa Neolitik Çağ Araştırmaları Projesi
The Şanlıurfa Neolithic Research Project **14**

Göbeklitepe **20**

Karahantepe **30**

Yenimahalle Heykeli **40**

Mendiktepe **42**

Çakmaktepe **44**

Sayburç **52**

Harbetsuvan Tepesi **62**

Sefertepe **64**

Gürcütepe **70**

Mezraa Teleilat **76**

Akarçay Tepe **78**

Şanlıurfa Müzesi Neolitik Çağ Eser Kataloğu

Şanlıurfa Museum Neolithic Period Artefact Catalogue **80**

Büyük Dönüşümün Müzesi / Şanlıurfa
Museum of the Great Transformation

İpekyolu üzerinde bulunan Şanlıurfa, uygarlık tarihinin en eski ve en kadim kentlerinden biridir. Ticaret yollarının kesiştiği bir alanda bulunması şehrin farklı dönemlerde farklı dil, kültür ve sosyal yapıların kaynaşmasını kolaylaştırmıştır.

Uygarlık tarihi ile ilgili tüm arkeolojik kabullerin yeniden gözden geçirilmesini sağlayan ve tarihi 12 bin yıl önceye giden, son avcı ve toplayıcıların uğrak yeri olan ve dünyanın ilk kült alanı olarak bilim literatüründe yer edinen Göbeklitepe ve Karahantepe; 2021 yılında kazılarına başlanan ve Dicle Havzası ile Orta Fırat arasındaki ilişkileri anlamamıza büyük katkılar sunan Sefertepe; üslup ve sembolizmi ile dünyanın en etkileyici kabartmasının bulunduğu Sayburç, Anadolu'daki yerleşikliğin en erken aşamalarını anlamamızı sağlayan Çakmaktepe ve Mendiktepe, Harran'ın ilk çiftçilerinin olduğu Gürcütepe; insanlık tarihindeki en kritik adımlardan olan ilk çiftçilik ve hayvan yetiştiriciliğinin izlerine rastlanan Nevali Çori; tarım ve hayvancılığa dayalı Neolitik yaşam biçiminin tüm kurum ve kurallarıyla yerleşmeye başladığı Mezraa-Teleilat ve Akarçay Tepe, Şanlıurfa'nın Neolitik Çağ'daki önemini ortaya koyar.

Ayrıca "Peygamberler Şehri" olarak kabul edilen Şanlıurfa Balıklıgöl'ü, Hz. Eyüp Makamı, Harran, Hz. Musa Kuyusu, Soğmatar Antik Kenti, Hz. Şuayb Şehri ve Deyr Yakup Manastırı'yla inanç turizminin de önemli durakları arasındadır.

Böylesi zengin bir emanete sahip olan Şanlıurfa'nın kültür varlıklarının korunması, sergilenmesi ve turizm dünyasında daha görünür kılınması amacıyla müze açılması fikri daha 1948 yılında oluşmaya başlamıştır. 1965 yılında da Şanlıurfa merkez Şehitlik Mevkii'nde, 1500 metrekarelik alan üzerinde inşaatına başlanmış ve 1969 yılında da ilk Şanlıurfa Müzesi ziyarete açılmıştır.

Located on the Silk Road, Şanlıurfa is one of the most ancient cities in the history of civilisation. The city was at a crossroad of the trade routes where different languages, cultures and social structures would have intermingled with great ease in the various eras.

The importance of Şanlıurfa in the Neolithic Period is attested by Göbeklitepe and Karahantepe that appear in the literature as the world's earliest cult sites, as the gathering place of the last hunter-gatherers, and with its history going back 12000 years, it has meant that all known archaeological hypothesis about the history of civilisation so far has had to be reassessed; also by Sefertepe, where excavations began in 2021 contributing greatly to our understanding of the relationship between the Tigris basin and Central Euphrates; Sayburç, with the most impressive reliefs both in style and symbolism; Çakmaktepe and Mendiktepe that let us understand the earliest stages of settled life in Anatolia; Gürcütepe where Harran's earliest farmers were; Nevali Çori where traces of human history's most critical steps are found: the first farming and stock farming; and Mezraa-Teleilat and Akarçay Tepe where the Neolithic lifestyle based on farming and animal husbandry, complete with its institutions and rules, began to become established.

Şanlıurfa is also known as the City of Prophets, and some of the important tourist locations are Balıklıgöl (Pool of Abraham), the Cave of Job, Harran, the Well of Moses, the Ancient City of Soğmatar, the Ancient City of Şuayb and the Deyr Yakup Monastery.

With such an important heritage and Şanlıurfa's need to protect and exhibit its cultural assets in order to make them more visible to world tourism, the idea of opening a museum came up as early as in 1948. Constructions began in the district of Şehitlik in a 1500 metres square plot in 1965 and the first Şanlıurfa Museum opened to visitors in 1969.

Ancak Şanlıurfa'nın arkeolojik potansiyeli göz önüne alındığında müze binası mevcut haliyle yetersiz kalmıştır. Bunun üzerine 60 bin dönümlük arazide üç katlı yeni bir "Şanlıurfa Arkeoloji Müzesi" ve Haleplibahçe'de ortaya çıkan mozaiklerin sergileneceği "Mozaik Müzesi" ve her iki müze arasında da deneysel arkeolojik çalışmaların da yapılabileceği Arkeopark Projesi'nin temeli Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından 2012 yılında atılmıştır.

Ziyarete 24 Mayıs 2015 tarihinde açılan Şanlıurfa Arkeoloji Müzesi büyük bir kompleks olarak tasarlanmıştır. Şanlıurfa Arkeoloji Müzesi içerisinde 14 adet ana sergi

However, in view of Şanlıurfa's archaeological potential the museum was inadequate as it stood. The Archaeopark Project foundations were therefore laid in a six-kilometre square site by the Ministry of Culture and Tourism in 2012 for the Şanlıurfa Archaeology Museum and the Mosaic Museum where the mosaics uncovered in Haleplibahçe were to be displayed and where experimental archaeological studies could also be carried out between the two museums.

Designed as a large complex, Şanlıurfa Archaeology Museum opened 24 May 2015. The Şanlıurfa Archaeology

salonu ve 33 adet canlandırma alanı bulunmaktadır. Ayrıca resim, heykel vb. sergilerin yapılabileceği geçici sergi salonu, tanıtım filmlerinin gösterildiği sinevizyon odaları, çocuk oyun alanı ve hediyelik eşya satış üniteleri de yer almaktadır. Müzenin giriş kısmında yaklaşık 1000 araçlık kapalı otopark ve gelen ziyaretçilerin dinlenip vakit geçirebilecekleri 400 kişilik kapalı alana sahip kafe/restoran bulunmaktadır.

Şanlıurfa Arkeoloji Müzesi sergi salonlarında kronolojik olarak ilk önce Paleolitik Çağ'a ait yüzey buluntuları ve dönemsel canlandırmalar; daha sonra kronolojik sıra ile Neolitik Çağ'a tarihlenen, insan boyutunda yapılmış dünyanın en eski heykellerinden "Yenimahalle heykeli" ile Neolitik insanın anıtsal yapı komplekslerini oluşturan Göbeklitepe ve Karahantepe yerleşmelerinden gelen buluntu ve canlandırmalar; Nevali Çori kült yapısı, Kalkolitik Çağ, Tunç ve Demir Çağı buluntu ve canlandırmaları;

Museum contains 14 main exhibition halls and 33 animation areas. There is also a temporary exhibition hall for displaying paintings and sculptures for example, rooms with cinevision where promotion films can be shown, children's play area and gift shop units. The museum's entrance area has indoor parking spaces for about 1000 cars and there is a hall for visitors with a capacity of 400 people with an indoor café/restaurant where they can spend time and relax.

The exhibition spaces at Şanlıurfa Archaeology Museum are organised chronically and first display the Palaeolithic Period with surface finds and period animations; then, in chronological order, one of the world's oldest statues the Yenimahalle statue, a full-size sculpture of a human being, and the artefacts and animations from the settlements that formed the monumental Göbeklitepe and Karahantepe complexes built by the Neolithic people; the Nevali Çori cult complex, artefacts and animations from the Chalcolithic

Helenistik, Roma, Doğu Roma ve en son İslami Dönem'e ait en önemli eserler sergilenmektedir. Ayrıca Savaşçı Amazon Kadınları'nın dünyada ilk olarak mozaiğe resmedilmiş halinin sergilendiği Şanlıurfa Mozaik Müzesi, ülkemizden ve dünyadan ziyaretçilerini beklemektedir.

Neolitik Dönem eserleri açısından dünya müzeleri arasında ayrıcalıklı bir yere sahip olan Şanlıurfa Arkeoloji Müzesi, 2024 yılında "Taş Tepeler" konulu yeni bir sergi salonuna kavuşmuş olup bu proje kapsamında Şanlıurfa Neolitik Çağ Araştırmaları Projesi (Taş Tepeler) kapsamında kazısı gerçekleştirilen arkeolojik alanlardan elde edilen arkeolojik eserler çağdaş müzecilik anlayışıyla sergilenmektedir ■

Kültür ve Turizm Bakanlığı
Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü

Period, Bronze and Iron Age, and important artefacts from the Hellenistic, Roman, and East Roman periods and in conclusion from the Islamic Period. In addition, the Warrior Amazon Women have been depicted for the first time in mosaics in Şanlıurfa Mosaic Museum, and these are awaiting local as well as overseas visitors.

The Şanlıurfa Archaeology Museum occupies a special place amongst museums around the world with respect to Neolithic Period artefacts. In 2024 the museum gained a new exhibition hall themed "Taş Tepeler" or "Stone Mounds" which is a project realized by the Şanlıurfa Neolithic Research Project (Taş Tepeler). Employing contemporary museology concepts it displays the archaeological artefacts that have been brought to light in the excavated archaeological sites ■

Ministry of Culture and Tourism
General Directorate of Cultural Heritage and Museums

Neolitik Çağ MÖ 9700-6000

Neolithic Period 9700-6000 BC

Yeni Taş Çağı ya da Cilalı Taş Devri olarak da bilinen Neolitik Çağ, insanlık tarihindeki en belirleyici dönüm noktalarından biridir. Neolitik Çağ'a kadar insanlar kalıcı yerleşmeler kurmadan konar göçer olarak yaşamış, besinlerini avcılık ve toplayıcılıkla sağlamışlardır. Bu dönemle birlikte yerleşik yaşama geçen insan, doğal çevresini değiştirmeye başlamış ve geçimini tarım ile hayvancılık yaparak sağladığı bir sürece girmiştir. Bu yeni yaşam biçimi, Endüstri Devrimi'ne kadar gelişerek sürecek olan sosyal ve ekonomik dönüşümlerin de temellerini oluşturur. Neolitik Çağ yalnızca yerleşik yaşam ve besin üretimi değil, teknoloji, sosyal yaşam, inançlar ve toplumlar arası etkileşimleri de yeniden biçimlendirmiştir. Uygarlık tarihindeki bu keskin dönüşüm, bu nedenle kimi zaman "Neolitik Devrim" olarak da adlandırılır.

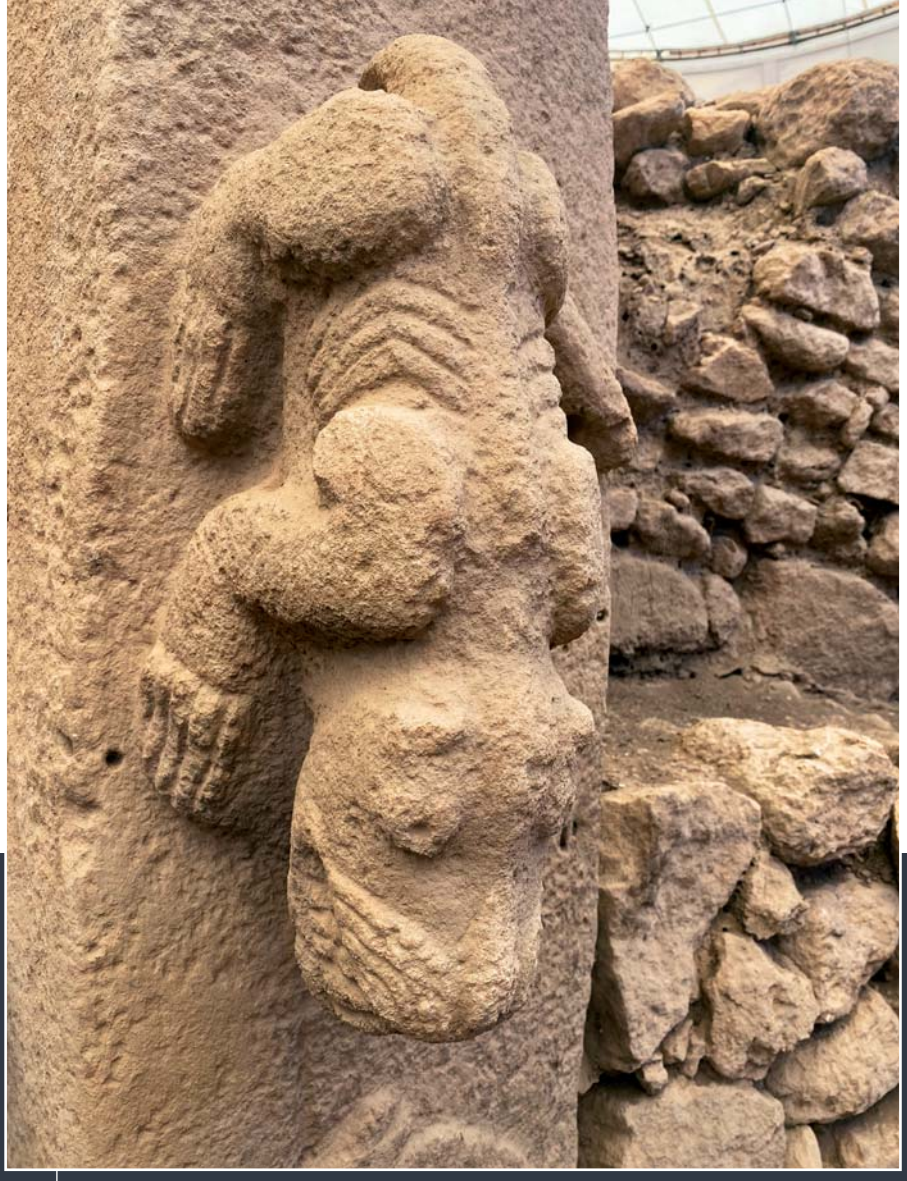
Neolitik Çağ, özellikle Güneybatı Asya'da, çanak çömleğin kullanılmaya başlamasına da atfen Çanak Çömleksiz ve Çanak Çömlekli Neolitik Dönem olarak ikiye ayrılır. Çanak çömlek kullanımın olmadığı ilk evre, insanın daha kalabalık gruplar halinde yerleşik yaşama geçtiği aşamayı, sonraki ise, besin üretimin bir yaşam modeli olarak tam olarak benimsendiği aşamayı temsil eder.

Güneybatı Asya'da ilk kez Pleistosen sonlarında görülmeye başlayan sezonluk yerleşmeler, Holosen ile birlikte kalıcı köylere dönüşür. Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem, yerleşik yaşama geçen, ancak avcı ve toplayıcı yaşam biçimini sürdüren, gösterişli materyal kültüre sahip toplumları yansıtmaktadır. Güneybatı Asya'da yerleşik yaşama çok farklı bölgelerde yaklaşık eş zamanlı geçilmiş olsa da bazı kültürel farklılıklar ayırt edilebilmektedir. Doğu Torosların Mezopotamya düzlüklerine doğru alçaldığı Şanlıurfa Platosu, anıtsal mimarisi, kamusal yapıları ve yoğun sanatsal üretimiyle Neolitik Çağ'ın görkemli bir şekilde izlenebildiği bölgelerin başında gelmektedir.

The New Stone Age or the Neolithic Period as it is known now, is one of the most defining turning points in human history. Up until the Neolithic Period people did not establish permanent settlements but lived as nomads obtaining their food by hunting and gathering. The Neolithic Period saw a shift towards sedentary life and people entered a process in which they began to change their natural environment and make their living through farming and animal husbandry. This new lifestyle evolved and continued up until the Industrial Revolution and it formed the foundation for social and economic transformations. The Neolithic Period did not only shape settled life and food production but also transformation in technology, social organization, beliefs, and interactions between communities. For this reason, this profound transformation in the history of civilization is sometimes referred to as the "Neolithic Revolution."

The Neolithic Period in Southwest Asia in particular is divided into two phases, the Pre-Pottery Neolithic and the Pottery Neolithic. The first phase, when pottery was not used, marks the period when humans adopted a settled way of life in large communities. In the subsequent phase, food production became an integral and fully integrated aspect of their way of life.

The transition from seasonal settlements, which first emerged in Southwest Asia during the late Pleistocene become permanent villages during the Holocene. The Pre-Pottery Neolithic Period is distinguished by societies with a sophisticated material culture, that settled in dense populations while continuing to engage in hunting and gathering. In Southwest Asia, the process of sedentarization occurred almost simultaneously in different regions, although some cultural differences can be discerned. One such region is the Şanlıurfa Plateau, where the Eastern Taurus Mountains descend towards the Mesopotamian plains. This area offers a prominent example of the Neolithic Period, displaying a range of distinctive features including monumental architecture, communal buildings, and a rich artistic tradition.

Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem'in erken ve orta evrelerine tarihlendirilen Göbeklitepe'de dikilitaşları süsleyen çeşitli hayvan tasvirleri, doğal çevre ortamının yanı sıra sanatsal ifade biçimleri ve inanç sistemlerine kadar birçok konuya ilişkin veri oluşturuyor. C yapısındaki 27 numaralı dikilitaş üzerinde kaburgaları görünen bir leopar kabartması yer alıyor.

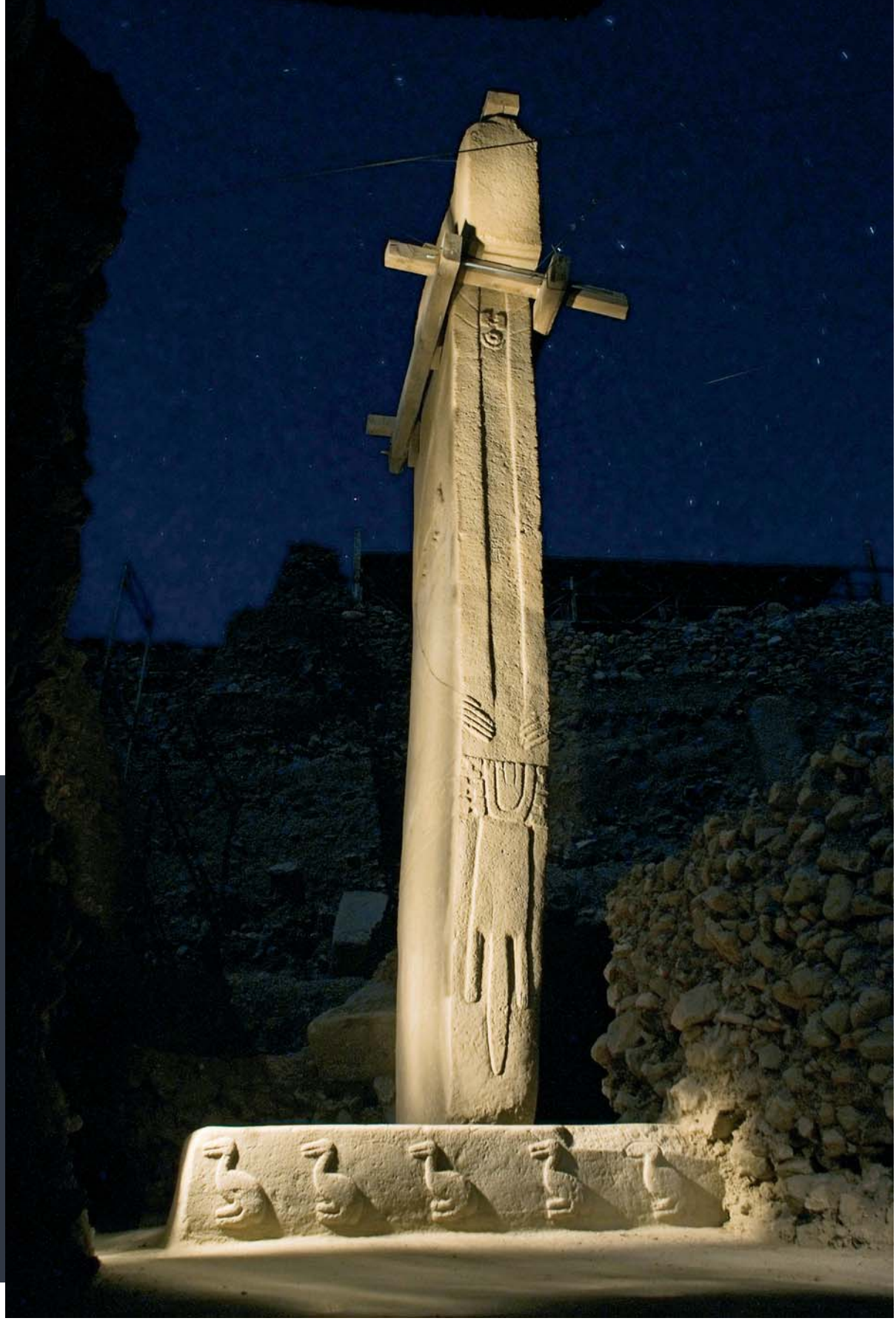
In Göbeklitepe, dating to the early and middle phases of Pre-Pottery Neolithic, the depictions of various animals ornamenting the pillars, provide data on many topics such as the natural environment, forms of artistic expression and belief systems. Pillar number 27 in Special Building C features a relief depicting a leopard with a clearly visible ribcage.

Çanak Çömlekli Neolitik ile birlikte hemen hemen tümüyle tarım ve hayvancılığa dayalı bir köy yaşantısı ortaya çıkar. Çanak çömlek yapımı döneme adını veren yeni bir teknolojik buluş olduğu kadar değişen beslenme alışkanlıklarının da bir sembolüdür. Kilin biçimlendirilerek fırınlanmasıyla ateşe dayanıklı hale gelen kaplar, besinlerin depolaması ve saklanmasının yanı sıra tarım ürünlerinin sulu aş olarak tüketilmesine olanak sağlayarak beslenmede yeni bir çığır açar. Çiftçiliğin yaşam biçiminin ana unsuru haline gelmesi, evcil hayvanların büyük sürüler halinde yaşama katılmasına ve tarla tarımının başlamasına sosyal bir dönüşümün de eşlik ettiği anlaşılmaktadır. Bu dönemde insanın gündelik yaşamı tümüyle tarım ve hayvancılığın gerektirdiği işlere göre yeniden şekillenmiş, önceki dönemden bilinen gösterişli kamusal sanat ve inanç göstergeleri silikleşmiştir. Bu süreçte, çiftçiliğe dayalı yaşam biçiminin hızlı bir şekilde başka bölgelere de yayıldığı bilinmektedir. Yaklaşık olarak MÖ 7. binyılın başlarından itibaren, besin üretimine dayalı köy yaşamı giderek daha geniş bir coğrafyada hâkim yaşam modeline dönüşmeye başlamıştır ■

The transition to the Pottery Neolithic period saw the advent of village life, which was based almost entirely on agriculture and animal husbandry. The production of pottery represents not only a new technological invention that lends its name to the period, but also a symbol of evolving dietary habits. When clay vessels were shaped, fired and made fireproof they also made storage and food preservation possible, as well as the consumption of agricultural products in the form of stewed food, and this broke new ground. It is evident that a social transformation was concomitant with the emergence of farming as the primary element of the way of life, the introduction of domestic animals in large herds, and the inception of field crop cultivation. During this period, the daily lives of people were completely transformed in accordance with the demands of agriculture and animal husbandry. The ostentatious public displays of art and belief that had been prevalent in the previous period were no longer as visible. It is evident that the lifestyle centered on farming rapidly spread to other regions. From approximately the beginning of the 7th millennium BC onward, village life based on farming began to become the dominant model of life in a wider geographical area ■

Şanlıurfa'daki dikilitaşlar stilize insanları temsil etmektedir. T biçimli üst taraf baş, uzun dikdörtgen kısım ise gövdedir. Bazı örneklerin yan yüzlerinde kol betimleri ile gövdenin önü olan dar yüzde V biçimli boyunluk, eller, kemer ve kemerin altından sarkan hayvan postu gibi detaylar belirtilmektedir.

The pillars in Şanlıurfa represent stylized humans. The T-shaped upper part is the head and the long rectangular part is the body. The side faces of some examples depict arms, and the narrow side, which is the front of the body, shows details such as a V-shaped collar, hands, belt and animal hide peeking out from under the belt.

Şanlıurfa'da Harran Ovası'nın etrafındaki tepelerin üzerindeki ilk yerleşim alanlarını ifade eden Taş Tepeler, Neolitik insanın günlük yaşamlarından inanç dünyalarına kadar geniş bir çerçevede geçmişe dair bilgiler sunar. Taş Tepeler Projesi ile elde edilen ilk sonuçlar 12 bin yıl önce bu bölgede yoğun bir nüfusun yaşamaya başladığını, yakın mesafelerde çok sayıda yerleşimin kurulduğunu kanıtlıyor.

The Taş Tepeler, which represent the first settlements on the plateau around the Harran Plain in Şanlıurfa, offer a wide range of insights into the past, from the daily lives of Neolithic people to their world of beliefs. The preliminary results of the Taş Tepeler Project indicate that a dense population began to settle in this region 12 thousand years ago, with many settlements established nearby.

Şanlıurfa Neolitik Çağ Araştırmaları Projesi

The Şanlıurfa Neolithic Research Project

TAŞ TEPELER

BÜYÜK DÖNÜŞÜMÜN COĞRAFYASI

THE LAND OF GREAT TRANSFORMATION

TÜRKİYE

NECMİ KARUL

Şanlıurfa, Neolitik araştırmaları bakımından tarihsel öneme sahip yerlerden biridir. Bu önemi kimi zaman arkeoloji tarihinde iz bırakan araştırmacılardan kaynaklanırken kimi zaman da araştırmaların döneme ilişkin bilinenleri köklü bir şekilde değiştiren sonuçları nedeniyledir. Mevcut bilgilerimiz, Şanlıurfa bölgesinin Neolitik yaşamın başlarında gösterişli bir sembolizm ve anıtsal yapılarıyla dikkat çeken yerleşmelere sahne olduğunu göstermektedir. Bölge yerleşik yaşama adapte olma süreci ve teknolojik açıdan Güneybatı Asya'daki diğer çağdaşlarıyla benzer olmasına karşın, anıtsal mimarisi ve güçlü sembolizmasıyla özgün bir yapı sergiler.

Şanlıurfa'daki ilk araştırmalar 1963 yılında, İstanbul ve Chicago Üniversiteleri Güneydoğu Anadolu Tarihöncesi Araştırmaları Karma Projesi kapsamında Halet Çambel ve Robert J. Baridwood yönetiminde gerçekleşen yüzey

Şanlıurfa is a historically important region with regard to Neolithic studies. This may be the result of researchers who have left their mark on archaeological history or of findings that fundamentally change researchers' previous knowledge of the period. What we know today is that at the beginning of the Neolithic, Şanlıurfa was the scene of settlements that attracted attention with ostentatious symbolism and monumental structures. While it was similar with respect to process and technology to other contemporary settlements in Southeast Asia that were transitioning to settled life, the gigantic architecture and strong symbolism bear witness to a unique structure.

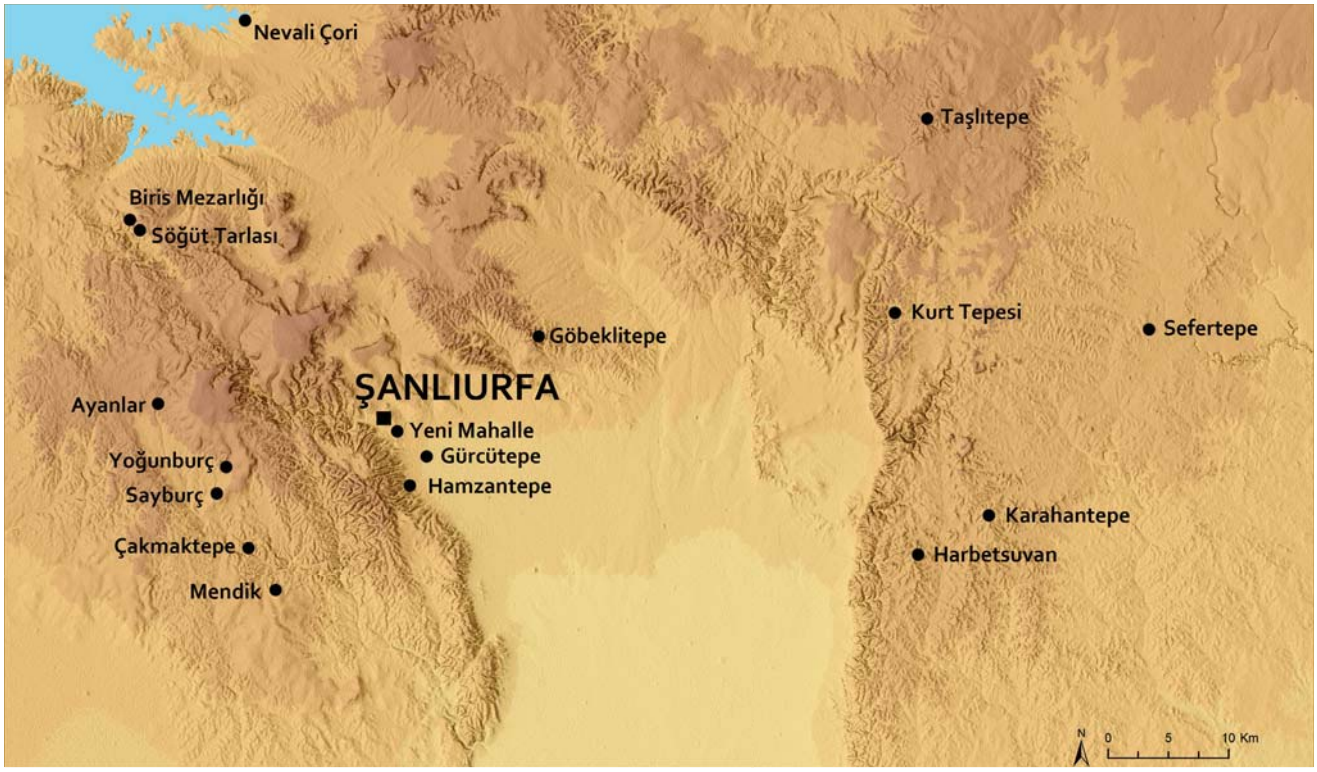
The studies began with surface surveys in Şanlıurfa in 1963 as part of the Istanbul and Chicago Universities' Joint Prehistoric Research Project in southeastern Anatolia headed by Halet Çamlıbel and Robert J. Baridwood, and

KARAHANTEPE

Leopar, Şanlıurfa bölgesinde en sık betimlenen hayvanlardan biridir.

The leopard is one of the most frequently depicted animals in the Şanlıurfa region.

YAŞIN GÖKHAN ÇAKAN

araştırmalarıyla, yine aynı proje kapsamında 1964 yılında Söğüt Tarlası 1 ve Biris Mezarlığı'nda yürütülen küçük ölçekli kazılar şeklinde başlar. Bozova yakınlarında yer alan bu iki yer olasılıkla geniş bir alana yayılan tek bir yerleşmedir. Söğüt Tarlası 1, Bruce Howe tarafından Neolitik Çağ'ın hemen öncesine tarihlendirilmiştir. Bölgede uzun bir araştırma boşluğunun ardından ilk kapsamlı çalışma, Atatürk Barajı nedeniyle 1983-1991 yılları arasında, Nevali Çori'de gerçekleşen kurtarma kazılarıdır. Dokuz sezon sürdürülen kazı çalışmalarında, konut alanlarının yanı sıra özel yapılarla da karşılaşılmış, bölgede bugün giderek daha tanımlı hale gelmeye başlayan anıtsal yapılar ve gösterişli sembolik ögelerle, Çayönü'ün ardından ilk kez burada karşılaşılmıştır. Harald Haupmann ve ekibi Nevali Çori kazılarını tamamlandıktan sonra, o zamanın Şanlıurfa Arkeoloji Müzesi Müdürü Adnan Mısır'ın da yönlendirmesiyle 1995 yılında Gürcütepe ve Göbeklitepe'de de kazılara başlar. Göbeklitepe'de Klaus Schmidt yönetiminde gerçekleşen uzun soluklu çalışmalar, Nevali Çori'den bilinen özelliklerin, daha eski örneklerini çok daha görkemli bir şekilde gözler önüne serer. Bu yönüyle Göbeklitepe, Neolitik Çağ'a ilişkin bilinenlerin de yeniden sorgulandığı bir yer olur.

within the same project went on to begin small-scale excavations in Söğüt Tarlası 1 and Biris Mezarlığı in 1964. These two sites, located near Bozova, are probably one single settlement that extends over a large area. Söğüt Tarlası 1, was dated by Bruce Howe to immediately before the Neolithic. The first comprehensive study in the area following a long research hiatus were the rescue excavations carried out in Nevali Çori in 1983-1991 because of the Atatürk Dam. These excavations continued over nine seasons and besides residential areas, they also uncovered a special building. For the first time since Çayönü they came across the monumental structures and grandiose symbolic elements that are becoming more recognized today. After Harald Hauptman and his team had completed the excavations of Nevali Çori, they began digging at Gürcütepe and Göbeklitepe in 1995 upon the instructions of the then director of Şanlıurfa Archaeology Museum, Adnan Mısır. The sustained excavations directed by Klaus Schmidt at Göbeklitepe, reveal older and more magnificent examples than those known from Nevali Çori. This makes Göbeklitepe a place that reopens questions with regard to our knowledge about the Neolithic. In the ensuing period, surface surveys carried out by Bahattin Çelik and

Sonrasındaki süreçte Bahattin Çelik'in yüzey araştırmaları ve 2017-2019 yıllarında Harbetsuvan'da gerçekleştirdiği kazı çalışmaları, bölgede birbirine benzeyen çok sayıda erken dönem yerleşmesinin olduğunun ilk işaretlerini verir. 2019 yılında Karahantepe'de başlayan araştırmalar ise Göbeklitepe'nin benzersiz bir yer olmadığını, bölgede bu nitelikte başka yerlerin olabileceğini bir kez daha vurgular.

Büyük ve küçük, farklı nitelikte çok sayıda yerleşmenin varlığı, bunların kronolojik olarak uzun bir zaman dilimini yansıtması, ayrıca birçoğunda özel yapı geleneği, T biçimli dikilitaş ve sanatsal üretimlerdeki devamlılıklar, ortak kültürün bölgenin geneline ne denli hâkim olduğunu hem coğrafi hem de kronolojik açıdan vurgular. Doğu Toroslardan Mezopotamya düzlüklerine geçiş niteliğinde olan ve Harran Ovası'nın etrafını saran Şanlıurfa Platosu bu bakımdan ilk yerleşik toplumları ayrıntılı olarak gözlemlenmesine olanak tanıyacak bir potansiyele sahiptir. Ancak bölgedeki erken Neolitik toplumların gerçekte nasıl bir yaşam biçimine sahip olduğu tam olarak bilinmediği gibi, yerleşik yaşamın gelişimine nasıl bir katkı sağladığı da cevaplanması gereken başlıca sorular arasındadır. Konuya dair bütünlükçü açıklamaların bir ya da birkaç yerleşmeden yola çıkarak yapılmasındaki güçlüğe karşın, farklı nitelikteki yerleşme ve buluntu yerlerinde gerçekleşecek eş zamanlı çalışmaların, ilk yerleşik toplumlara ilişkin kapsamlı bir resmi ortaya koyacağı düşüncesi, bölgede bir Neolitik araştırma projesinin başlamasına neden olur.

his excavations in Harbetsuvan 2017-2019 indicate that there are many such early period settlements in the area. Research beginning in Karahantepe in 2019 shows that it is not dissimilar to Göbeklitepe, and once again it is emphasised that there may be other places of this quality in the area.

Big or small, the existence of many settlements with different characteristics chronologically reflect a long timeframe, most of which have an authentic building tradition, the continuation of the T-shaped pillars and the artistic productivity highlights how dominant the shared culture is in the area, both from a regional and from a chronological perspective. In this respect, the Şanlıurfa Plateau which surrounds the Harran Plain, located at the point of transition between the East Taurus Mountains to the plains of Mesopotamia, is one of the regions in which there is a great potential to fully observe the first settled communities. However, how the early Neolithic communities in the area actually lived is not really known, nor what the contribution of the region's communities was to the advancement of settled life, these are some of the first questions that need answering. In order to obtain complete explanations it is necessary, despite the difficulties, to start at one or a few settlements and carry out parallel surveys at different types of settlements and findspots. The idea to produce an all-inclusive picture of the first settled communities would be a reason to begin a Neolithic research project in the area.

Neolitik Dönem'in başlarında yerleşik yaşama geçen toplumlar, avcılık ve toplayıcılığa devam etmişlerdir. Zaman içinde tarım ve hayvancılık ana geçim ekonomisini oluşturarak ilk yerleşik toplumların tam zamanlı çiftçilere dönüşmesini sağlamıştır.

The communities that adopted a settled way of life at the beginning of the Neolithic would have continued hunting and gathering. Over time, when agriculture and animal husbandry became their main sources of livelihood, it helped the first settled communities turn into fulltime farmers.

KARAHANTEPE

Şanlıurfa Neolitik Çağ Araştırmaları Projesi ya da yaygın bilinen adıyla Taş Tepeler, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın girişimiyle, ulusal ve uluslararası nitelikte farklı kurum ve üniversitelerden ekiplerin ortak bir çalışması olarak 2021 yılında başlamıştır. Proje kapsamındaki araştırmaların her biri bağımsız çalışmalar niteliğindedir. Bu nedenle yönetsel bir örgütlenme şeması yerine proje bazlı, organik bir yapılanma söz konusudur. Her bir araştırma, ülke genelinde yapılan diğer çalışmalar için geçerli olan kurallara göre yürütülmektedir. Tüm bu araştırmaları bir proje kapsamında bir araya getiren çerçeve ortak bilimsel amaçlarla belirlenmiştir. Çok sayıda yerli ve yabancı üniversite ile enstitünün işbirliğiyle sürdürülen çalışmalar aynı bölgede, benzer sorular etrafında eş zamanlı olarak gerçekleştirilen özgün bir proje oluşturmaktadır

Şanlıurfa Neolitik Çağ Araştırmaları Projesi'nin aşağıda belirtilen hedefler çerçevesinde belirlenen birbirleriyle ilişkili dört ana kapsamı bulunmaktadır; bunlar arkeoloji, paleoçevre, kültürel miras yönetimi ve etnoarkeolojik araştırmalardır. Belirtilen ana hedeflerin dışında birbirinden bağımız olarak örgütlenen araştırma ekiplerinin, kendi çalışmalarına özgün soru ve hedefleri söz konusudur.

Proje yerleşik yaşamın başlangıcından, yerleşik ve besin üretimine dayalı çiftçi yaşamın bütünüyle benimsendiği döneme odaklanmaktadır. Bu sayede yaklaşık olarak MÖ 10. binyıl ile 7. binyıl arasına tarihlenen yerleşme, kamp yeri, avlak ve benzeri buluntu yerlerinin bir envanteri çıkarılarak, bunların bazılarında arkeolojik kazılar yapmak ve bu sayede sürecin çok yönlü bir şekilde anlaşılmasını sağlayacak veriyi açığa çıkarmak mümkün olacaktır. Proje kapsamındaki arkeolojik araştırmaların ana hedefleri; Yerleşik yaşama geçiş sürecinde bölgede yaşanan sosyal, teknolojik ve ekonomik dönüşümlerin özgün yönlerini anlamak. Yerleşiklikle birlikte ortaya çıkan yeni toplumsal düzenin oluşumunda, sembolik ögelerin ve kamusal alanların rolünü değerlendirmek. Çağdaş yerler arasında yerleşme çeşitliliğine ilişkin çalışmalar yapmak ve bunun nedenlerini sorgulamak. Yerleşmelerin etkileşim alanlarını tespit ederek, kaynakların, işlik alanları ve avlakların nasıl kullanıldığını anlamak. Yerleşme çeşitliliğinin sosyal

The Şanlıurfa Neolithic Research Project, or as it is popularly known, Taş Tepeler, began in 2021 upon the initiative of the Turkish Ministry of Culture and Tourism with the participation of various cooperating teams from domestic and international institutions and universities. All research carried out within the project is independent. For this reason it is an organic structure based on projects rather on a supervisory organisation diagram. Every study is carried out according to the rules that apply to other research in other parts of the country. The framework within which all these studies will be brought together as one project is determined by scientific objectives. The work carried out to answer similar questions, in the same area and at the same time by many collaborating domestic and foreign universities and institutes makes for a very special project.

The Şanlıurfa Neolithic Research Project consists of four main areas whose related aims are defined below. They are gathered under the umbrella of archaeology, palaeoenvironment, cultural heritage management and ethnoarchaeological studies. Besides the main aims, the studies of the individual independent research teams have their own questions and objectives.

The project focuses on the beginning of settled life and on the period in which agriculture and food production was becoming established. A list of settlement locations dated to about 10.000 and 7.000 BC, as well as camp areas, hunting grounds and the like will be made, archaeological excavations will be done in some of these places and thanks to this very multifaceted process it will be possible to extract data that will enable us to understand the process. The main aims of the archaeological studies can be listed as follows: to understand the specific social, technological and economic aspects experienced in the area during the period of transition to settled life. To evaluate the formation of the new social order caused by settled life and the role of the symbolic elements and of the public areas. To study the diversity of contemporary settlements and examine the reasons. To determine the interaction between the settlements, and understand how their resources, workshops and hunting grounds were used. To scrutinize the social

Taş kaplar, çanak çömlekle birlikte beğeni eşyası olarak varlığını sürdürdü. Bu tür kapların Anadolu'daki en iyi örnekleri Mezraa Teleilat yerleşmesindeki kazılarda aşağıda çıkarıldı.

Stone vessels continued to be used as predtige objects alongside the pottery. The finest example among these was recovered at the archaeological excavations at the Mezraa Teleilat settlement.

ve ekonomik boyutunu, çevresel değişkenlerle birlikte irdelemek. Buluntu yerleri arasındaki ilişki ağlarını, sosyal ve ekonomik ölçütlerle tanımlamak, aynı ölçütleri çevre bölgelerle özellikle Orta Fırat ve Yukarı Dicle havzalarıyla birlikte değerlendirmektir. Söz konusu bulguları, bölgesel ve kronolojik açıdan ilişkilendirmek ve doğal çevre ortamıyla birlikte daha iyi bir şekilde anlayabilmek için ayrıca paleo-çevre araştırmaları yürütülmektedir. Bunlara ek olarak koruma, konservasyon ve sergileme çalışmalarını içeren bir de kültürel miras projesine başlanmıştır. Ayrıca geleneksel köy mimarisini, yok olmakta olan geleneksel üretim biçimleri ile kültürel değerleri belgeleyecek çalışmalar da yapılmaktadır.

Şanlıurfa Neolitik Çağ Araştırmaları Projesi'ni belirli bir bölge ve zaman aralığını, farklı açılardan ele alan, çeşitli geleneklerden ve dolayısıyla farklı birikimlere sahip ekip ve uzmanları bir araya getiren çok bileşenli bir proje olarak tanımlamak mümkündür ■

and economic extent of the settlement diversity, along with the environmental variables. To identify the relationship networks between the findspots, define them based on social and economic criteria and compare them with the surrounding areas, especially in the Middle Euphrates and Upper Tigris basins. To relate the finds, regionally and chronologically and to better understand the context with the natural environment, and also undertake paleo-environmental research. On top of this, studies for a cultural heritage project featuring preservation, conservation and exhibition have begun. Besides, the traditional village architecture, the disappearing traditional production methods and the cultural assets are also being recorded.

The Şanlıurfa Neolithic Research Project can be defined as a multidimensional project in which a specific area and time period is studied by different teams and experts joined together from diverse traditions and therefore with different backgrounds ■

GÖBEKLİTEPE

LEE CLARE

Göbeklitepe, Şanlıurfa'nın 15 kilometre, Örencik Köyü'nün yaklaşık 2,5 kilometre kuzeydoğusundadır. Germuş Sıradağlarının en yüksek tepelerinden birinin üzerinde (deniz seviyesinden yaklaşık 770 metre yükseklikte) yer alan yerleşim güneydeki Harran Ovası'na bakmaktadır. Bir dizi yüksek tepe ve alçak alanlardan oluşan Göbeklitepe, daha önce konut veya yerleşime dair kalıntılara rastlanmadığından bir ritüel alanı olarak yorumlanmıştır. Ancak bu yorum, son yıllarda alanın tüm yerleşim evrelerine ait konutların keşfedilmesinin ardından tekrar gözden geçirilmiştir.

The site of Göbeklitepe lies 15 kilometres northeast of Şanlıurfa and 2.5 kilometres northeast of Örencik village, upon one of the highest hills of the Germuş mountain range (approx. 770 metres above sea level) overlooking the Harran plain to the south. Comprising a series of higher-lying mounds and lower-lying hollows, Göbekli Tepe was previously interpreted as a purely ritual site, lacking any indications of domestic dwellings or settlement. However, this interpretation has been revised following the discovery of domestic buildings from all occupation phases of the site over the last several years.

C özel yapısı, yuvarlak-oval zemin planı ve anıtsal T biçimli dikilitaşlarıyla orijinali çatılı olan yapıların karakteristik özelliklerinin birçoğunu barındırıyor.

Special Building C shows many of the characteristic features of these originally roofed structures, including its round-oval ground plan and monumental T-shaped pillars.

C özel yapısında, merkeze yerleştirilmiş bir çift yekpare taştan batıda yer alanı (Dikilitaş 37), yapının zeminine özenle oyulmuş bir kaideye yerleştirilmiş olup, üzerinde gerçek boyutlu bir tilki kabartmasını barındırıyor.

The western of the two centrally placed monoliths (Pillar 37) in Special Building C features a life-size low relief of a fox and is inserted into a carefully carved pedestal on the floor of the structure.

D özel yapısında 2023 yılında gerçek boyutlarda bir yaban domuzu heykeli bulundu. Ön ayakları alçak kabartma (oyma) tekniğiyle işlenmiş olup, dirsekten kıvrılmış omuzları belirgin şekilde vurgulanmıştır. Gözleri küçük ve birbirine yakındır. Çenesi açık, dili öne ve yukarı doğru uzanmış olarak betimlenmiştir. Dişleri, özellikle de öndeki sivri dişleri, ayrıntılı bir şekilde işlenmiştir. Domuzun ağız ve dil bölgesinde kırmızı boya (pigment) kalıntıları, gövdesinde ise küçük siyah lekeler mevcuttur. Heykel üzerindeki renk izleri, Göbeklitepe'deki dikilitaşlar ve heykellerin sanılandan çok daha renkli olabileceğini düşündürmektedir.

The wild boar statue discovered in Special Building D in 2023 is a life-size representation. Its forelegs are well-defined in low relief, bent at the elbow and with a strong shoulder. The eyes are small and close-set. Its jaw is open, and the tongue extends forward and upward. A high level of detail is given to the depictions of the teeth, including the tusks. Remnants of red pigment are evident around the mouth and on the tongue of the pig, and small patches of black are visible on its torso. The use of colour on the statue implies that the pillars and statuary at Göbeklitepe presented a far more colourful picture than previously thought.

Göbeklitepe'nin kuzeyinden, havadan çekilen görüntüsünde sit alanının Germuş Sıradağlarının en yüksek tepelerinden birinde konumlandığı gösteriliyor.

Aerial view of Göbeklitepe looking north, highlighting the location of the site on one of the highest points of the Germuş mountain range.

Göbeklitepe'deki yerleşim en az 1500 yıllık bir süreyi kapsamaktadır. Çanak Çömleksiz Neolitik A (PPNA - yaklaşık MÖ 9600-8700) ve B döneminin (PPNB - MÖ 8700-8000) erken ve orta evrelerine tarihlenmektedir. Son çalışmalar, karakteristik T biçimli dikilitaşları ile ünlü anıtsal, oval, yuvarlak planlı özel yapıların uzun süreli kullanılan mekânlar olduğunu göstermiştir. Bu yapıların ilk evreleri MÖ 10. binyılın sonlarında, PPNA döneminde yerleşik avcı toplayıcı gruplar tarafından inşa edilmiş olup en geç yapı evreleri ise MÖ 9. binyılın ortalarına, PPNB dönemine aittir. Yapı içlerindeki dikilitaş ve kabartmaların yanı sıra, bazı yapıların girişleri hayvan betimleri ile tanımlı hale getirilmiştir.

Göbeklitepe'ye benzer mimari kalıntılar Nevali Çori, Karahantepe, Sayburç ve Sefertepe gibi bir dizi çağdaş yerleşim yerinde de görülmektedir. Göbeklitepe büyüklüğü ile dikkat çekicidir. Göbeklitepe, Karahantepe ve Ayanlar gibi daha geniş bir yerleşim ağının parçası olan birkaç büyük merkezi yerleşimden biridir. Buna karşılık Nevali Çori, Harbetsuvan, Sayburç ve Sefertepe gibi yerleşimler, büyük olasılıkla yakınlarındaki merkezi yerleşimlerle yakın bağlantıları olan daha küçük uydu yerleşimlerdir. Küçük

The settlement at Göbeklitepe spans at least 1500 years. It is assigned to the Pre-Pottery Neolithic A (c. 9600-8700 BC) and the early and middle phases of the Pre-Pottery Neolithic B (8700-8000 BC). Recent studies have shown that the famous monumental oval-circular special buildings, with their characteristic T-shaped monoliths, were long-lived structures. The oldest phases of these long-lived buildings were erected by groups of sedentary hunter-foragers in the late 10th millennium BC (PPNA), with the latest building phases attributed to the mid-9th millennium BC (PPNB). Besides the pillars and reliefs found within the buildings, the entrances to some of the structures may have been marked with the carvings of animals.

Similar architectural styles are visible at a number of contemporaneous and semi-contemporaneous sites, including Nevalı Çori, Karahantepe, Sayburç and Sefertepe. Remarkably, it is the size of Göbeklitepe that stands out. Göbeklitepe was one of a few large central sites, including Karahantepe and Ayanlar, which were part of a more extensive network of settlements. In contrast, sites like Nevali Çori, Harbetsuvan, Sayburç and Sefertepe were smaller

uydu yerleşimlerin çoğunda özel yapılar keşfedilmiş olsa da, daha büyük merkezi yerleşimler önemli bölgesel ritüel merkezleri olarak işlev görmüş olabilir.

Göbeklitepe'deki özel yapılar yuvarlak-oval plandır ve duvarlarında düzenli aralıklarla yerleştirilmiş anıtsal T biçimli dikilitaşlar ile karakterize edilmektedir. Diğerlerine göre daha uzun olan iki T biçimli dikilitaş yapıların merkezinde yer almaktadır. Bazı dikilitaşlara alçak kabartma olarak uygulanan, insan uzuvları (kollar, eller gibi), giysi öğeleri (örneğin, kemerler, bel örtüleri ve kolyeler) gibi betimlemeler nedeniyle dikilitaşlar, insan formunun oldukça stilize bir temsili olarak yorumlanmaktadır.

Özel yapıların zeminleri, üzerine inşa edildikleri kireçtaşı platonun dikkatlice kesilerek düzleştirilmesi ya da sıvanmasıyla oluşturulmaktadır. Çanak Çömleksiz Neolitik B döneminde, dikdörtgen-trapez biçimli kulübelerin içine yerleştirilmiş daha küçük T biçimli dikilitaşlar da bulunmaktadır; bu durum belki de ritüel faaliyetlerin toplumsal alandan evsel alana kaydığını göstermektedir. Ayrıca, T biçimli dikilitaşlar, tavanı ve/veya üst katların tabanını taşımak için önemli bir mimari unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

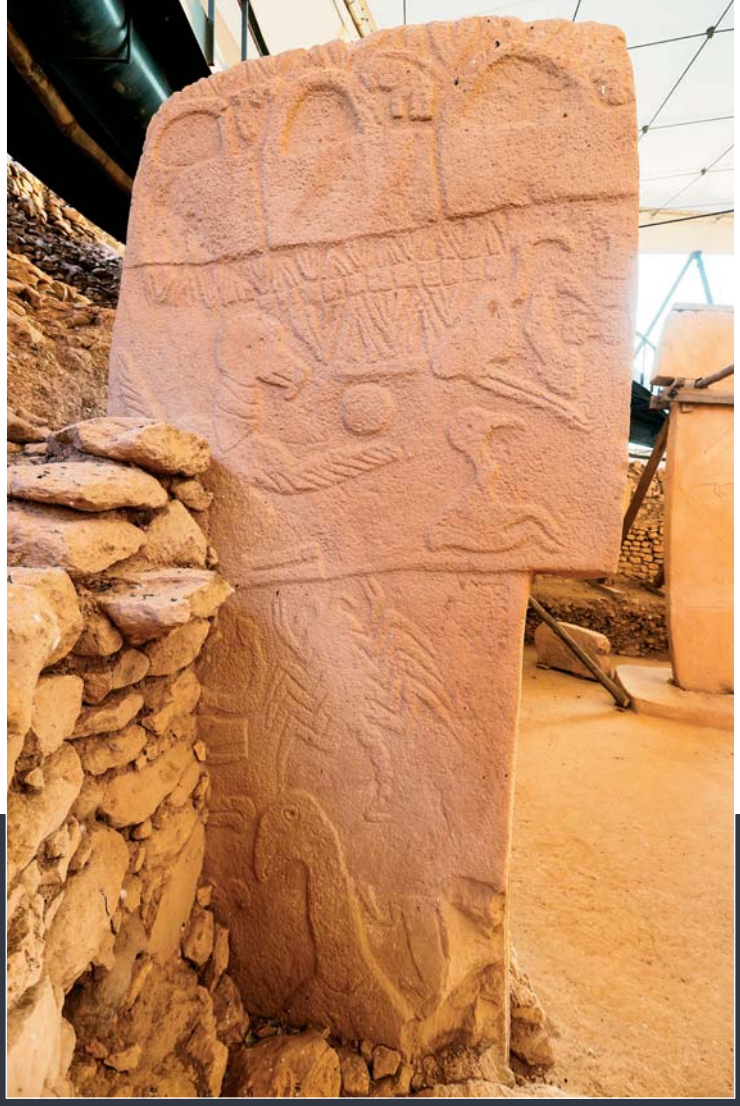
T biçimli dikilitaşları süsleyen kuşlar, yılanlar, akrepler, örümcekler ve yırtıcı hayvanlar gibi zengin hayvan tasvirleri, doğal çevrenin dönemin inanç sisteminde ne kadar önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Göbeklitepe'deki T biçimli dikilitaşların en büyüğü 6 metre yüksekliğinde ve 10 ton ağırlığındadır. Ancak, özel yapıların uzun

satellite sites, most likely with close links to their respective nearby central settlements. Although special buildings have been discovered at most of the smaller satellite sites, the larger central settlements could have functioned as important regional ritual centres.

The special buildings at Göbeklitepe are characterised by a round-oval ground plan and feature monumental T-shaped pillars set at regular intervals within their walls. Two much taller T-shaped pillars stand at the centre of the structures. The pillars are interpreted as a highly stylised representation of the human form, as confirmed by the application to some of the pillars of low reliefs depicting human extremities, e.g. arms and hands, as well as items of clothing, e.g. belts, loin cloths and pendants.

The floors of the special buildings were formed by carefully carving and smoothing the limestone plateau upon which they were erected or by adding plaster floors. In the Pre-Pottery Neolithic B period, smaller T-shaped pillars are also found incorporated into the more rectangular-trapezoid-shaped domestic buildings, perhaps indicative of a shift of ritual activities away from the communal and into the domestic sphere. Additionally, T-shaped pillars were important architectural elements, providing support for the ceilings and/or floors of upper stories.

The rich depictions of animals, such as birds, snakes, scorpions, spiders, and predators adorning the T-shaped pillars show how important a role the natural habitat played in the belief system of the period. The largest T-shaped

D özel yapısındaki 43 numaralı dikilitaş, Göbeklitepe'de ortaya çıkarılanlar arasında en fazla dikkat çeken yekpare taşlardan biri. Üzerinde akbaba, yılan ve akrep gibi çok sayıda yaban hayvan kabartması ile gizemli H şeklindeki sembolün bir örneği ve (sağ altta) bir sütunun üzerine uygulanmış az sayıdaki insan tasvirinden biri yer alıyor. İnsanın başsız olarak betimlenmesi, muhtemelen bazı kişilerin başlarının öldükten sonra bedenlerinden ayrıldığı, süslendiği ve muhtemelen özel yapılarda sergilendiği bir kafatası kültü uygulamasını yansıtmaktadır. Sütunun tepesinde görülen el çantasına benzeyen kabartmalar muhtemelen kubbeli çatı yapısına sahip özel binaları betimliyor. Her yapıya, Göbeklitepe'deki özel yapıları kullanan grupların kimliklerini gösterebilecek küçük bir totemik hayvanın eşlik ettiği görülmektedir.

Pillar 43 in Special Building D is among the most famous monoliths uncovered at Göbeklitepe so far. It features numerous carved low reliefs of wild creatures, including a vulture, snake, and scorpion; an example of the enigmatic H-shaped symbol; and one of the very few human depictions found applied to a pillar (bottom right). The human is displayed headless, likely reflecting the practice of a skull cult, where the heads of some individuals were removed from their bodies after death, decorated and displayed, perhaps in the special buildings. The so-called "handbags" depicted at the top of the pillar are likely depictions of the special buildings with a domed (corbelled) roof structure. Each structure appears to be accompanied by a small totemic animal, perhaps indicative of the identities of the groups using each of the special buildings at Göbeklitepe.

kullanım ömürleri ve zaman içinde kademeli olarak inşa edildikleri düşünüldüğünde, büyük bir işgücüne ihtiyaç duyulduğunu söylemek güçtür. Ayrıca, ahşap işlemekten nispeten yumuşak kireçtaşını işlemeye geçmek, avcı-toplayıcı grupların oldukça yetenekli marangozlar olduğu göz önünde bulundurulduğunda, mevcut teknolojik uzmanlıkta ciddi bir artış gerektirmeyen küçük bir sıçramadan ibarettir.

Daha önceleri, Göbeklitepe'deki özel yapıların, tıpkı insan ölülerini gömdüğümüz gibi, yaşamlarının sonunda "gömüldükleri" iddia ediliyordu. Buna karşılık, son zamanlarda yapılan saha çalışmaları, bazı durumlarda, özellikle de çukur alanlarda bulunan özel yapıların, belki de sismik olayların (depremler) ardından yamaç akıntısına maruz kaldığını ortaya koymaktadır. Yamaç akıntısı, bitişik yamaçlardaki evsel yapıların özel yapıların üzerine çökmesine neden olmuş ve bu yapıları doldurarak günümüze kadar korumuştur.

Göbeklitepe'de yapı malzemesinin çıkarıldığı kireçtaşı ocakları, alanın bitişiğindeki platoda tespit edilmiştir. Taş ocaklarında yapılan incelemeler, metal aletlerin henüz bilinmediği dönemlerde bu taşların platodan nasıl kesildiğini ortaya koymaktadır. Kazılarda, aralarında çok sayıda çakmaktaşı ve taş alet ile hayvan kemiklerinin de bulunduğu önemli miktarda eser ele geçirilmiştir.

Şimdiye kadar dört bireye ait iki mezar keşfedilmiştir. Bu mezarlar, ölülerin ayrı mezar alanlarına ya da yerleşimden uzakta mezarlıklara değil, evlerin tabanlarının altına gömüldüğü PPNA ve PPNB dönemleri için tipiktir ■

pillars at Göbeklitepe would have reached heights up to 6 metres and weighed up to 10 tons. However, considering the long use-lives of the special buildings and their apparent gradual construction over time, it is unlikely that a large workforce would have been required. Furthermore, in light of the likelihood that the hunter-forager groups were already highly skilled carpenters, it was but a small jump from working wood to working the comparatively soft limestone; a drastic increase in available technological expertise would not have been essential.

Previously, it was asserted that the special buildings at Göbeklitepe were "buried" at the end of their lives, much as we bury our human dead. In contrast, recent fieldwork has revealed that, in some cases, the special buildings, most notably those located in the lower-lying hollows at the site, fell victim to slope slide events, perhaps in the wake of seismic activity (earthquakes). The slope slide events sent the domestic buildings on the adjacent slopes crashing down into the special buildings, inundating and preserving them to the present day. The limestone quarries from which building material was taken at Göbeklitepe have been identified on the plateau adjacent to the site. Investigations in the quarries have highlighted how these stones were cut from the plateau when metal tools were still unknown. Excavations have recovered significant amounts of artefacts from the site, including many flint and stone tools and animal bones. So far, two burials have been discovered, with four individuals. These burials are typical for the PPNA and PPNB periods when the dead were buried beneath the floors of domestic buildings and not in separate burial grounds or cemeteries away from the settlement ■

Sahnenin odağını sırtlan olarak tanımlanabilecek büyük bir yırtıcı hayvan oluşturur. Onun arkasında, gagası çok belirgin olan bir akbaba kanatlarını açmaktadır. Akbabanın üzerinde üçüncü bir hayvanın bacakları görülürken, sırtlanın üzerinde dördüncü bir hayvanın bacakları ve gövdesi tasvir edilmiştir.

The focus of the relief is dominated by a large predator that can be identified as a hyena. Behind it, a vulture with a very pronounced beak spreads its wings. Above the vulture are the legs of a third animal, while above the hyena are the legs and body of a fourth animal.

© TURGUT TARHAN

Karahantepe, Tek Tek Dağları Milli Parkı içerisinde yer alıyor. 2019 yılında başlayan arkeolojik kazılarda çok sayıda kamusal ve domestik yapı açığa çıkarıldı. Yapı kalıntıları ve içlerindeki buluntular tarihöncesi insanının, öngörülenin çok ötesinde, güçlü bir sanatsal üslup ve estetik anlayışa sahip olduğunu ortaya koydu.

Karahantepe is located in the Tek Tek Mountains National Park. Since 2019 archaeological excavations uncovered many public and domestic structures. The findings indicate that the Neolithic inhabitants were sophisticated and highly organized societies with a notable artistic style and aesthetic appreciation, exceeding previous assumptions.

KARAHANTEPE

NECMİ KARUL

Karahantepe, Tek Tek Dağları Milli Parkı sınırları içerisinde, Şanlıurfa şehir merkezine 55 kilometre mesafededir. Yerleşim, doğal kireçtaşı bir kayalık üzerine ve çevresine yayılmaktadır. Höyüğün eteğinde suyun biriktirildiği 27 sarnıç vardır; sarnıçları birbirine bağlayan kanallar ve olasılıkla suyu da süzen yalaklar başarılı bir su yönetiminin kanıtlarını oluşturur. Yakın çevrede bulunan çok sayıdaki avlak (tuzak alanı) ise, avcı toplayıcı topluluğun besin elde etmek için geliştirdiği, organize avcılığın göstergeleridir. Nitekim ilk yerleşim evrelerinde tarıma alınmış bitki ve hayvan kalıntılarına rastlanmazken, başta ceylan, yaban eşeği, koyun-keçi, domuz ve sığır olmak üzere çok miktarlarda memeli hayvanın tüketildiğini gösteren zoolojik

Karahantepe is located in the Tek Tek Mountains National Park, 55 kilometres from Şanlıurfa. The settlement is built on natural limestone rock and extends into the surrounding area. At the foot of the hill there are 27 cisterns where water accumulates. Channels connecting the cisterns to one another and probably also to basins that filter the water provide evidence of successful water management. The many desert kites in the vicinity indicate how the hunter-gatherer communities developed organized hunting to procure food. Hence, while no domesticated plants or animal remains occur in the first phases of settled life, there are plenty of zoological remains indicating that a great quantity of mammals, primarily gazelles, wild asses, sheep

Karahantepe'da dörtgen planlı kamusal bir yapıda, seki üzerinde oturur vaziyette bulunan insan heykeli 245 cm yüksekliğinde. Elleriyle fallusunu tutan heykelin göğsünün üzerinde kaburgaları ve diğer iskelet özellikleri vurgulanmış. Heykelin hemen yanında bulunan kızıl akbaba ise ölümle ilişkili ritüelleri akla getiriyor.

The human statue discovered in a seated position on a bench within a quadrangular public building at Karahantepe, is 245 cm in height. The statue is depicted holding its phallus with its hands, and the body's ribs and other skeletal features are emphasized. The statue of the red vulture positioned adjacent to the statue suggests rituals associated with death.

Kazılarda kemiklerine de rastlanan yaban eşeği, bir yapının tabanındaki döşeme taşlarından birinin üzerine oldukça gerçekçi bir şekilde betimlenmiş. / *The onager, whose bones were also unearthed during the excavation, was depicted in realistic detail on one of the paving stones at the base of a dwelling.*

kalıntılar bulunmaktadır. Başka bir ifade ile Karahantepe'nin ilk yerleşimcileri halen avcı toplayıcılığa devam eden yerleşik topluluklardır.

Karahantepe'de 2019 yılında başlayan arkeolojik kazılarda, MÖ 9400 ile 8200 tarih aralığını yansıtan, Çanak Çömleksiz Neolitik A ve B (PPNA – B) evrelerine tarihlenen en az üç evre tespit edilmiştir. Arkeolojik dolgular yaklaşık 10 hektarlık bir alanı kaplar, T biçimli dikilitaşların çıkartıldığı taş ocakları dahil edildiğinde bu alan 5 hektar daha büyür. Yüzey taramaları ve jeomanyetik ölçümler Karahantepe'de birbirinden farklılaşan dört ayrı kesimin olduğuna işaret etmektedir. Bunlardan ilki yüzeyde T biçimli dikilitaşların üst kısımlarının görüldüğü, hatta bu taşların dizilişi ile tanımlanan farklı büyüklüklerde, yuvarlak planlı yapıların ayırt edilebildiği Batı

and goats, pigs and cattle were consumed. In other words, the first settlers in Karahantepe were settled communities who continued hunting and gathering.

Archaeological excavations began in Karahantepe in 2019, and at least three phases have been identified that reflect the period between 9400 BC and 8200 BC pertaining to Pre-Pottery Neolithic A and B (PPNA – B). The archaeological fill covers an area of about ten hectares, and when we include the stone quarries from which the T-shaped pillars were removed, this area increases by five hectares. Surface surveys and geomagnetic measurements indicate that Karahantepe has four distinct sectors. The first of these is where the upper parts of the T-shaped pillars are visible, are the West and East Terraces which can be distinguished by the circular plan of the structures

In addition to the larger animal sculptures, there are also smaller examples at Karahantepe. On the left, a frog, and the animal below probably a bull.

Karahantepe'de büyük hayvan heykellerinin yanı sıra minyatür örnekleri de bulunmaktadır. Üstteki kurbağa, sağdaki de olasılıkla bir boğa.

ve Doğu teraslardır. İkinci kesim, Batı Teras'ın kuzey bölümünde, ana kayaya oyuk yapıların bulunduğu alandır. Bir diğer kesim ise yüzeyde dikilitaş benzeri kalıntıların olmadığı, domestik yapılarla ilişkili olabilecek, daha çok öğütme taşı gibi buluntuların görüldüğü güneydeki düzlüktür. Son kesim ise dikilitaşların elde edildiği taş ocaklarıdır.

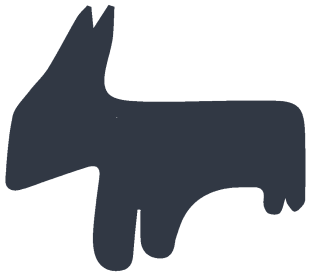
Karahantepe'de aşağı doğru alçaldıkça genişleyen, levhalar halindeki kireçtaşı katmanları kimi zaman kesilerek, kimi zaman da oyularak yapıların inşası için ideal hale getirilmiştir. İlk evrede anıtsal mekânlardan oluşan bir yapı kompleksi ve onu çevreleyen kulübeler açığa çıkarılmıştır.

Bitişik düzende inşa edilen, yuvarlak ya da oval planlı kulübeler zemine gömük ve taş duvarlıdır. Duvarların üstü olasılıkla dal örgü tekniği ile yükseltilerek çatılar oluşturulmuştur. Bu bitişik mekânların oluşturduğu sık dokuya karşın en azından bir alanda küçük bir patika tespit edilmiştir. Konutlarda bulunan bitki ve hayvan kalıntıları ile besin hazırlamada kullanılan, kimi zemine, kimi platformların üzerine yerleştirilmiş büyük öğütme taşları, genelde

and where, in fact, the arrangement of the different sized stoned identify them. The second sector, the northern part of the West Terrace, is where the rock cut structures are found. In another sector there are no pillar-like remains on the surface, but rather artefacts such as grinding stones that can be related to domestic structures like those recovered in the southern plain. The last sector is the stone quarries where the pillars were obtained.

The limestone layers in Karahantepe widen as they descend. Sometimes they were cut and sometimes they were carved to render them ideal for constructing the buildings. A monumental space created from a building complex and small structures surrounding it were uncovered in the first phase.

Adjoining small round or oval dwellings were embedded in the ground and had stone walls. The walls were probably raised by the wattle-and-daub technique to form roofs. One small path has been identified in at least one area of this compact texture of houses. Plant and animal remains uncovered in the dwellings, big grinding stones used for the

duvar kenarlarında bulunan kireçtaşı kaplar ya da vurgu ve el taşı gibi aletler Karahantepe'nin yıl boyu kullanılan bir yer olduğunu göstermektedir. Yine kulübelerin içerisinde, simetrik olarak yerleştirilmiş küçük T biçimli dikilitaşlar, çatıyı taşımanın yanı sıra sahip oldukları sembolik anlamın da domestik yapılara taşındığını göstermektedir. Daha büyük olan kulübelerde dikilitaşlarla birlikte payandalara da rastlanmakta, bir yapıda mekânı dışarıdaki patikaya bağlayan bir merdiven bulunmaktadır. Ayrıca bazı yapıların zemini düzgün bir yüzey oluşturacak şekilde yassı taşlarla kaplanmıştır.

İlk evredeki anıtsal yapı kompleksi, merkezi bir yapı ve ona eklemlenmiş diğerlerinden oluşur. 27 metre çapındaki merkezi yapı, eğimli anakayaya oyulmuştur. Duvarlar ustaca örülmüş ve en az üç kez iç içe gelecek şekilde yeni bir duvar örülerek yapının kullanım alanı daralmasına karşın kullanılmaya devam etmiştir. Her evrede duvarın içine eşit aralıklarla T biçimli dikilitaşlar yerleştirilmiş, yeni duvar inşa edildiğinde eskisinin içindeki dikilitaşlar da sökülerek yeni duvarın içine yerleştirilmiştir. Yapının merkezinde de karşılıklı duran iki dikilitaş vardır. Duvarlar boyunca uzanan dikilitaşlardan daha yüksek olan bu iki taş konik bir çatının taşıyıcılarıdır. Dikilitaşlar, taşıyıcı fonksiyonunun yanı sıra biçimleri ve üzerlerindeki antropomorfik bezeklerden yola çıkarak insanı sembolize ettikleri anlaşılmaktadır. Ayrıca bazı dikilitaşların yüzeylerinde kabartma ya da kazıma yöntemi ile yapılmış hayvan betimleri bulunmaktadır. Merkezi yapının duvarı boyunca devam eden iki basamaklı sekiler, yapının batı kenarında anakayanın kesilmesiyle, diğer bölümlerde ise büyük yassı taşlar ya da yatay yerleştirilmiş dikilitaşlar kullanılarak oluşturulmuştur. Özellikle güney ve doğudaki sekilerin hemen önünde, zemine açılmış ve ardından kapatılmış çukurlar bulunmaktadır. Yapı zemini ana kayanın düzeltilmesiyle elde edilmiştir. Yapının kuzey kenarının ortasındaki seki ve çevresinin diğer bölümlerden farklılaştığı anlaşılmaktadır. Bu kesimdeki alt seki, bir ucu hayvan başı biçimli bir dikilitaşın yatay şekilde zemine

preparation of food, sometimes on the floor and sometimes on platforms, limestone vessels usually found along the walls, or tools such as percussion- and hand-grinding stones show that Karahantepe was used throughout the year. Inside the dwellings there were small symmetrically placed T-shaped pillars that show that besides carrying the weight of the roof, their symbolic significance also applied to domestic structures. In the larger dwellings piers occur together with the pillars, and in one building there is a staircase linked to the path outside. Besides, the floors of some of the buildings are covered with flat stones to form an even surface.

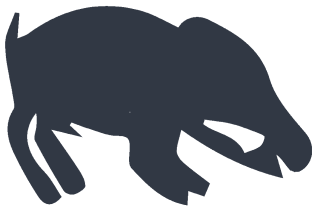
The monumental complex from the first phase consists of one central structure and others connected to it. The central structure measuring 27 metres in diameter has been carved out of the sloping bedrock. The walls are skilfully built and at least three times new walls have been built within them. Despite the shrinking available space inside the structure it continued to be used. In every phase T-shaped pillars were placed evenly spaced, and when a new wall was built, the pillars inside the old building were removed and repositioned within the new walls. There are two pillars facing each other in the centre of the building. These two are higher than the pillars along the walls and acted as load-bearing pillars for a conical roof. Beside their load-bearing function, and based on their design and the anthropomorphic ornamentation, they appear to symbolise humans. Some of the pillars also have animal depictions either in relief or made with the incised technique. Along the wall of the central structure there are two stepped terraces on the western side of the structure made by cutting into the bedrock, and on the other sides by the placing of either large flat stones or horizontal pillars. Immediately in front of the terraces, especially the southern and western ones, there had been holes in the ground that were later backfilled. The floor of the building was made by smoothing the bedrock. The terrace in the middle of the northern side and its surroundings appear to differ from the other

Merkezi kamusal yapıya bitişik özel bir mekânda, çok sayıda taş kap, heykelcik ve hayvan kemiklerinin bulunduğu bir bölme bulundu. Bölmenin bina terkedilirken, kırmızı renkli steril bir toprakla doldurularak kapatıldığı anlaşılıyor. Taş kapların bazılarında geometrik desenler ve hayvan betimlemeleri dikkati çekmekte, sağdaki örneğin üzerine bir yaban keçisi betimlenmiş.

A special building adjacent to the central public building has yielded a chamber containing a large number of stone vessels, figurines, and animal bones. It would appear that the space was filled with sterile red soil and sealed when the building was abandoned. Some of the stone vessels feature geometric motifs and depictions of animals, including one with a wild goat on the right.

yerleştirilmesiyle elde edilmiştir. Sekinin üzerine çok sayıda taş tabak ve bir kenarına oturur vaziyette, sırtında hayvan taşıyan, kompozit bir insan heykeli yerleştirilmiştir. Üst sekide ise iki kısa taş payenin arasında yatay yassı bir taş leva bulunmaktadır. Bu alan bir oturma yeri ya da sunak görünümü taşımaktadır. Bu tanımlı alanın tam karşısında, başka bir ifade ile ortadaki merkezi iki dikilitaşın arasındaki koridorun diğer ucunda yine çok sayıda, kırılmış halde insan ve hayvan heykel parçaları ile kabartmalı taş levhalar bulunmuştur. Söz konusu bu yapı diğerleri gibi, işlevi tamamlandıktan sonra için doldurularak bilinçli bir şekilde gömülmüştür. Yapı içindeki buluntuların karşılıklı bu iki alan içinde bulunması da doldurma işleminin bilinçli bir şekilde yapıldığına dair somut kanıtlar arasındadır.

Komplekse ait bir diğer mekân, bu yapının bitişiğinde ve yine anakaya oyuktur. İçerisinde anakayadan şekillendirilmiş fallus biçimli dikmeleri ve duvardan mekânın içine doğru uzanan bir insan başı ile dikkat çeker. Yapıda biri merkezi büyük yapıya bağlanan, giriş ve çıkış merdivenleri ile mekânın içine sıvı akıtıldığını düşündüren bir kanal bulunmaktadır. Ayrıca sıvının belirli bir seviyeye ulaştıktan sonra küçük açıklıkla bitişikteki merkezi binanın zemininde bulunan çukura aktarıldığı, dolayısıyla iki yapının birlikte tasarlanarak kullanıldığı görülmektedir. Yapının bir yerinden girilip diğer yerinden çıkılacak biçimde planlanmış olması, içerde bir sürecin gerçekleştiğini işaret etmektedir. Bu yapısal özellikleriyle alan erginlenme ile ilişkili bir ritüelin gerçekleştiği yer olarak yorumlanmaktadır. Bu yapının da işlevi sona erdikten sonra, ardışık işlemlerle doldurulduğu ve bu uygulama sırasında fallus biçimli dikmelerin yerinin belli olması için üstlerine bir taş dizileri koyulduğu anlaşılmaktadır.

Zamanla yuvarlak yapıların yerini dörtgen planlı kamusal yapılar almıştır. Tabanları yassı büyük taşlar ya da terazzo ile kaplanan bu yapıların boyutları küçülmüş ancak dikilitaşlar ya da seki gibi yapı ögeleri kullanılmaya devam

sections. In this part the lower terrace has been created by a horizontally placed pillar with an animal's head at one end. The terrace features many stone dishes and at one side is a composite sculpture of a human in a sitting position who is carrying an animal on its back. On the top terrace there is a horizontal stone slab between two short stone piers. This place appears to be a seating area or an altar. In front of this defined area, and at the other end of the corridor between the two central pillars, a large number of broken sculptures of humans and animals as well as relief stone slabs have been recovered. This building, like the rest of them, has been backfilled on purpose and buried after its function was completed. The fact that this has occurred in two facing areas inside the building provides some tangible proof that the backfilling was done deliberately.

Another space in the complex is adjacent to this structure and also carved into the bedrock. Inside there are phallus-shaped pillars, and a human head stretching out from the wall towards the space draws attention. In the building there are entry and exit staircases, one linking to the central structure, and a channel suggesting that liquid was passed into the building. After the liquid reached a certain level, it was conducted with a small opening to a hole in the floor in the adjacent central building, in other words, the buildings were clearly designed to be used together. The fact that the building was designed to be entered in one place and exited in another, indicates that a process was taking place inside. These structural features lead to the interpretation that rites of passage took place there. After the function of this structure came to an end, it was backfilled by consecutive processes and at this time rows of stones were placed on top in such a way as to indicate the places of the phallus-shaped pillars.

Over time the round structures were replaced with quadrangle public buildings. The floors of these buildings were covered with large flat stones or terrazzo, and although they were smaller in size, the pillars or the terrace

İlk evcilleştirilen hayvanlardan biri olan domuz, evcilleştirme öncesinde de avlanan başlıca hayvanlardan biridir. Domuz tehlikeli ve güçlü bir hayvan olduğu için de sıklıkla, tarihöncesi betimlemelere konu olmuştur. Özellikle Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem'de güçlü yönlerine yapılan vurgu belirgindir. Şanlıurfa yerleşmelerinde üç boyutlu büyük heykeller ya da daha küçük örneklerine de rastlanır. Karahantepe'deki domuz betimlemeleri genellikle üç boyutludur. Resimde görülen örnek benzerlerinin aksine ürkütücü olmayacak şekilde yontulmuştur.

The boar, one of the earliest domesticated animals, was also a primary prey species prior to its domestication. Given the dangerous and powerful nature of the boar, there is a plethora of evidence to suggest that it has frequently been depicted in prehistoric art. This is particularly evident in the Pre Pottery Neolithic Period, where the animal is often represented in a way that emphasizes its strengths. Such examples can be observed in both large three-dimensional sculptures and smaller depictions, as well as in settlements in Şanlıurfa. The boar depictions at Karahantepe are typically three-dimensional, and in contrast to other examples, the one depicted in the illustration is crafted in a non-threatening style.

etmiştir. Batı yamacın en üst kesiminde ise yine ana kayaya oyularak inşa edilmiş 15,5 x 15,5 metre boyutlarında bir başka kamusal yapı bulunmaktadır. Kısmen açığa çıkarılan yapının kuzey duvarının ortasında, duvarın içine yerleştirilmiş, ortasında yuvarlak boşluk olan büyük bir taş bulunmaktadır. Bu taşın hemen önünde, mekânın içine doğru uzanan bir platform vardır ve platformun üzerine taş tabaklar bırakılmıştır. Platformun bitişiğinde bir kızıl akbaba heykeli duvarın içine sokularak yerleştirilmiştir. Bu alan yine kısmen yapı duvarının içine giren iki dikilitaş ile sınırlandırılmıştır. Alanın bitişiğinde seki üzerinde bir insan heykeli bulunmaktadır. Oturur vaziyetteki heykelin boyu 245 cm kadardır. Elleriyle fallusunu tutan heykelin göğsünün üzerinde kaburgaların oldukça tanımlı bir şekilde vurgulandığı görülmektedir. Kaburgalar, köprücük kemikleri, boyun omurları ile kürek kemiklerinin yaşayan bir insan üzerinde betimlenmesi, ölüm ile yaşam kavramlarını akla getirmektedir. Aynı alanda bulunan kızıl akbaba ile birlikte düşünüldüğünde, yapı içinde gerçekleşen ritüeller arasında ölüm ile ilişkili olanların da olduğunu düşündürmektedir. Bu kamusal yapı da başka mekânlarla çevrelenmiştir, ancak bu yapıların önceki evreden farklı olarak, kamusal yapının kendisi gibi dörtgen planlıdır.

Karahantepe'deki yapıların özellikleri ve içindeki buluntular, tarihöncesi insanın daha önce varsayılandan çok daha sofistike bir yaşam sürdüğünü ortaya koymuştur. Yeni bir toplum düzeninin oluşmaya başladığı bir süreçte mimari çözümler, yeni teknolojiler ve sanatsal üretimler öncesinde olmadığı kadar dinamik bir toplumun varlığını kanıtlar. Dolayısıyla bütün bu unsurların organize bir şekilde planlanmasını ve uygulanmasını kolaylaştıran bir sosyal düzen kurulmuş olmalıdır. Kamusal yapıların yanı sıra insan ve hayvan heykellerinin hatırı sayılır sayıda olması, ilk yerleşik toplumların yalnızca hayatta kalma ve temel amacı varlığını sürdürmekle sınırlı bir toplum olmadığını kanıtlamaktadır. Aksine, özgün bir sanatsal üslup ve estetik anlayışa sahip gelişkin bir toplumsal organizasyonu işaret etmektedir ■

type building elements continued to be used. At the top section of the western slope there's another public building measuring 15.5 x 15.5 metres, also carved into the bedrock. The building has been partially uncovered and it features a large stone with a round space placed in the middle of the wall. Immediately in front of this stone there is a platform reaching in towards the place and stone dishes are left on top of the platform. Adjacent to the platform a sculpture of a griffon vulture has been inserted into the wall. This area is to some degree also limited by two pillars that go into the building's wall. On the terrace in the adjoining area there is a statue of a human. The height of the statue, which is in a sitting position, is 245 cm. The well-defined ribcage of the statue, holding its phallus in its hands, is clearly emphasized. The representation of ribs, collarbones, cervical vertebra and shoulder bones on a human, bring to mind notions of life and death. When considered in relation to the griffon vulture discovered in the same area, the rituals taking place in the building suggests that they might also have been related to death. This public building is also surrounded by other buildings but the quadrangle floor plan distinguishes them from the previous phases.

The characteristic features of the buildings and the artefacts found in Karahantepe establish that the lives of the prehistoric humans were much more sophisticated than previously assumed. The architectural solutions, new technologies and artistic productions emerging in a period when a new social order was beginning to form, prove the existence of a much more dynamic community than there had ever been before. Therefore a social order must have existed that facilitated the planning and implementation of all these factors. The sheer amount of public buildings as well as the human and animal sculptures are considerable, and they demonstrate that the ambitions of the first settled communities were not limited to merely staying alive or to the basic purpose of eking out an existence. On the contrary, it points to a developed social organization with its own authentic artistic style and aesthetic concepts ■

© TURGUT TARHAN

YENİMAHALLE HEYKELİ
YENİMAHALLE STATUE

Şanlıurfa / Yeni Mahalle
Çanak Çömleksiz Neolitik
Pre-Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 9800-7000
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 193 cm, G/*W*: 54 cm
K/*T*: 63 cm

"Yenimahalle heykeli, kuşkusuz uygarlık tarihinin bilinen en eski gerçek heykeli olarak kabul edilebilir. Olasılıkla sadece ön yüzden seyredilmek üzere tasarlanan heykel, yandan bakıldığında yassı bir görüntüye sahiptir, arka yüzde ise hemen hemen hiçbir vücut hattı belirtilmemiştir. Nerdeyse köşeli bir form verilen kafa, iri yapılıdır. Yassı yüzde gözler, burun ve kulaklar daha belirgin ve gözler çarpıcıdır. Derin ve yuvarlak göz oyuklarına obsidiyen dilgi parçaları yerleştirilmiştir. Boyun uzun ve geniş, omuz ve kollar hareketsiz, donuk bir görüntü verir. Göğüste V şeklinde iki sıra takı, karın hizasında eller ve cinsel organ görülür. Gövdenin alt kısmı bacaklar belirtilmeden büyük boyutlu bir tıkaç gibi tasarlanmıştır. Alt gövdenin bu formu heykelin taban içerisine yerleştirilmek üzere yapıldığını düşündürür. Alt gövdenin işleniş biçimi Nevali Çori ve Göbeklitepe'de bulunan birçok kireçtaşı eserde tekrarlanmaktadır. Heykelin yassı yan kesiti Ürdün'deki Ain Ghazal'da bulunan Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem'e ait insan boyutlu kil heykellerini hatırlatır. Göz oyuklarına yerleştirilen obsidiyen dilgi parçaları Neolitik Dönem'in tipik alet endüstrisi "bipolar" çekirdek tekniği ile yapılmıştır. Karın hizasında yatay ve karşılıklı duran ellerin tasarımı ise Nevali Çori ve Göbeklitepe'deki dikilitaşlarda da görülür. Heykelin esas olarak erkek cinselliğini sembolize ettiğinden kuşku yoktur. Bu da yanlış olarak Neolitik Dönem kültürleri ile özleştirilen Ana Tanrıça imgesinin çok daha sonraları ortaya çıktığını, özellikle Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem'de hâkim "kutsal varlığın" erkek olduğunu kanıtlamaktadır. Şanlıurfa Yeni Mahalle mevkiinde bulunan heykelin yakınında, bir yol kesitinde ayırt edilen yapı kalıntıları ve yontmataş aletlerden yola çıkarak Balıklıgöl çevresinde Neolitik Döneme'e ait Nevali Çori ve Göbeklitepe gibi büyük boyutlu yontularla donatılmış bir yerleşimin bulunduğunu söyleyebiliriz."

Klaus Schmidt, Eyyüp Bucak,
Şanlıurfa Müzesi Arşivi, 2003

"The Yenimahalle sculpture is acknowledged as the undoubtedly oldest true sculpture in the history of civilisation. The sculpture was probably designed to be seen from the front only. When viewed from the side it is flat, and from the back there is nothing at all to indicate body shape. The head is angular and large. In the flat face the eyes, nose and ears are more distinct and the eyes are striking. Segments of obsidian have been placed in the deep, round eye cavities. The neck is long and the broad shoulders and arms have an immobile, lifeless appearance. There is a double V shaped necklace on the chest, the hands are held at stomach level and the genitalia are visible. The lower part of the body is designed like a large plug and the legs are not indicated. It is believed this form was designed to allow the sculpture to be placed in a base. The shape of the lower body is repeated in many of the limestone figures found in Nevali Çori and Göbeklitepe. The flat lateral section of the statue is reminiscent of the human-sized clay statues found in Ain Ghazal in Jordan from the Pre-Pottery Neolithic Period. The obsidian segments are made by using the typical "bipolar" core technique used for tool making in the Neolithic Period. The design with the hands placed horizontally opposite one another on the stomach is also evident on the pillars in Nevali Çori and Göbeklitepe. There is no doubt that the statue essentially symbolises male sexuality. This proves that the Mother Goddess image that at a much later date has been attributed to the Neolithic Period cultures is incorrect and that especially in the Pre-Pottery Neolithic Period the "sacred being" was male. From the ruins and Palaeolithic tools at the section of the road near the statue found in Şanlıurfa Yeni Mahalle we can say that there is a settlement around Balıklıgöl from the Neolithic period featuring large sculptures like those at Nevali Çori and Göbeklitepe."

Klaus Schmidt, Eyyüp Bucak,
Şanlıurfa Museum Archive, 2003

MENDİKTEPE

DOUGLAS BAIRD, ÖZLEM SARITAŞ, DEVRİM SÖNMEZ, CELAL ULUDAĞ

Harran Ovası'nın batısındaki tepelerin üzerinde yer alan Mendiktepe, Şanlıurfa kent merkezinin 15 kilometre güneybatısında, Mendik Köyü'nün 1,3 kilometre kuzeydoğusunda bulunur. Doç. Dr. Fatma Şahin'in bölgedeki yüzey araştırmaları sırasında bulunan yerleşmedeki kazılar 2023 yılında Taş Tepeler Projesi kapsamında Liverpool Üniversitesi, Ankara İngiliz Arkeoloji Enstitüsü (BIAA) ve Şanlıurfa Arkeoloji Müzesi'nin işbirliğiyle başladı. Kazı, Profesör Douglas Baird (Liverpool Üniversitesi) ve Celal Uludağ başkanlığında, Dr. Özlem Sarıtaş (Hitit Üniversitesi/BIAA) ve Devrim Sönmez'in (Koç Üniversitesi) destekleriyle yürütülüyor.

2023 ve 2024 yıllarında yapılan yüzey araştırması ve kazılar, yerleşimin Çanak Çömleksiz Neolitik A (PPNA) evresine ve muhtemelen Epipaleolitik Dönem'in sonuna, yaklaşık olarak MÖ 10.000-9000'e tarihlendiğini gösterir. Holosen'in başlangıcında belirgin iklimsel iyileşmelerin yaşandığı bu dönemde, yerleşikliğin yaygınlaştığı, hayvanların evcilleştirilmeye ve tarımının yapılmaya başlandığı görülür. Bu konular Mendiktepe'de yapılan araştırmaların da ana odağını oluşturur.

Mendiktepe, Şanlıurfa'da dünyanın ilk kurumsal yerleşim birimlerini temsil eden büyük ortak/kamusal yapılarının yer aldığı çok sayıda arkeolojik alanın yoğunlaştığı bir bölgedeki yerleşmelerden biridir ve bu önemli gelişmelerin erken safhalarının anlaşılmasına katkı sağlayacak niteliktedir. Buradaki çalışmalar ayrıca Holosen başında görülen kısa erimli belirgin iklim değişikliklerinin yerleşiklikle birlikte gelişen olguların anlaşılmasındaki rolünü araştırmaktadır.

Bazı yerlerde ana kaya üzerinde görülebilen mimari kalıntılarla birlikte tespit edilen yontmataş buluntuların dağılımı Mendiktepe yerleşmesinin, Çanak Çömleksiz Neolitik A Dönemi'ne tarihlenen bir yer olarak, büyükçe sayılabilecek bir alana, yaklaşık 2 hektara yayıldığını işaret etmektedir. Yaya ve drone taramaları yüzeyde dairesel

Mendiktepe was identified by Assoc. Prof. Fatma Şahin during her survey in the area and is located 15 km southwest of Şanlıurfa and 1.3 km northeast of Mendik village, in the hills to the west of the Harran plain. A University of Liverpool/British Institute at Ankara (BIAA)/Şanlıurfa museum joint contribution to the Taştepeler Project is led by Professor Douglas Baird (University of Liverpool) and Celal Uludağ with the support of Özlem Saritaş (Hitit University/BIAA) and Devrim Sönmez (Koç University).

The surveys and excavations carried out in 2023 and 2024 suggest the occupation dates to Pre-Pottery Neolithic A (PPNA) and, possibly the end of the Epipalaeolithic, c. 10,000-9,000 cal BC. This period encompasses the beginning of the Holocene with its dramatic climatic amelioration, the widespread establishment of sedentary behaviours and the appearance of the earliest, so-called pre-domestication, cultivation, all issues we will investigate at Mendik. Mendik is one of the concentration of sites in the Şanlıurfa area, many of which show evidence for the appearance of multiple large communal/public buildings that represent the world's first corporate institutions, which will allow us to contribute to the understanding of the early stages of this significant development in human behaviour. We can also investigate the role of dramatic short-period climate change at the beginning of the Holocene in the development of these phenomena.

The site, as documented by concentrations of chipped stone combined with Neolithic type architecture, in some places visible on bedrock, covers an area of c. 2 has., relatively extensive for a PPNA site. Pedestrian and drone survey revealed the presence of many curvilinear stone walls visible on the surface of the site. Most curvilinear structures are probably Neolithic, so the Neolithic settlement certainly consists of a large number of structures. Two large, probably later, cisterns were detected by pedestrian and drone survey, one of which was excavated and probably dates to the last 2 millennia.

Mendik Tepesi'nin kuzeybatıdan drone görüntüsü. / *Drone image of Mendiktepe from the northwest.*

hat veren mimari kalıntıların olduğunu göstermektedir. Dairesel yapıların çoğu Neolitik Dönem'e aittir ve yerleşmenin çok sayıda yapıdan oluştuğunu açık bir şekilde ortaya koymaktadır. İki büyük, muhtemelen daha geç tarihli sarnıçtan biri kazılmış ve olasılıkla son 2 bin yılla tarihlenmiştir.

Yüzey buluntuları arasında, Çanak Çömleksiz Neolitik A (PPNA) için tipik olan yontmataş parçalarının yanı sıra Geç Epipaleolitik Dönem'e ya da PPNA'nın başına tarihlenebilecek bazı mikrolitler de bulunmuştur. Yerleşme muhtemelen MÖ 10. binyıla tarihlenmekte ayrıca yaklaşık 5 kilometre uzağında bulunan Çakmaktepe ile büyük ölçüde çağdaş bir dönemi yansıtmaktadır. Alanda, küçük dikilitaş parçaları ile muhtemelen duvar yapımında kullanılan çok sayıda kabaca şekillendirilmiş yarı oval taşlar da dahil olmak üzere mimari unsurlar dağınık haldedir.

The surface collections yielded chipped stone which included diagnostic tools which are consistent with a Pre-Pottery Neolithic A (PPNA) assemblage. A few microliths were found which could be late Epipalaeolithic, but they could also belong to the beginning of the PPNA. In sum, the site probably dates to the 10th millennium cal BC, broadly contemporary with Çakmaktepe, which is located c. 5 kms away. There were architectural elements scattered across the site including some fragments of small, shaped pillars as well as numerous roughly shaped sub-oval stones probably used for wall construction.

Many of the curvilinear structures documented at the surface or in excavation are relatively small. In Area A we excavated a typical sized building, Structure 1, that was c. 3 m external diameter. The building had been filled with structural debris from a stone superstructure. The lower part of the wall was constructed of large shaped

Yapı 1 / *Structure 1.*

Alan D, Yapı 7, Büyük Yapı. / *Area D, Structure 7, Larger Building 1.*

Yüzey araştırmaları veya kazılar sırasında belgelenmiş dairesel yapıların çoğu nispeten küçüktür. A Alanı'ndaki, yaklaşık 3 metre çapındaki Bina 1, taş bir üst yapıyı işaret eden moloz ile doldurulmuştur. Duvarın alt kısmı ise, büyük dikdörtgen taş levhaların dikine yerleştirilmesiyle oluşturulmuştur. Taş üst yapı, binanın içini dolduran çöküntü taşlardan anlaşılacağı üzere duvarların alt tarafına yerleştirilen dikdörtgen levhalardan farklı bir karaktere sahipti ve muhtemelen kabaca yontulmuş kireçtaşı dizilerinden oluşmalıydı. Görünüşe göre bu duvar sıraları dikine yerleştirilen duvar sırasının dışındaydı. Taban, anakayanın oyulması suretiyle yapılmıştır ve taban yüzeyinde traverten oluşumu gözlenmiştir. Bu durum yapının terk edildikten sonra ve molozla dolmadan önce bir süre açık kaldığını gösterir. Binanın ana kaya zemininde, alanın kuzeybatısındaki binalarda da olduğu gibi çok sayıda küçük dairesel çukur bulunur. Boyutları, derinlikleri ve kesitleri birçoğunun direk yeri olduğunu işaret etmektedir. Bazılarının muhtemelen çatıyı desteklemek için kullanıldığı ancak diğerlerinin direk veya farklı, başka işlevleri olabileceği düşünülmektedir. B Alanı'nda, ana kaya üzeri temizlenmiş yuvarlak planlı, çapları 2 metrenin biraz üzerinde dört yapı ortaya çıkarılmıştır. Yapıların tabanlarında küçük çukur kümeleri, muhtemel direk yerleri, küçük bir seki ve yapının dış kısmında küçük drenaj kanalları ile çatıyı desteklemek amacıyla yapılmış direk yerleri bulunmuştur. Bu yapıların dışında bir çukur ve muhtemelen harici bir ocak yer almaktadır. Bina 1'in boyutlarının küçüklüğü ve buluntuların yoğunluğu konut olarak kullanılmadığını,

rectangular upright slabs set on their narrow end. The stone superstructure must have been of a different character to the wall of uprights judging from collapse which packed the inside of the building and probably consisted of courses of roughly dressed limestone. It seems that this coursed wall sat outside the line of uprights. The floor utilised the bedrock and showed the formation of travertine. This suggests the building stood open after its abandonment for a period before filling with structural debris. The bedrock floor of the building had been cut by numerous small circular features also like the buildings in the northwest of the site. The size, depth and their profiles suggest many were postholes, some of which presumably supported a roof but other may have had other functions whether as posts or not. In Area B we swept the bedrock clean which revealed a cluster of 4 Neolithic circular buildings with curvilinear foundation trenches for the walls, clusters of probable post-hole and other circular features in the floors of the buildings, in one case a small bench, small drainage channels on the exterior and exterior postholes to support their roofs. These structures were just over 2 m in diameter. A pit outside these structures may have been an external hearth. The density of features and small size of Structure 1 and those in Area B indicate not all these buildings may have had residential functions given possibly limited space for sleeping. Perhaps some were storage buildings.

In other excavation areas we have excavated larger structures. In Area E, close to Area A, we have detected

B Alanı, Neolitik yapıların kesitlerini ve özelliklerini göstermektedir (sağda). Küçük fallik obje (altta).

Area B, showing cuts for Neolithic buildings and their features (right). Small phallic object (below).

ayrıca yeterli uyku alanına sahip olmadığını da gösteriyor. Büyük olasılıkla bu yapıların bazıları depolama işlevi gören depo binalarıydı.

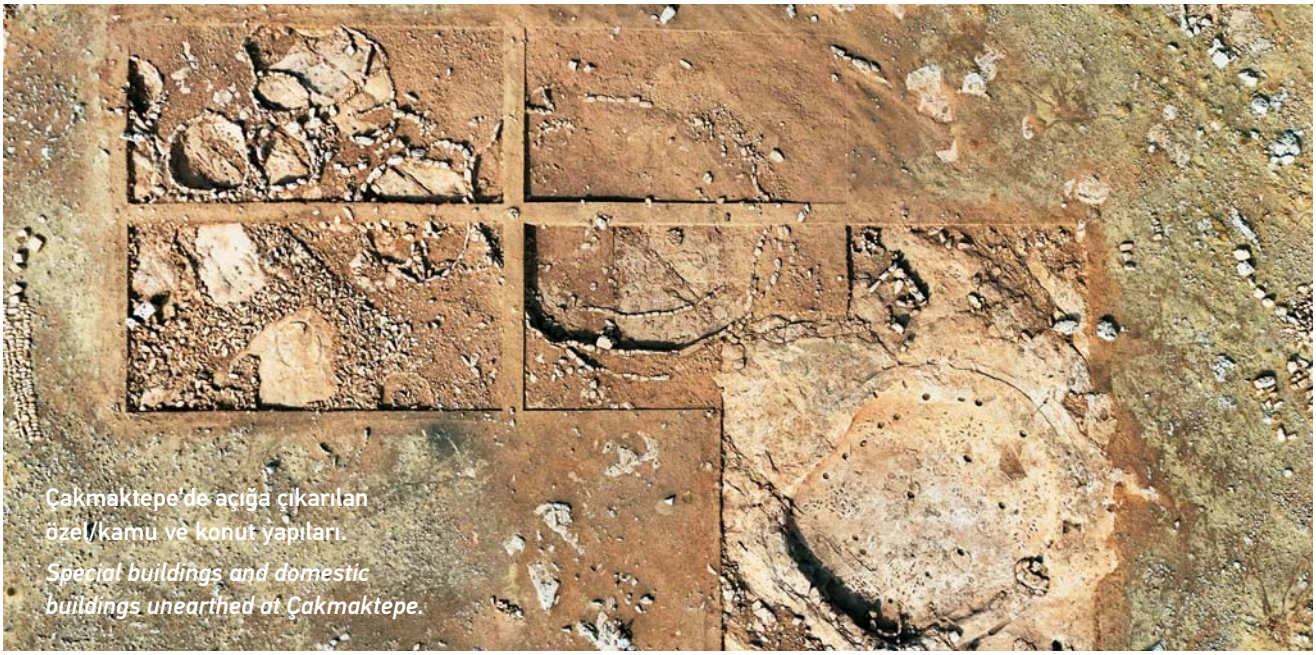
Diğer kazı alanında, daha büyük yapılarda çalışılmıştır. A Alanı'na yakın E Alanı'nda, yaklaşık 3-4 metre dış çapında, dik yerleştirilen levha şeklindeki taşlardan oluşan bir iç duvara ve Alan A'daki Bina 1'de olduğu gibi onu çevreleyen bir dış duvar sırası bulunan Bina 6 açığa çıkarılmıştır. Bu büyük bina, bazıları muhtemelen birden fazla kez yeniden inşa edilmiş olan, sadece yivli duvarlara sahip daha küçük eğrisel yapılarla çevriliydi. Kuzeyde, D Alanı'nda, kalın duvarlara sahip, dış kanatları masif taşlardan inşa edilmiş 3 kanatlı, daha büyük bir yapı olan Bina 7'de kısmen kazılmıştır. Bu yapı da daha küçük yapılarla çevrelenmiş gibi görünmektedir. Burada birkaç küçük yapıyla çevrili daha büyük yapılardan oluşan bir model ortaya çıkmaya başlıyor gibidir. Bina 1'in ve diğer küçük yapıların içerisindeki buluntu yoğunluğu göz önüne alındığında, bu küçük yapıların konut olarak değil de, depolama ve diğer özel amaçlar için kullanıldığı; biraz daha büyük yapıların ise konut olduğu düşünülebilir. Ayrıca, Göbeklitepe, Karahantepe gibi alanlardaki kamusal yapıların erken bir tezahürü olan, dikilitaşlarla ilişkili daha karmaşık binaların varlığı da mevcuttur ■

a building, Structure 6, c. 3.4 m external diameter with an interior wall of upright dressed slabs and an external coursed wall surrounding it as inferred in Structure 1 in Area A. This larger building was surrounded by smaller curvilinear structures with only coursed walls, some possibly rebuilt on more than one occasion. To the north in Area D a much bigger building, Structure 7, with thick 3 leaf walls, the outer leaves constructed of massive stones, has been partially excavated. It, too, seems surrounded by smaller structures. A large, dressed stone upright/pillar seems to have been set just on the exterior of its northern wall and fell in situ. A pattern may be starting to emerge of larger structures surrounded by several smaller structures. Given the dense features in the floor of Structure 1 and other small buildings, it may be that the smaller buildings are not residential structures but for storage and other semi-specialised purposes but closely related to somewhat larger proximate residential structures. Further, some substantially more elaborate buildings are present associated with pillars in a perhaps early manifestation of the more dramatic corporate buildings of sites like Göbekli and Karahantepe ■

ÇAKMAKTEPE

FATMA ŞAHİN

Çakmaktepe'de açığa çıkarılan özel/kamu ve konut yapıları.

Special buildings and domestic buildings unearthed at Çakmaktepe.

Şanlıurfa'nın yaklaşık 20 kilometre batısında yer alan Çakmaktepe, 2021 yılında ŞAYA yüzey araştırması projesi sırasında keşfedilmiştir. Bu çalışmalar sonucunda, Paleolitik ve Neolitik dönemlerle karakterize edilen çok sayıda arkeolojik alan tespit edilmiştir. Bunlardan biri de uydu görüntüleri analizi sonucu keşfedilen Çakmaktepe'dir. Araştırma alanındaki bölge jeolojik olarak Tersiyer Dönemi formasyonlarından oluşmaktadır. Bölgedeki çakmaktaşı hammadde kaynaklarının yüksek yoğunluğu, hem Paleolitik hem de Neolitik dönemlerde yoğun ve sürekli yerleşimi kolaylaştırmış gibi görünmektedir. Çakmaktepe'yi de içine alan bölge, birçoğu ŞAYA araştırmaları sırasında tespit edilen, Çanak Çömlek Öncesi Neolitik (PPN) Çağ'a tarihlenen çok sayıda yerleşime ev sahipliği yapmaktadır.

Aynı yıl Taş Tepeler Projesi kapsamında kazılarına başlanan Çakmaktepe, PPNA başına (MÖ 9600-8800?) tarihlendirilmekte olup Şanlıurfa bölgesinde yer alan diğer

Çakmaktepe, located approximately 20 kilometres west of Şanlıurfa, was discovered in 2021 during the ŞAYA survey project. As a result of these studies, numerous archaeological sites characterized by the Paleolithic and Neolithic periods were identified. One of these is Çakmaktepe, discovered through satellite imagery analysis. The region within the research area is geologically composed of Tertiary period formations. The high density of flint raw material sources in the region appears to have facilitated intensive and continuous habitation during both the Paleolithic and Neolithic periods. The region, which includes Çakmaktepe, hosts numerous settlements dated to the Pre-Pottery Neolithic (PPN), many of which were identified during the ŞAYA surveys. In the same year, excavations began as part of the broader Taş Tepeler Project. Dated to the beginning of the PPNA period (9600-8800 BC?), Çakmaktepe reflects an earlier stage of the process of sedentism compared to other Pre-Pottery Neolithic settlements in the Şanlıurfa region. The excavation at Çakmaktepe has uncovered

PPN yerleşmelerine göre yerleşikliğe geçişin daha erken aşamalarını yansıtmaktadır.

Çakmaktepe kazı çalışmalarında avcı-toplayıcı yerleşik toplulukların günlük ve sosyal yaşamlarına dair önemli ipuçları sunan, ana kayaya muntazam şekilde oyularak inşa edilmiş yuvarlak planlı, çukur tabanlı tek odalı konut (ev) ve özel/kamu yapıları açığa çıkartılmıştır. Çakmaktepe'de özel/kamu yapılarından bir tanesi tam olarak açığa çıkartılmıştır (10 no.lu yapı). Çapı 16 metreye yaklaşan bu özel/kamu yapısı, doğal süreçten ziyade bilinçli olarak doldurularak gömülmüştür. Özel/kamu yapısı çevresinde oldukça iyi işlenmiş dikilitaş parçaları ele geçmiştir ve bunlar henüz "T" biçimi almamıştır. Bu binanın içini bölen

round-planned, semi-underground, domestic and special buildings, both carved meticulously into the main rock. These remains provide significant clues about settled hunter-gatherer communities' daily and social lives.

One of the special buildings at Çakmaktepe has been fully excavated (Building 10). This structure, with a diameter of roughly 16 metres, has been intentionally filled with stones and buried rather than simply abandoned. The pillars found around the large structure are notable, since they are worked pillar fragments which have not yet taken on a "T" shape typical of later examples. No walls were detected dividing the interior of Building 10, indicating that it was a large, single-roomed building. The only other feature

10 no.lu özel/kamusal yapı.
Special building 10.

Bezemeli biley taşı. / *Shaft straighteners.*

herhangi bir duvar tespit edilmemiştir, bu da binanın büyük, tek odalı bir yapı olduğunu göstermektedir. Binanın içinde "seki" ve "direk çukurları" dışında bulunan diğer tek özellik, binanın güney tarafında bulunan U şeklindeki taş yapıdır. Zemine inşa edilmiş olup; sırtı duvara dayalı bu yapı, binanın iç kısmına doğru bir açıklığa sahiptir. Yapı 1,4 metre uzunluğunda, 1,6 metre genişliğinde ve 0,68 metre yüksekliğindedir; açıklığın kenarındaki taşlar hem sol hem de sağ taraftan dışa doğru açılmaktadır.

Kısmen açılan bir başka özel/kamu yapısında (15 no.lu yapı) ise yapı dışında yakıldıktan sonra mekân içlerinde duvar diplerine bilinçli olarak yerleştirilmiş yabani sığır, koyun, ceylan ve atgillere (equid) ait hayvan başları bulunmuştur. Bu tür uygulamalar bu binaların ritüel amaçlı kullanılan özel binalar olabileceğine işaret etmektedir.

Çakmaktepe'de çapları yaklaşık olarak 3,5-6 metre arasında değişen konut yapılarda ana kaya taban olarak kullanılmıştır. Ana kayanın eğimli olduğu alanlarda ise çakıllı taban uygulaması yapılarak terrazzo tabanların ilk denemeleri uygulanmıştır. Konut yapıları genellikle yenileme evresine sahiptir. Bu binalardan biri temelde aynı yapıya sahip olup yenileme evresi net olarak belirlenmiştir (Bina 2 ve 14). Önce 14 no.lu bina inşa edilmiş, ardından bu binanın güney duvarı önüne yeni bir duvar eklenmiştir. Yenileme nedeniyle orijinal büyüklüğünden daha küçük

found inside the building, other than the "bench" and "post holes", was a U-shaped stone structure found on the south side of the building. This structure, built on the floor and in contact with the interior surface of the "bench", has an opening toward the interior of the building. The structure is 1.4 meter long, 1.6 meter wide and 0.68 meter high -the stones at the edge of the opening open outward on both the left and right sides.

In another partially opened special building (Building 15), wild cattle, sheep, gazelles and equid skulls were deliberately placed along the base of the walls after being burned outside the structure. Such practices suggest that these buildings been used for ritual purposes.

At Çakmaktepe, the bedrock was utilized as the floor of the domestic building ranging between 3.5-6 metres in diameter. In areas where the bedrock sloping too much, gravel was compacted with earth to level the floors with a technique that later perfected to create the famous "terrazzo" floors of later settlements. One of these buildings, found nested in the same location, have basically the same structure and are representative of the reconstruction process (Building 2 and 14). Building 14 was built first, and then a new wall was added in front of the earlier wall of Building 14 in the south. Building 2 represents the renewal phase of this structure, which became smaller than its original form

15 no.lu bina içinden ele geçen yanmış yabani sığır kafatası ve boynuzu (üstte, solda). El-Khiam uçlar (üstte, sağda).

Burnt wild cattle skull and horn recovered from inside the building (above, left). El-Khiam points (above, right)

hale gelen 2 no.lu yapı, bu yapının yenilenme aşamasını temsil etmektedir. Konut yapıları içlerinden ele geçen veriler insanlık tarihindeki en büyük yeniliklerden biri olan avcılık ve toplayıcılıktan gıda üretimine geçişi anlamada önemli bilgiler vermektedir.

Çakmaktepe yontmataş endüstrisi yongalama ürünleri, aletler ve çekirdeklerden oluşmaktadır. Yerleşimde yonga üretimine dayalı bir endüstri hâkim görünmektedir. Çakmaktaşları, yerleşimin yakınında bulunan iki farklı hammadde kaynağından elde edilmiştir. Yontmataş malzemenin tipolojik dağılımlarına göre farklı alet tipleri tespit edilmiştir. Çekirdekler içinde dilgicik üretimine işaret eden tek ve iki kutuplu prizmatik çekirdekler ve yine dilgicik üretimi ile ilişkili piramit biçimli çekirdekler yer almaktadır. Uç tipleri arasında El-Khiam, Jerf el-Ahmar ve Salibiya uçlar bulunmakla birlikte El-Khiam uçlar daha baskın olarak görünmektedir.

Çakmaktepe'de yapılarda duvar malzemesi olarak kullanılan levha şeklindeki kireçtaşlarının kabaca yontularak şekillendirilmesinde kullanıldığı düşünülen keser (herminette) ele geçen diğer önemli çakmaktaşı aletlerden biridir. Bu tür aletlerin en iyi örnekleri Suriye'de Orta Fırat Vadisi'ndeki PPNA yerleşmelerinden bilinmektedir.

Çakmaktepe'de koşar pozisyonda yer alan ve olasılıkla

due to the renovation. The data obtained from these structures provide significant insights into the transition from foraging to agro-pastoralism, which is one of the greatest innovations in human history.

The Çakmaktepe lithic industry comprises blanks, tools and cores. The flints appear to have been sourced from two distinct sources of raw materials that were situated near the settlement. The typological distributions of lithic material were employed to identify different tool types. The presence of unipolar and opposed platform prismatic cores provides clear evidence that bladelets were produced within cores. The point types include El-Khiam, Jerf el-Ahmar and Salibiya points. The El-Khiam points are unquestionably the most prevalent type.

Another important flint tool recovered from Çakmaktepe which is unearthed an adze (herminette). Such tools are known from PPNA sites in Syria's Middle Euphrates Valley. It is beyond doubt that adzes/herminette were used to type plano-convex limestones into wall materials for buildings.

At Çakmaktepe is a unique artefact (shaft straightener) was recovered decorated with a scene of three gazelles? in a running position with arrows coming from opposite directions and a background landscape. It is likely that

ceylan olan üç hayvan ve ters yönde atılan oklar ve gerisinde peyzajı ile bezemeli ünik bir eser ele geçmiştir. Bir biley taşı olan eserdeki sahne, ŞAYA yüzey araştırmaları sırasında bölgede 300'en fazla sayıda tespit edilen hayvan tuzak alanı/avlakları sembolize ediyor olması muhtemeldir. Çakmaktepe'de ele geçen bir diğer sıra dışı buluntu ise mühre benzeyen taş bir damgadır. Bu konik kireçtaşı damga, düz üst yüzeyinde iç içe geçmiş açılardan oluşan geometrik bir bezemeye sahiptir. Genel olarak bu tür damgaların, desenleri insan derisi, hayvan postu veya tekstil üzerine boya ile aktarmak veya desenleri balmumu veya hamur gibi yumuşak malzemeler üzerine kabartmak için baskı araçları olarak tasarlandığına inanılmaktadır. Tarih boyunca mühürlere

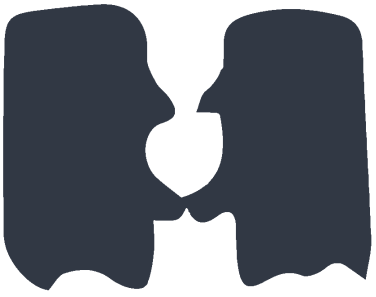
this scene symbolizes the animal trap areas/kite grounds of which more than 300 have been identified in the region.

Another unusual find from Çakmaktepe is a stone stamp resembling a seal. This conical limestone stamp, features a geometric decoration with nested angles on its flat upper surface. It is generally believed that such stamps were designed as printing tools to transfer patterns with paint onto human skin, animal hides, or textiles, or to emboss patterns onto soft materials like wax or dough. Throughout history, seals have been attributed apotropaic qualities. Therefore, these stamps were likely used not only as amulets for protection against evil, magic, and ritual purposes,

Çakmaktepe'de açığa çıkarılan konut yapıları. Bu konut yapıları içlerinden ele geçen veriler insanlık tarihindeki en büyük yeniliklerden biri olan avcılık ve toplayıcılıktan gıda üretimine geçişi anlamada önemli bilgiler veriyor.

Domestic buildings unearthed at Çakmaktepe. The data obtained from these structures provide significant insights into the transition from foraging to agro-pastoralism, which is one of the greatest innovations in human history.

apotropaik nitelikler atfedilmiştir. Dolayısıyla bu damgalar muhtemelen sadece kötülüklerden korunmak, büyü ve ritüel amaçlı ve iyi şans getirmek için amulet olarak değil, aynı zamanda statü sembolü ve kimlik işareti olarak da kullanılmıştır. Çakmaktepe'de bulunan ve PPNA'ya tarihlenen taş damga, Yakın Doğu için şimdiye kadar ele geçmiş olan en erken örnek olarak kabul edilebilir.

Çakmaktepe'de çeşitli renkte yapılmış taş boncuklar da bulunmuştur. Bu boncuklar daha çok yuvarlak disk biçiminde olup herhangi bir bezemeye sahip değildir. Çakmaktepe boncukları, süs eşyalarının bu denli erken dönemlerde de insanlığın vazgeçilmez nesneleri olduğunu gösteriyor ■

and to bring good luck but also as symbols of status and identity markers. The stone stamp from Çakmaktepe, dated to the PPNA, can be considered the earliest example for the Near East so far.

Various coloured stone beads were found at Çakmaktepe. The beads recovered from Çakmaktepe are very small, and made from various colored stones. The beads, which have a rounded disk form, do not feature any decoration. These meticulously crafted stone beads highlight how ornaments were indispensable objects for human communities even in these early periods ■

SAYBURÇ

EYLEM ÖZDOĞAN

Sayburç, adını Şanlıurfa'da Karaköprü'ye bağlı Yoğunburç Köyü'nün Sayburç Mahallesi'nden almaktadır. Köyün kuzey kısmı Roma Dönemi'nde de iskân görmüştür ve batısında yine bu dönemle ilişkili sarnıçlar, kaya mezarları ve mağaralar bulunmaktadır. Buradaki Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem yerleşimi, 2021 yılı bahar aylarında Şanlıurfa Arkeoloji Müzesi uzmanlarının, köydeki bahçe duvarlarında dikilitaş parçalarını tespit etmesi üzerine bulunmuştur. Bu döneme tarihlenen bir yapının kısmen açıkta olduğu fark edilince, müze yönetiminde bir kurtarma kazısına başlanmıştır. İstanbul Üniversitesi Arkeoloji Bölümü ile ortaklaşa sürdürülen çalışmalara halen devam

The settlement of Sayburç is named after the Sayburç neighborhood of the village of Yoğunburç, which is located in the Karaköprü district of Şanlıurfa. The northern part of the village was inhabited during the Roman period and there are also cisterns, quarries, and rock tombs associated with this period on the hill southwest of the area. The Neolithic settlement was discovered in the spring of 2021 when experts from the Şanlıurfa Archaeological Museum identified fragments of pillars on the garden walls in the village. Upon realizing that a building dating back to Neolithic period was partially exposed, a rescue excavation was initiated under the direction of the museum. The resarch is ongoing in collaboration with the Archaeology Department of Istanbul University.

The settlement is situated to the west of the city center of Sanliurfa, at a point where the Sanliurfa Plateau encircles the Harran Plain, at an approximate altitude of 700 metres. It is constructed on two limestone hills, one to the north and the other to the south, separated by a ridge that rises with its surroundings. Additionally, a Roman layer has been identified in the northern section, and the area is characterized by a significantly higher level of modern occupation. Consequently, the Neolithic remains were unearthed in a relatively limited area and in a condition that was significantly compromised. The most clearly defined structure in the area is a special structure with a pit base, carved into the bedrock with a diameter of approximately 12 metres. While the base of the structure is approximately 90-80 cantimetres deeper than the rock surface in the northwest, it becomes shallower in the south due to the gradient. The walls are constructed directly on the bedrock surface using stone masonry techniques. Despite the considerable damage to the walls, the floor of the building and the benches situated in front of them have been remarkably well-preserved. On the front face of the bench in the north, within an area measuring 0.7-0.9×3.7 metres, five figures related to one another are carved in relief on the bedrock surface. The eastern three figures

Sayburç yapıları doğrudan çıplak ana kaya yüzeyinin üzerine, bina tabanları kimi zaman çukurlaştırılarak inşa edilmiştir (üstte). Özel/kamusal yapılarla konutlar bir arada ve birlikte inşa edilmişlerdir. Bu örüntü gündelik yaşam ile manevi değerlerin nasıl iç içe geçtiğini vurgular (sağda). Bir kamu yapısında bulunan merkezi dikilitaş T biçiminde düzenlenmiş stilize bir insan figürü. Fotoğrafta yan geniş yüze kazınmış kol betimleri dikkati çekiyor (karşı sayfada).

The Sayburç buildings were constructed directly on the surface of the bedrock, in some cases by excavating the floors of the buildings (above). Special/public buildings and residences are built together and in a consistent design. This pattern emphasizes how daily life and spiritual values are intertwined (right). Central pillar in a special/public building with a stylized human figure arranged in a T-shape. In the image, the depiction of arms carved on the wide side face is striking (on the opposite page).

Sayburç kabartmalarının bulunduğu özel/ kamusal yapı, üzerindeki kayanın eğimine oturtularak inşa edilmiştir. Bu nedenle yapının tabanı kuzeyde ana kayaya gömülü, güneyde ise sığdır. Kenarları yuvarlatılmış dörtgene yakın bir plana sahip olan yapının taş duvarları doğrudan ana kayanın üzerinde yükselmektedir. Duvarların iç yüzünde, yine ana kayadan oyulmuş bir seki, neredeyse yapının tüm çeperi boyunca dönmektedir. Yapının içinde iki merkezi dikilitaş yuvasının yanı sıra seki üzerindeki diğer dikilitaş yuvalarından da anlaşıldığı üzere duvar boyunca uzanan başka dikilitaşlar bulunmaktadır.

The public building in which the Sayburç reliefs were situated was constructed by placing it on the slope of the rock formation on whose base it was built. Consequently, the northern section of the building exhibits a floor sunken into the bedrock, whereas the southern section displays a relatively shallow floor level. The stone masonry walls of the building, which has a plan that is approximately quadrilateral with rounded edges, are situated above the bedrock. On the inner surface of the walls, a bench, also carved from the bedrock, extends along the perimeter of the structure. Two central pillar slots are located within the structure. As can be observed from the other pillar slots on the bench, additional pillars are extending along the wall.

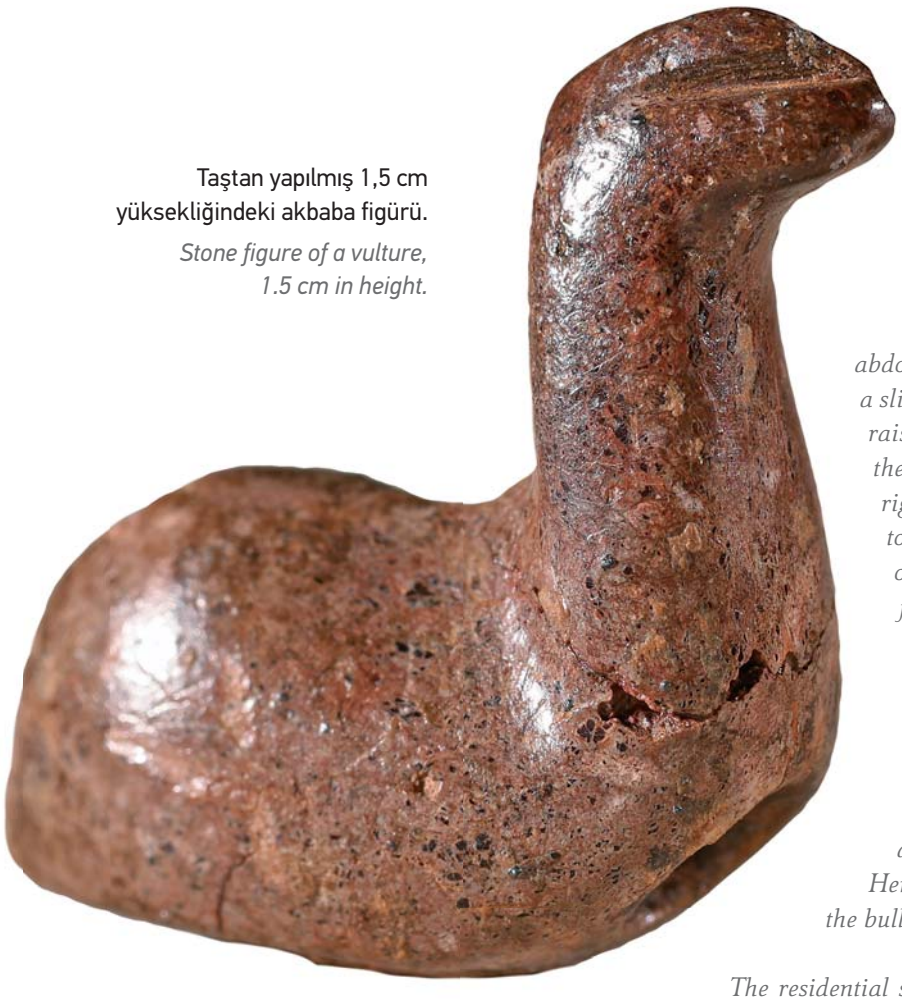
T biçimli dikilitaşlar yalınızca özel/kamusal yapılarda değil konutlarda da yer alır. Genellikle merkezi pozisyondaki bu dikilitaşların üzerinde onların insanı stilize ettiklerini vurgulayacak betimlemeler olur. Yan yüzeylerde kollar, önde boyunda kolye, yakalık ya da köprücük kemiklerini temsil eden V bezemesi; bel hizasında ise eller, kemer ve bunların altından sarkan bir hayvan postu bulunur.

T-shaped pillars are found not only in special/public buildings but also in homes. On these pillars, which are usually in a central position, some representations emphasize their stylization of human beings. There are arms on the sides, a necklace, collar, or clavicle on the front of the neck, and hands, a belt, and a pelt hanging from below at waist level.

edilmektedir. Yerleşme, Şanlıurfa il merkezinin batısında, Şanlıurfa Platosu'nun, Harran Ovası'nın etrafını çevrelediği bir noktada, yaklaşık 700 metre yükseklikte bulunur. Çevresi ile birlikte yükselen ve birbirlerinden bir sırtla ayrılan biri kuzeyde diğeri güneyde iki kireçtaşı tepenin üzerine kurulmuştur. Kuzeyde ayrıca bir Roma Dönemi tabakası bulunmakta ve modern iskânın çok daha yoğun olduğu görülmektedir. Bu nedenle buradaki Neolitik kalıntılar görece küçük bir alanda ve nispeten bozuk durumda açığa çıkarılmıştır. Alandaki en tanımlı yapı, yaklaşık 12 metre çapında ana kayaya oyulmuş çukur tabanlı özel bir yapıdır. Yapının tabanı kuzeybatıda kaya yüzeyinden yaklaşık 80-90 santimetre derinliğindeyken, güneyde yamaç eğimi nedeniyle sığlaşmaktadır. Ana kaya yüzeyinin doğrudan üzerine oturan duvarlar taş örgüdür. Duvarlar ciddi biçimde tahrip olmasına karşın binanın çukur tabanı ve duvar önü sekileri iyi korunagelmiştir. Kuzeyde sekinin ön yüzünde, 0,7–0,9×3,7 metre boyutlarında bir alanda, ana kaya yüzeyine kazınarak kabartma şeklinde yapılan, birbirleriyle ilişkili beş figür bulunmaktadır. Bunların doğudaki üçü, önden betimlenen bir insan ile iki yanında, insana yönelen, birbirlerinin biçim kopyası iki leopardan oluşmaktadır. Leoparların ikisi de yandan, ağızları açık, dişleri gözükür ve kuyrukları yukarıda gövdeye doğru kıvrılmış olarak betimlenmiştir. Batıdaki leopar figürü özellikle vurgulanan fallusu ile bir erkektir. Leoparların ortasında, oturur vaziyette ve sağ eliyle fallusunu tutan insan da bir erkek betimidir. Figürün boyundan inen verev çizgiler, bir yakalık ya da köprücük kemiklerini temsil etmekte ve bölgedeki insan

depict a human figure from the front and two leopards on either side of the human, which are copies of each other. Both leopards are depicted from the lateral aspect, with their mouths open, teeth visible, and tails curled upward toward the body. The leopard figure situated to the west is a male with a phallus. The central human figure, depicted seated with its right hand holding its phallus, is also male. The curved lines descending from the figure's neck represent a collar or collarbones and constitute a significant component of the human statues and T-shaped pillars prevalent in the region. While the head is partially distorted, a round face, large ears, protruding eyes, and thick lips are discernible. An incised line is visible on the forehead. In the western portion of the scene, another human figure is depicted with its back to the aforementioned figures. Similar to the leopards, the figure is depicted from the side and forms a scene with a bull. The human figure is male, as indicated by the phallus-shaped extension on the

Taştan yapılmış 1,5 cm yüksekliğindeki akbaba figürü.

Stone figure of a vulture, 1.5 cm in height.

heykelleri ile T biçimli dikilitaşların önemli bir unsuru olarak öne çıkmaktadır. Figürün baş kısmı kısmen bozuktur, ancak yuvarlak bir yüz, büyük kulaklar, patlak gözler ile kalın dudaklar belirgindir. Alın kısmında ise kazınarak oluşturulmuş derin bir çizgi bulunmaktadır. Sahnenin batısında, sırtı bu figürlere dönük bir başka insan daha vardır. Tıpkı leoparlar gibi yandan betimlenen figür bir boğa ile karşılıklı bir sahne oluşturmaktadır. İnsan, karın kısmındaki fallus şeklindeki uzantıdan da anlaşıldığı üzere bir erkektir. Hafifçe çömelir pozisyondaki insanın kolları da yukarıda durmaktadır. Bu haliyle hareketli bir sahne oluşturmaktadır. Gövdeye yakın duran sağ eliyle bir çıngırak ya da sapan benzeri bir nesneyi sallamaktadır. Karşısındaki boğa yine yandan betimlenmiştir. Gövde yan durmasına karşın baş iki boynuzu da gözükecek şekilde üstten betimlenmiştir. Başka tarihöncesi yerleşimlerden de bilinen bu çarpık perspektif, boğanın tehlikeli boynuzlarını göstermek için bilinçli olarak tercih edilmiş olmalıdır. Yırtıcı hayvanların dişlerine olan vurgu

abdomen. The human figure is depicted in a slightly squatting position, with the arms raised. In this position, the figure creates the impression of movement. With his right hand, which is in close proximity to the torso, he is shaking a rattle or an object similar to a slingshot. The bull in front of him is also depicted from the side. Despite the body being depicted on its side, the head is shown from above, with both horns visible. This distorted perspective, also observed in other prehistoric sites, was likely deliberately chosen to emphasize the dangerous nature of the bull's horns. Here, the focus is on the sharp horns of the bull, rather than on the teeth of predators.

The residential structures in the vicinity of the special building are only partially exposed due to the extensive damage caused by the Romans and modern occupation. In contrast to the northern area, the excavations in the southern section are conducted on a larger scale in order to gain insight into the settlement pattern and architectural details.

An organic settlement pattern that grows by adding to each other is observed in the whole area. As in the northern section, the structures in this area are constructed directly on the bedrock. Since they both follow the bedrock surface and are built by adding to each other, it is difficult to define a standard building type since they differ from each other in terms of size and plan. However, in the residential buildings, it is observed that certain features and elements, such as hearths, niches, and benches, are repeated. In addition to residential buildings, there are also special buildings in the southern area. The special buildings, which differ from the others in terms of their size and the arrangement of the pillars inside, are sparsely surrounded by the houses ■

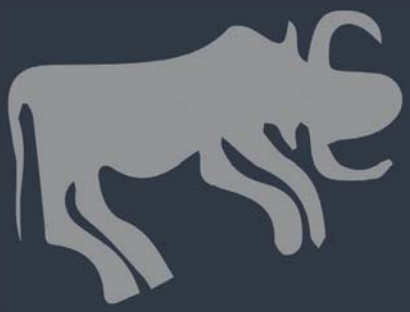

burada boğanın sivri boynuzlarına yapılmıştır. Buradaki özel yapının etrafında, yoğun bir şekilde tahrip olduğundan ancak kısmen görülen konutlar tespit edilebilmiştir. Güney kesimdeki çalışmalar, kuzeyin aksine yerleşim dokusu ve mimari ayrıntıları görecek şekilde geniş alanlarda sürdürülmektedir. Açılan bütün alanda birbirine eklenerek büyüyen organik bir yerleşme dokusu izlenmektedir. Burada da kuzeydeki gibi doğrudan ana kaya üzerine inşa edilmiş yapılar bulunmaktadır. Hem ana kaya yüzeyini takip ettikleri hem de birbirlerine eklenerek inşa edildikleri için, boyut ve plan bakımından birbirinden farklılaşmaktadırlar bu nedenle de standart bir yapı tipinden bahsetmek güçtür. Bununla birlikte özellikle konutların belirli birtakım özelliklere sahip olduğu, ocak, niş ve seki gibi unsurların tekrar ettiği gözlenmektedir. Güney alanda konutların yanı sıra özel yapılar da bulunmaktadır. Boyutları ve içerisindeki dikilitaşların dağılımı bakımından diğerlerinden ayrılan özel yapılar, dağınık bir şekilde konutlarla çevrelenmiştir ■

Birçok özel yapının içinde büyük yekpare taşlardan yuvarlak, oval ve dörtgen şekillerinde, tek ya da bazen çift delikli geçit-taşları bulunmuştur. Bunların binalara giriş çıkışları oluşturan taş söveler olduğu düşünülmektedir. Çoğunlukla özel yapılarda bulunmuş olmaları binaların yapımındaki özenin yapı elemanlarına da gösterildiğini, hatta bu özel yapılara giriş ve çıkışların da ritüelistik anlamlar taşıdığını düşündürmektedir. Tıpkı T biçimli dikilitaşlar gibi, bu geçit taşlarının minyatür bir örneğine Sayburç yerleşmesinde de rastlanmıştır.

Large monolithic round, ovoid, or square "gate stones" with single or sometimes double holes have been found in many special buildings in Şanlıurfa. These stones are thought to be used as entrances to the buildings. The buildings were elaborate and the same care was given to the building elements, which suggests that the entrances and exits had ritual significance. The gates to special buildings probably marked the threshold between the physical and spiritual worlds and were imbued with ritual significance. As with the T-shaped pillars, a miniature example of these gate stones was found at the Sayburç.

Sayburç'ta bir sekinin ön yüzüne kazınan betimler, oluşturdukları sahne bütünlüğü ile çağdaşlarından ayrılmaktadır. İnsan ve hayvan ilişkisine dikkati çeken figürlerin sağdaki leopar hariç tümü erildir. Ön cepheden betimlenen insan oturur pozisyondadır ve Yenimahalle heykelinde olduğu gibi göğsüne şeritler işlenmiştir. Diğer insan ise yandan betimlenmiştir. Yukarı doğru kaldırdığı sol elinde altı parmak bulunmakta, sağ elinde ise bir çıngırak tutmaktadır. Hayvanların tehlikeli uzuvlarına olan vurgu birbirinin biçim kopyası olan leoparda dişlere, boğada ise boynuzlara yönelmektedir.

The coherence of the scene created by the depictions carved into the front of a platform in Sayburç sets it apart from their contemporaries. All the figures drawing attention the human-animal relations except a leopard on the right are male. The person at the front is depicted in a sitting position and there are lines carved on the chest, similar to the statue in Yenimahalle. The other person is shown from the side. There are six fingers on the raised left hand and the right hand holds a rattle. The emphasis is on the animals' dangerous extremities: the leopards' teeth are stylistic copies of one another and the focus on the bull is directed towards its horns.

NEVALİ ÇORİ - TERAZZO YAPIMI NEOLİTİK ÇAĞ
*TERAZZO CONSTRUCTION **NEOLITHIC PERIOD**.*

ILLÜSTRASYON: FAHRİ PELİT

HARBETSUVAN TEPESİ

KAZUYA SHIMOGAMA

Harbetsuvan Tepesi, Şanlıurfa'nın 45 kilometre güneydoğusunda yer almaktadır. Yaklaşık olarak 95 m x 80 m (0,6 hektar) büyüklüğünde olan ve deniz seviyesinden 740 metre yükseklikteki bir tepede bulunan höyük, Tektek Dağları'nın kireçtaşı tepeleri üzerinde yer almakta ve batıda Harran Ovası'na bakmaktadır.

2014 yılında yapılan arkeolojik yüzey araştırması sırasında Neolitik yerleşim yeri olarak ilk kez tespit edilmiştir. Daha sonra 2017 ile 2019 yılları arasında Türk arkeologlar tarafından üç sezon kurtarma kazısı yapılan höyükte, 2022 yılından itibaren Türk ve Japon arkeologlar ile jeologlardan oluşan ortak bir ekiple Urfa bölgesindeki

Harbetsuvan Tepesi is located 45 kilometres southeast of Şanlıurfa in southeastern Türkiye. This hilltop mound, about 95 m x 80 m (0.6 ha) with an altitude of 740 metres asl., perches on top of the limestone hills of the Tektek Mountains, overlooking the Harran Plain to the west.

In 2014, it was first identified as a Neolithic site by an archaeological survey. Between 2017 and 2019, three seasons of salvage excavations were conducted by Turkish archaeologists, and the new archaeological project by a joint team of Turkish and Japanese archaeologists and geo-scientists has been organized since 2022 to clarify the nature of the Neolithization processes in the Urfa region.

Harbetsuvan Tepesi ve coğrafyası (karşı sayfada). Kazı çalışmalarında bir yapıda çift dikilitaşlı ve payandalı bir yapı açığa çıkarıldı (üstte solda). Taş balta, yassı taş objeler gibi birçok buluntuya da ulaşıldı (üstte sağda). / *Harbetsuvan Tepesi and its surrounding landscape (on the opposite page). Excavations revealed a complete rectangular building with a pair of undecorated pillars and buttresses (above left). Stone celts and flat stone objects were among the finds (above right).*

Neolitikleşme süreçlerinin doğasını açıklığa kavuşturmak için yeniden çalışmalara başlanmıştır.

Son kazı çalışmalarında, çoğunlukla dikdörtgen planlı, taş duvarlı yapılar açığa çıkarılmıştır. Bunların arasında bir çift dikilitaşlı ve payandalı bir yapı bulunmaktadır. Ortaya çıkarılan arkeolojik malzemeler ve yapılan radyokarbon tarihlemesi, höyüğün en azından ana yerleşim evresi için MÖ 8500 civarına, Erken Çanak Çömleksiz Neolitik B Dönemi'ne tarihlenebileceğini gösteriyor. Oturan bir erkek heykelinin ve parmak ile kol kabartmaları bulunan kireçtaşından bir dikilitaşın keşfi, höyüğün Erken Neolitik Dönem'de Göbeklitepe ve diğer ilgili alanlarla benzer bir kültürü paylaştığını göstermektedir.

Harbetsuvan Tepesi, Göbeklitepe ve Karahantepe gibi büyük yerleşim alanlarıyla karşılaştırıldığında oldukça küçük bir yerleşim alanı olarak kalır. Bu, höyükte kısa süreli bir yerleşimi gösteriyor olabilir. Ancak, yakın zamanda yapılan arkeolojik çalışmalar, höyüğün birden fazla yapı katıyla daha karmaşık bir tarihe sahip olduğunu, ayrıca daha erken bir yuvarlak yapı evresi olduğunu ortaya koydu. Harbetsuvan Tepesi sakinlerinin zaman içerisinde diğer Taş Tepeler yerleşimleriyle sosyo-kültürel olarak nasıl ilişkili olduklarını keşfetmek, Neolitik Dönem'de "Büyük Dönüşümün Coğrafyası"nı anlamamıza katkıda bulunacaktır ■

A series of prehistoric stone structures have been revealed by the recent excavations, primarily consisting of rectangular buildings. A stone building with a pair of pillars and buttresses is among them. The uncovered archaeological materials and radiocarbon dates show that the site can be dated to Early Pre-Pottery Neolithic B, around 8500 BC, at least for the main occupation phase. The discovery of a seated male sculpture and a limestone pillar with reliefs of fingers and arms shows a cultural tradition shared with Göbeklitepe and other related sites in the Early Neolithic period.

Harbetsuvan Tepesi is a considerably small settlement site when compared with large settlements such as Göbeklitepe and Karahantepe. This may reflect a short-term occupation at the site. However, recent archaeological works revealed that the site has a more complex history with several architectural phases, having an earlier round building phase as well. To know in what ways the inhabitants living at Harbetsuvan Tepesi were socio-culturally related to other Taş Tepeler sites through the ages will contribute to our understanding of the Neolithic Great Transformation ■

SEFERTEPE

EMRE GÜLDOĞAN

Şanlıurfa ilinin yaklaşık 72 kilometre doğusunda, Viranşehir ilçesinin 25 kilometre batısında, Eskikale Mahallesi ile Kırbalı Mahallesi sınırları arasında yer alan ve ilk olarak 2003 yılında tespit edilen Sefertepe yerleşimi, II. derece arkeolojik sit alanı olarak tescil edilmiştir. Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem'e tarihlenen Sefertepe yerleşiminde arkeolojik kazı ve koruma çalışmaları 2021 yılında T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü izni ile Şanlıurfa Müzesi başkanlığında ve İstanbul Üniversitesi öğretim üyelerinden Doç. Dr. Emre Güldoğan'ın bilimsel danışmanlığında başlamıştır. Alanın kuzeyinde ve doğusunda Viranşehir ovaları, batısı

Located approximately 72 kilometres east of Şanlıurfa Province, 25 kilometres west of Viranşehir District, between Eskikale Quarter and Kırbalı Quarter, the Sefertepe settlement, which was first discovered in 2003, is registered as a Grade II archaeological site. Archaeological excavations and conservation work at Sefertepe settlement, which dates back to the Pottery Neolithic Period, started in 2021 with the permission of the General Directorate of Cultural Assets and Museums of the Ministry of Culture and Tourism of the Republic of Türkiye, under the direction of Şanlıurfa Museum and under the scientific supervision of Assoc. Prof. Dr. Emre Güldoğan, a faculty member of

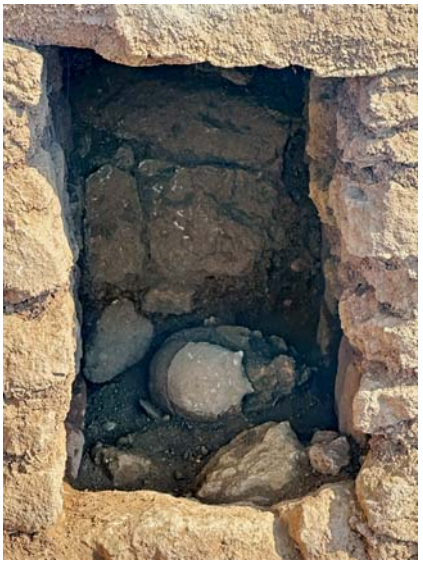
ve güneybatısında ise Tektek Dağları bulunmaktadır. Tepeye en yakın mesafede olan su kaynağı ise Yukarı Cırcıp Deresi'dir. Sefertepe; Karahan Tepe'ye yaklaşık 20 kilometre, Göbeklitepe'ye ise yaklaşık 50 kilometre mesafede yer almaktadır. Yerleşimde önceki yıllarda gerçekleştirilen yüzey araştırmaları kapsamında in situ durumda "T" şeklinde dikilitaşlar tespit edilmiş olup, alanın genel özellikleri ve yüzeyde bulunan yontmataş buluntuları, başta Göbeklitepe, Karahantepe, Nevali Çori ve Harbetsuvan Tepesi gibi ören yerleri olmak üzere yine Urfa bölgesinde yer alan diğer Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem'e tarihlenen yerleşim yerleri ile benzerlikler taşımaktadır.

Sefertepe Neolitik yerleşimi ilk çalışma yılı itibariyle Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem'in PPNB evresine ait bir mimari plan göstermektedir. Dörtgen planlı, yaklaşık 8-10 sıra oldukça düzgün bir şekilde döşenmiş taş dizili duvarları olan mekânlar bulunmaktadır. Mekânların birbirlerine eklemlenerek bir yapı kompleksi oluşturacak

Istanbul University. The site is surrounded by the Viranşehir plains to the north and east, and the Tektek Mountains to the west and southwest. The closest water source to the hill is the Yukarı Cırcıp Stream. Sefertepe is located approximately 20 kilometres from Karahan Tepe and 50 kilometres from Göbeklitepe. "T" shaped pillars were found in situ during the surveys conducted in the settlement in previous years. The general characteristics of the site and the chipped stone finds found on the surface are similar to the other settlements dating to the Pre-pottery Neolithic Period in the Urfa region, especially the ruins such as Göbeklitepe, Karahantepe, Nevali Çori and Harbetsuvan Tepesi.

The Sefertepe Neolithic settlement shows an architectural plan belonging to the PPNB phase of the Pre-pottery Neolithic Period as of the first study year. There are quadrangular planned spaces with approximately 8-10 rows of very evenly built stone walls. It is observed that the rooms were built in a way to form a building complex by

Sefertepe'de özel bir yapı içerisinde bulunan nişin genel görünümü (solda). Nişin içerisinde yan yatırılmış kafatası bulundu (altta). "Kafataslı oda" olarak adlandırılan alanın içerisinde 20 adet kafatası açığa çıkarıldı (sağda).

General view of the niche inside a special structure in Sefertepe (left). A skull on its side was discovered within the niche (below). Twenty skulls were found in the so-called "skull room" (right).

şekilde inşa edildiği görülmektedir. Bu mekânların bazılarında kuzey-güney, ya da doğu-batı yönlü olarak konumlandırılmış "T" biçimli, tek taraflı "T" biçimli, üst kısmı düz formda ve paye formunda dikilitaşların örnekleri açığa çıkarılmıştır. Bu örneklerin bazıları üzerinde bezemeler bulunmaktadır. Mimari öğeler arasında ayrıca payandalar, nişler, sekiler sayılabilir.

Sefertepe'de, zengin bir yontmataş buluntu topluluğu tespit edilmiştir. Buluntuların çok büyük bir kısmını çakmaktaşı örnekler oluştururken, az sayıda da olsa obsidiyen örnekler de bulunmaktadır. Çeşitli formlarda yongalar, dilgiler, çekirdekler, çekirdek yenileme tablalarından oluşan yontmataş buluntulara işlevsel olarak bakıldığında kazıyıcı, delici, ok ucu ve mızrak ucu örnekleri dikkat çekmektedir. Özellikle Nemrik ve Byblos tipi ok uçları, orak bıçakları, naviform çekirdekler, ön ve yan kazıyıcılar baskın örnekleri oluşturmaktadır. Tüm ve kırık halde tespit edilen sürtmetaş endüstrisine ait havan, havaneli, işlenmiş

joining them together. In some of these spaces, examples of "T" shaped, one-sided T-shaped, flat top and pillar-shaped pillars positioned in north-south or east-west directions were unearthed. Some of these examples are decorated with ornaments. The architectural elements also include buttresses, niches and benches.

Sefertepe yielded a rich assemblage of chipped stone finds. While the majority of the finds are flint specimens, there are also a few obsidian specimens. The chipped stone finds, which consist of flakes, blades, cores and core renewal plates in various forms, are functionally characterized by scrapers, perforators, arrowheads and spearheads. Especially Nemric and Byblos type arrowheads, sickle blades, naviform cores, front and side scrapers are the dominant examples. There are whole and broken examples of mortars, pestles, worked stones, sharpening stones, chisels and flat axes belonging to the friction stone industry. Apart from these examples, there are also some artefacts with marks consisting of dots and

taş, biley taşı, keski ve yassı balta örnekleri bulunmaktadır. Bu örnekler dışında üzerine nokta ve doğrusal çizgilerden oluşan izli bir takım eserler de bulunmaktadır. Kemik alet teknolojisi buluntusu olarak da bız, iğne, delikli kemik boncuk örnekleri ele geçmiştir.

Alanda tespit edilen zoolojik buluntular üzerine yapılan ilk incelemeler, yerleşimin zengin bir faunal çeşitliliğe sahip olduğunu göstermektedir. Tespit edilen hayvan türleri arasında geyik, sığır, koyun, keçi, ceylan, at, eşek, domuz, tavşan, kemirgen, kuş kemikleri bulunmaktadır. İlk yapılan değerlendirmeler sonucunda tespit edilen hayvanların tamamının yabani olduğu görülmektedir.

Yerleşimde tespit edilen sembolik değere sahip küçük buluntu grubu içerisinde boncuklar, bilezik/halka parçaları, çeşitli formlarda işlenmiş taş nesneler dikkat çekmektedir. Tespit edilen boncuk grubu içerisinde farklı hammaddelerden (taş ve kemik) yapılmış geometrik formlarda tek ya da çok delikli örnekler bulunmaktadır. Bu formlar arasında baskın grubu yuvarlak formlu örnekler oluştururken yanı sıra dörtgen, üçgen formlarda örnekler de bulunmaktadır. Boncuk eserler arasında önem taşıyan bir diğer grubu hayvan biçimli örnekler oluşturmaktadır.

linear lines. As bone tool technology artefacts, awls, pins and perforated bone beads were recovered.

Preliminary investigations on the zoological finds found at the site indicate that the settlement has a rich faunal diversity. Among the animal species identified are deer, cattle, sheep, goat, gazelle, horse, donkey, pig, rabbit, rodent and bird bones. As a result of the first evaluations, it is evident that all the animals identified are wild.

Beads, bracelet/ring fragments and stone objects in various forms are noteworthy among the small finds of symbolic value in the settlement. Among the bead group, there are single or multi-hole examples in geometric forms made of different raw materials (stone and bone). Among these forms, the predominant group is made up of round-shaped examples, while there are also examples in quadrilateral and triangular forms. Another important group among the bead artefacts are the animal-shaped specimens. It is seen that the beads in the form of snake, leopard and vulture-human were made of imported raw materials (such as jade, igneous labradorite, etc.) which have no source in the region. In anthropological terms, there are many bone specimens identified during the excavations and there are not only

Yılan, leopar ve akbaba-insan formunda işlenmiş boncuk örneklerinin bölgede kaynağı bulunmayan ithal hammaddelerden (yeşim taşı, magmatik labradorit vb. gibi) yapıldığı görülmektedir.

Antropolojik anlamda, kazı çalışmaları sırasında tespit edilen çok sayıda kemik örneği bulunmakla birlikte ikincil gömü olarak tanımlayabileceğimiz sadece kafatası örnekleri yanında çocuk ve yetişkin bireylere ait gömüt örnekleri de bulunmaktadır. Kafataslarına ait örneklerin bir tanesi dörtgen planlı bir mekânda bulunan niş içerisine yerleştirilmiş olup, diğer örnekler bir başka mekân içerisinde toplu olarak görülmüştür.

Gerçekleştirilen kazı çalışmalarındaki temel strateji, Sefertepe'nin Güneybatı Asya'da Neolitik Dönem açısından rolünün anlaşılması yanında yeniden tartışılmaya başlanan bu dönem ile ilgili sorulara cevap vermesi olarak belirtilebilir. Aynı zamanda mimari ve buluntuları ile özgün özellikler göstermesi yanı sıra hem Fırat hem de Dicle havzalarındaki Neolitik Dönem yerleşimleri ile olan benzerliklerin ve farklılıkların incelenerek değerlendirilmesi Sefertepe'nin de içerisinde yer aldığı Taş Tepeler Projesi'nin de önemli sonuçları içerisinde yer alacaktır ■

Göbeklitepe, Karahantepe ve Sayburç gibi yerleşimlerde dikilitaşlar üzerinde heykel ve pano üzerinde benzerlerini gördüğümüz leopar betiminin Sefertepe'de boncuk olarak tasarlanmış bir örneği bulundu.

An bead has been found in Sefertepe resembling the leopard reliefs and panels that appear on the pillars in settlements such as Göbeklitepe, Karahantepe and Sayburç.

skull specimens but also burial specimens belonging to children and adults, which can be defined as secondary burials. One of the skull specimens was placed in a niche in a quadrangular planned space, while the other specimens were seen collectively in another space.

The main strategy of the excavations is not only to understand the role of Sefertepe in the Neolithic period in Southwest Asia, but also to answer the questions about this period, which has started to be discussed again. At the same time, the architectural and artefactual features of the site, as well as the similarities and differences with the Neolithic settlements in both the Euphrates and Tigris Basins, will be among the important results of the Taş Tepeler Project, which includes Sefertepe ■

Sefertepe kazılarının ilk yılından itibaren en yoğun tespit edilen buluntu grubunu boncuklar oluşturuyor. Farklı form ve hammaddelerden üretilmiş boncuklar arasında hayvan başı biçimli olanlar gerek hammadde farklılıkları gerekse özenli işçilikleriyle dikkat çekiyor. Nevali Çori'de kuş-insan ve Karahantepe'de sırtında hayvan taşıyan insan figürü gibi büyük boyutlu benzerleri görülen bu yeni buluntu, boncuk olarak tasarlanmış ilk örnek. Boncuk yeşim taşından üretilmiştir.

From the first year on of the excavations in Sefertepe the most frequetly identified assemblage consisted of beads. Among the different shaped beads made of different materials those in the shape of animal heads stand out both with respect to material and also to their delicate craftsmanship. This new find is the first example of the large bird-man in Nevali Çori, and the human figure in Karahanepe carrying an animal on its back designed as a bead. It is made of jade.

GÜRCÜTEPE

MÜCELLA ERDALKIRAN

Harran Ovası'nın kuzeybatısında, Haliliye ilçesinin Sırrın Mahallesi'nde yer alan Gürcütepe şehir merkezine yaklaşık 4 kilometre uzaklıktadır. Sırrın ve Karakoyun dereleri arasında konumlanan yerleşimler, aynı zamanda yer altı kaynak sularının ortaya çıktığı verimli bir arazide bulunmaktadır. Gürcütepe, dördü höyük ve dördü düz sekiz yerleşimden oluşmaktadır. Höyüklerin, doğu-batı doğrultusunda uzunluğu 1200 metredir, özellikle II. ve III. höyükler büyük boyutlarıyla dikkat çekmektedir.

Gürcütepe'deki ilk arkeolojik araştırmalar, Göbeklitepe ile eş zamanlı olarak, 1995-1999 yılları arasında Türk-Alman ekibi tarafından "Urfa Projesi" kapsamında sürdürülmüştür. Gürcütepe II'deki daha geniş olmak üzere bütün höyüklerde sondaj kazıları yapılarak tabakalanmaları tespit edilmiş ve Geç Çanak Çömleksiz Neolitik B'ye tarihlendirilmiştir. Yapılan kazılarda, Geniş Odalı Yapılar ve Hücre Planlı Yapılar olmak üzere iki ana tabaka belirlenmiştir. Bu bağlamda Gürcütepe olasılıkla aynı süreçte belki de farklı gruplar tarafından iskân edilmiş, Geç Çanak Çömleksiz Neolitik B'nin "Mega Köy"lerinden biri olarak tanımlanabilir.

Gürcütepe'deki ikinci dönem arkeolojik araştırmalar ise "Şanlıurfa Neolitik Çağ Araştırmaları Projesi" kapsamında 2021 yılında başlamıştır. Kazı çalışmaları ilk üç yıl Gürcütepe III ve son bir yılda Gürcütepe II'de sürdürülmüştür. İki proje arasındaki 22 yılda höyükler üzerinde yapılan tarım, imar ve iskân faaliyetleri geri dönülmez bir tahribata neden olmuştur. Gürcütepe III'teki kazılar yerleşimin batısındaki tarım arazisinde, II'deki kazılar ise önceden Devlet Su İşlerine ait su deposu olarak işlev gören sonrasında Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi tarafından kullanılan alanda yapılmıştır.

İkinci dönem kazılarında Gürcütepe III'te, 1990'larda tespit edildiği gibi iki ana tabaka belirlenmiş, bununla birlikte yaklaşık 500 metrekare gibi daha geniş bir alanda çalışıldığı için özellikle ilk tabakanın yerleşim

Located in the Sırrın neighborhood of Haliliye district, northwest of the Harran Plain, Gürcütepe is approximately 4 kilometres from the city center. The settlements, located between the Sırrın and Karakoyun streams, are also located on a fertile land where underground spring waters emerge. Gürcütepe consists of eight settlements, four of which are mounds and four of which are flat. The length of the mounds in the east-west direction is 1200 metres, and especially mounds II and III are remarkable for their large size.

The first archaeological research in Gürcütepe was carried out simultaneously with Göbeklitepe, between 1995-1999, by the Turkish-German team within the scope of the "Urfa Project". Sounding excavations were carried out in all the mounds, including the larger one in Gürcütepe II, and their stratifications were determined and dated to the Late Pre-Pottery Neolithic B. In the excavations, two main layers were identified: Large Room Structures and Cell-Planned Structures. In this context, Gürcütepe was probably inhabited by different groups in the same period and can be defined as one of the "Mega Villages" of the Late Pre-Pottery Neolithic B.

The second period archaeological research in Gürcütepe started in 2021 within the scope of the "Şanlıurfa Neolithic Research Project". The excavations were carried out in Gürcütepe III for the first three years and in Gürcütepe II for the last year. In the 22 years between the two projects, agricultural, construction and settlement activities carried out on the mounds caused irreversible damage. The excavations in Gürcütepe III were carried out in the agricultural land west of the settlement, and the excavations in II were carried out in the area that previously served as a water tank belonging to the State Hydraulic Works and was later used by the Şanlıurfa Metropolitan Municipality.

In the second period excavations, two main layers were determined in Gürcütepe III, as detected in the 1990s,

Gürcütepe II'de Hücre Planlı Yapılar evresine tarihlenen mekânlar ve açık alanı.

Buildings dated to the Cell-Planned Structures phase in Gürcütepe II and the open area.

Gürcütepe III'ün 2022 yılına ait hava fotoğrafında, doğuya doğru Gürcütepe II, I ve Kazane Höyük görülmektedir.
Aerial photo of Gürcütepe III in 2022, Gürcütepe II, I and Kazane Höyük are seen to the east.

düzenine ilişkin veriler de elde edilmiştir. Taş temel üzerine pisé duvarlı Geniş Odalı Yapılar, genellikle aynı yere yapılmıştır ve etrafında içinde ateş çukurlarının da olduğu yemek pişirme ve üretim faaliyetlerinin yürütüldüğü açık alanlar ortaya çıkarılmıştır. Özellikle açık alanlardan çok sayıda günlük kullanım aletleri, kişisel süs eşyaları, sembolik öğeler ve bunların üretimine dair örnekler bulunmuştur.

Gürcütepe III'te ikinci tabaka bir açmada belirlenmiş olup aralarında yoğun kullanım görmüş bir sokağın olduğu Hücre Planlı iki yapı saptanmıştır. Bu yapılardan doğudaki en azından üç odadan oluşmaktadır. Buluntuları önceki tabakaya oranla değişiklik göstermektedir. Kil kullanımı bu evrede daha yaygındır.

however, since a larger area of approximately 500 m² was worked on, data regarding the settlement pattern of the first layer was also obtained. Large Roomed Structures with pisé walls on stone foundations were generally built in the same place and open areas where cooking and production activities were carried out, including fire pits, were revealed around them. Many everyday tools, personal ornaments, symbolic items and examples of their production were found especially in the open areas.

The second layer in Gürcütepe III was determined in a trench, and two structures with a Cell Plan, with a heavily used street between them, were also identified. The one on the east of these structures consists of at least three rooms. The findings differ from the previous layer. The use of clay is more common in this phase.

Özellikle Gürcütepe III'teki açık alanlarda, bazıları bitirilmemiş, çok sayıda kireçtaşından insan figürini bulunmuştur. Bunların genellikle cinsiyeti belirtilmemiş olmakla birlikte şişman vücutlu kadın figürinleri dikkat çekicidir. Bu kadın figürinleri, bölgede uzun süredir görülen toplumsal cinsiyet rollerinin değiştiğini göstermesi açısından önemlidir.

In particular, many limestone human figurines, some of which were unfinished, were found in open areas at Gürcütepe III. Although their gender is generally not specified, the female figurines with corpulent bodies are striking. These female figurines are important in that they show that gender roles, which have been prevalent in the region for a long time, have changed.

Gürcütepe II'deki, kazılarda Roma Dönemi mezarlarının altında Erken Neolitik Dönem kültürel dolgusuna rastlanmıştır. Hücre Planlı Yapılar Evresi'nde güneybatı-kuzeydoğu doğrultulu taş temelli, pisé duvarlı üç yapı ve aralarında içinde yemek pişirmek için özel bir alanın da olduğu açık avlu belirlenmiştir.

Gürcütepe kazılarında çok sayıda buluntu ortaya çıkarılmıştır, bunların arasında çeşitli tiplerinden oluşan yontmataş aletler, ok uçları, baltalar, taş kaplar, kemik aletler, uzak erimli ham maddelerden yapılmış boncuklar, az sayıda fallus ve birkaç alt grupta değerlendirilen bazıları ünik insan figürinleri ilgi çekicidir. Bu bulgular değerlendirildiğinde bölgede ilk kez Gürcütepe ile birlikte erkek egemen toplumda kırılma olduğu ve artık kadının da sembolize edilmeye başlandığı görülmektedir.

Geç Çanak Çömleksiz Neolitik B'de Gürcütepe'de yaşayanların besin ekonomisi üretim odaklıdır, çiftçilik ve hayvancılıkla geçimlerini sağlamışlardır. Koyun ve keçi gibi küçükbaş hayvanlar başta olmak üzere sığır ve domuz yetiştirmişlerdir. Aynı zamanda avcılık da devam etmiştir, geyik ve ceylan gibi hayvanları avlamışlardır. Diğer yandan tarımsal üretim de önemli bir geçim kaynağıdır.

Şematize insan figürini

Schematized human figurine

Gürcütepe'de Çanak Çömlekli Neolitik'e geçiş de saptanmıştır. Özellikle Gürcütepe I'in yüzey araştırmasından en erken çanak çömlekler toplanmıştır. Öte yandan Gürcütepe III'ün Geniş Odalı Yapılar Evresi'nden az sayıda olmakla birlikte çanak çömlek parçası bulunmuştur.

Tüm bu veriler doğrultusunda MÖ 8. binyılda Gürcütepe, Harran Ovası'nın bereketli ve sulak arazisinde, ovayı çevreleyen kireçtaşı platolara hâkim konumuyla dönem insanları için bir cazibe merkezi olmuştur. Farklı bir yerleşim modeli, mimari anlayışı ve yaşam biçimiyle besin üretimine geçerek modern zamanın temelleri atılmıştır ■

In the excavations in Gürcütepe II, Early Neolithic Period cultural filling was encountered under the Roman Period graves. In the Cell-Planned Structures Phase, three buildings with stone foundations and pisé walls in the southwest-northeast direction and an open courtyard with a special area for cooking were identified.

Numerous findings were unearthed in the Gürcütepe excavations, among which are various types of chipped stone tools, arrowheads, axes, stone vessels, bone tools, beads made of distant raw materials, a small number of phalluses and some of the subgroups of unique human figurines are interesting. When these findings are evaluated, it becomes evident that there was a break in the male-dominated society in the region for the first time with Gürcütepe and that women also started to be symbolized.

The subsistence economy of the people living in Gürcütepe in the Late Pre-Pottery Neolithic B was production-oriented, they made their living with farming and animal husbandry. They raised sheep and goats, as well as cattle and pigs. Hunting also continued, they hunted animals such as deer and gazelles. Meanwhile, agricultural production was also an important source of income.

The transition to the Pottery Neolithic was also detected at Gürcütepe. The earliest pottery was collected from the surface survey of Gürcütepe I in particular. On the other hand, a small number of pottery pieces were found from the Large Room Structures Phase of Gürcütepe III. In line with all this data, Gürcütepe became a center of attraction for the people of the period in the fertile and wetland of the Harran Plain in the eighth millennium BC with its dominant position over the limestone plateaus surrounding the plain. The foundations of the modern era were laid by switching to food production with a different settlement model, architectural understanding and lifestyle ■

Verimli ve büyük bir ovada yer alan Gürcütepe'de yeni bir yerleşim ve ekonomik model görülmektedir. Besin ekonomisi üretime dayanmaktadır, koyun ve keçi başta olmak üzere sığır ve domuz gibi hayvanlar yetiştirilmiştir. Ayrıca daha az olmakla birlikte avcılık da devam etmiştir, geyik, ceylan ve yaban domuzu avlanan hayvanlar arasında yer almaktadır. Bazı hayvanların kilden küçük heykelciklerini yapmışlardır.

A new settlement and economic model can be seen in Gürcütepe, which is located on a large and fertile plain. The food economy is based on production, animals such as sheep, goats, cattle and pigs were raised. Hunting also continued, although less, and deer, gazelles and wild boars were among the hunted animals. They made small clay statuettes of some animals.

MEZRAA TELEİLAT

Şanlıurfa ili, Birecik ilçe merkezinin 7 kilometre kadar güneyinde, Mezraa Beldesi sınırları içinde, Fırat'ın doğu yakasındaki kıyı taraçası üzerinde yer almaktadır.

Çanak Çömleksiz Neolitik'te, MÖ 8. binyılda başlayan ve Neolitik Çağ ile İlk Kalkolitik'in Halaf kültür evresi boyunca yaklaşık 2500 yıl kesintisiz olarak devam eden yerleşim, Orta Kalkolitik'in başlarında Fırat'tan gelen çok büyük bir selle tahrip olmuş ve MÖ 5500 yıllarında terk edilmiştir.

Demir Çağı'na kadar 4 bin yıl süresince yerleşilmeden kalan Mezraa-Teleilat'a, MÖ 1. binyılda yeniden yerleşilmiştir. Bu dönemde yerleşim yerinin, Fırat Nehri'nin menderes kıvrımı yapması ile liman olarak kullanılmaya uygun bir duruma geldiği anlaşılmaktadır. Yeni Asur döneminde gelişen yerleşime, Yeni Babil döneminde, idari yapı olarak kullanıldığı anlaşılan bir saray yapılmıştır. Yapının ortasında çakıl döşeli geniş bir avlu bulunmaktadır. Avlunun etrafındaki bazı mekânlar tahıl depolamak için kullanılmıştır. Söz konusu yapı, Yeni Babil dönemine ait Türkiye'de tam olarak açılmış tek saray yapısıdır.

Yeni Babil dönemine ait çivi yazılı tablet parçaları ve Akhamenid dönemi özellikleri taşıyan kilden yapılma çok sayıda tanrıça ve at heykelcikleri en önemli buluntuları arasındadır. Yerleşim, Pers işgalinden sonra Akhamenid dönemi içlerinde terk edilmiştir ■

Mezraa-Teleilat is located 7 kilometres south of Birecik district (Şanlıurfa province) within the borders of the town of Mezraa, on the eastern side of a plateau bordering the Euphrates River.

Mezraa-Teleilat was founded during the Pre-Pottery Neolithic, at around 8000 BC, and shows an uninterrupted occupation spanning some 2500 years, up to the Late Neolithic/Early Chalcolithic (Halaf culture). It was destroyed by a massive Euphrates River flood at the beginning of the Middle Chalcolithic Period and was finally abandoned in 5500 BC.

Mezraa-Teleilat remained uninhabited for four thousand years, up until the Iron Age, and was settled again in the first millennium BC. The location of this settlement appears to have been determined by a meander of the Euphrates River that made it suitable as a harbour. The settlement developed during the Neo-Assyrian Empire period, and in the Neo-Babylonian period a palace was built apparently for administration purposes. There is a wide pebble covered courtyard in the centre of the structure. Some of the spaces surrounding the courtyard would have been used as grain depots. The structure is the only Neo-Babylonian Empire palace fully unearthed in Türkiye.

Cuneiform tablet fragments from the Neo-Babylonian period and many clay goddess- and horse statuettes displaying Achaemenid period features are some of the most important finds. The settlement was abandoned during the Achaemenid period following the Persian occupation ■

AKARÇAY TEPE

Akarçay Tepe, Birecik ilçe merkezinin güneyinde, Akarçay Köyü'nün hemen batısında yer almaktadır. Alçak iki tepeden oluşan höyüğün çevresinde, Neolitik Dönem yerleşmesine hammadde sağlayan çakmaktaşı kaynakları ve kireçli oluşumlar bulunmaktadır.

Çanak Çömleksiz Neolitik'te, MÖ 8. binyılda başlayan yerleşim, Çanak Çömlekli Neolitik'in ortalarına, MÖ 7. binyılın sonuna kadar kesintisiz olarak devam etmiştir. Son derece iyi korunagelmiş mimarinin gelişimi, yabani bitki toplayıcılığı ve avcılık ile en eski evrelerde başlayan tarım ve hayvancılık gibi geçim ve beslenme kaynaklarına ilişkin gelişmeler, Akarçay Tepe'de aşama aşama izlenebilmektedir.

Çanak Çömleksiz Neolitik yerleşimi "Izgara Planlı Yapılar", "Hücre Planlı Yapılar" ve "Geniş Odalı Yapılar"ın iyi korunmuş örneklerini yansıtır; yapıların etrafında çeşitli işlerin yapıldığı avlular bulunmuştur. Yoğun bir hammadde (obsidyen) ticaret ağının ortasında, alet teknolojisi, tarım teknolojileri ve bilgisi gibi her türlü bilginin aktarıldığı hareketli bir coğrafya olan Orta Fırat Bölgesi'nde yer alan Akarçay Tepe'nin, bölgedeki diğer Çanak Çömleksiz Neolitik yerleşmelerle olan yakın benzerlikleri, söz konusu dönemde etkileşim alanının kuzey-güney ekseninde olduğunu gösterir; Çanak Çömlekli Neolitik'te ise bu alanın güneye, Kuzey Suriye'ye doğru genişlediği anlaşılmaktadır.

Çanak Çömleksiz Neolitik'te başlayan ilk yerleşimden itibaren tarıma alınmış bitkileri ve evcil hayvanlarıyla en eski tarım köylerinden biri olan Akarçay Tepe, Çanak Çömlekli Neolitik'te basit bir köy yerleşimine dönüşmüştür ■

Akarçay Tepe is located south of Birecik district, west of Akarçay Village. The vicinity of the hill, which comprises two low mounds, have flint sources and limestone formations which provided this Neolithic settlement with raw materials.

The settlement was founded during the Pre-Pottery Neolithic Period at around 8th millennium and shows an uninterrupted settlement sequence lasting until the end of the 7th millennium. The development of the exceedingly well preserved architecture, hunting and gathering and the earliest phases of farming and animal husbandry providing subsistence and dietary resources can be observed stage by stage in Akarçay Tepe.

The Pre-Pottery Neolithic settlement features some well-preserved examples of "grill-planned", "cell-planned" and "large-room" buildings; the structures are surrounded by courtyards in which various functions took place. Akarçay Tepe is located in the Middle Euphrates region on an important raw material (obsidian) thoroughfare. Knowledge and innovations ranging from tool manufacturing techniques to agriculture, would undoubtedly have been transferred along this same path. Its similarity to other neighboring Pre-Pottery Neolithic settlements shows that interactions during the period were concentrated on a north-south axis; in the Late Neolithic period this axis extended further to the south, into northern parts of Syria.

The earliest settlement phase dates to the Pre-Pottery Neolithic and Akarçay Tepe, one of the oldest settlements, would have turned into a simple Neolithic farming village with domesticated plants and animals ■

Akarçay Tepe'de açığa çıkarılan Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem yerleşimi "Izgara Planlı Yapılar", "Hücre Planlı Yapılar" ve "Geniş Odalı Yapılar"ın iyi korunmuş örneklerini yansıtıyor. Bu yapıların etrafında çeşitli işlerin yapıldığı avlular da bulundu.

The Pre-Pottery Neolithic settlement features some well-preserved examples of "grill-planned", "cell-planned" and "multiple-roomed" buildings; the structures are surrounded by courtyards in which various functions took place.

ŞANLIURFA MÜZESİ NEOLİTİK ÇAĞ ESER KATALOĞU

ŞANLIURFA MUSEUM NEOLITHIC PERIOD ARTEFACT CATALOGUE

NEVALİ ÇORİ

OTURAN İNSAN HEYKELİ

SEATED HUMAN STATUE

Karahantepe
Çanak Çömleksiz Neolitik
Pre-Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 9400-8000
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 117,4 cm, G/*W*: 32 cm, K/*T*: 8.5 cm

LEOPAR TAŞIYAN İNSAN HEYKELİ

HUMAN STATUE CARRYING A LEOPARD

Karahantepe
Çanak Çömleksiz Neolitik / *Pre-Pottery Neolithic*
MÖ / *BC* 9400-8000
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 164 cm, G/*W*: 102 cm

İNSAN FİGÜRİNİ / *HUMAN FIGURINE*

Gürcütepe
Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 7500-7000
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 3.6 cm, G/*W*: 2.6 cm

MİNYATÜR MASK / *MINIATURE MASK*

Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik A
Pre-Pottery Neolithic A
MÖ / *BC* 9600-8700
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 4.7 cm, G/*W*: 3.9, K/*T*: 1.4 cm

İNSAN FİGÜRİNİ / *HUMAN FIGURINE*

Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik
Pre-Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 9600-8200
Taş / *Stone*
Y/*H*: 4 cm, G/*W*: 4 cm, K/*T*: 2.8 cm

İNSAN FİGÜRİNİ
HUMAN FIGURINE

Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8700-8200
Kırmızı Kireçtaşı / *Red Limestone*
Y/*H*: 3.1 cm, K/*T*: 1.5 cm

İNSAN FİGÜRİNİ
HUMAN FIGURINE

Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik
Pre-Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 9600-8200
Nefrit / *Nephrite*
Y/*H*: 5.1 cm, K/*T*: 2.3 cm, K/*T*: 2.7 cm

İNSAN BAŞI / *HUMAN HEAD*

Sayburç
Erken Çanak Çömleksiz Neolitik B
Early Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8600-8300
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 11.3 cm, G/*W*: 10.4
K/*T* 23.9 cm

İNSAN FİGÜRİNİ
HUMAN FIGURINE

Sayburç
Erken Çanak Çömleksiz Neolitik B
Early Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8600-8300
Pişmiş Toprak / *Baked Clay*
Y/*H*: 2.2 cm, G/*W*: 1.1 cm, K/*T*: 0.8 cm

KEMİK İNSAN FİGÜRİNİ
BONE HUMAN FIGURINE

Sayburç
Erken Çanak Çömleksiz Neolitik B
Early Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8600-8300
Kemik / *Bone*
Y/*H*: 3 cm, G/*W*: 2.2 cm
K/*T*: 0.3 cm

KEMİK FİGÜRİN
BONE FIGURINE

Sayburç
Erken Çanak Çömleksiz Neolitik B
Early Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8600-8300
Kemik / *Bone*
Soldan sağa / *Left to right*
Y/*H*: 5.9 cm, G/*W*: 3.3 cm, K/*T*: 2 cm
Y/*H*: 6 cm, G/*W*: 3.8 cm, K/*T*: 2.2 cm
Y/*H*: 7.2 cm, G/*W*: 3.9 cm, K/*T*: 2.3 cm

İNSAN BAŞI (MASK) / *HUMAN HEAD (MASK)*

Nevali Çori
Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8500-7900
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 6.5 cm, G/*W*: 4.5 cm, K/*T*: 5 cm

İNSAN BAŞI (MASK)
HUMAN HEAD (MASK)

Nevali Çori
Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8500-7900
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 8.8 cm, G/*W*: 7.5 cm
K/*T*: 5 cm

İNSAN BAŞI (MASK)
HUMAN HEAD (MASK)

Nevali Çori
Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8500-7900
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 4.2 cm, G/*W*: 3.8 cm

İNSAN BAŞI
HUMAN HEAD

Nevali Çori
Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8500-7900
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 3.8 cm, G/*W*: 3 cm
K/*T*: 3.2 cm

İNSAN BAŞI
HUMAN HEAD

Nevali Çori
Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8500-7900
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 5.7 cm, G/*W*: 4.6 cm

"Ünik Nevali Çori buluntuları Göbeklitepe'nin anıtsal sanatından tanıdığımız ikonografik geleneğin devamı niteliğindedir. Ancak insan tasvirleri, tarımla uğraşan köylülerin yeni bilinciyle değişmiş dini düşüncelerinin ifadesi olmasıyla Göbeklitepe'den ayrılırlar. Değişen ikonografi kendini küçük buluntularda da gösterir. 700 küçük pişmiş toprak figürinden sadece 30 tanesi hayvansı (zoomorfik), 670'i ise insansı (antropomorfik) özellikler taşır. Bunlar çıplak kadın ve giyinik erkek tasvirleridir. Küçük boyutlu kireçtaşı heykeller arasında stilize ve natüralist çehreli başlar bulunur."

Hauptmann, H. Anadolu'da Neolitik Devrim. In. *Vor 12.000 Jahren in Anatolien. Die ältesten Monumente der Menschheit/ 1200 Yıl Önce Anadolu, İnsanlığın En Eski Anıtları*, edited by C.Lichter, Badisches Landesmuseum, Karlsruhe: 442

"The unique finds from Nevali Çori represent a continuation of the monumental art we know from Göbeklitepe's iconic tradition. However, the expression of the new awareness changed by religious beliefs sets the human depictions apart from Göbeklitepe. The changing iconography is also manifested in the small finds. Of the 700 terra-cotta figures only 30 displayed animal like (zoomorphic) features, and 670 displayed human like (anthropomorphic) features. These are depictions of naked females and clothed males. There are stylized heads and also heads with naturalist features among the small limestone statuettes."

İNSAN BAŞI / *HUMAN HEAD*
Nevali Çori
Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8500-7900
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 7.8 cm, G/*W*: 4.3 cm, K/*T*: 5.2 cm

MİNYATÜR ASLAN KAFASI
MINIATURE LION HEAD
Nevali Çori
Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8500-7900
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 4 cm, G/*W*: 4.4 cm, K/*T*: 3 cm

İNSAN BAŞI
HUMAN HEAD

Nevali Çori
Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8500-7900
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 3.1 cm, G/*W*: 3.7 cm

İNSAN BAŞI
HUMAN HEAD

Nevali Çori
Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8500-7900
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 6 cm, G/*W*: 7 cm
K/*T*: 5.5 cm

SAKALLI İNSAN BAŞI
BEARDED HUMAN HEAD

Nevali Çori
Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8500-7900
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 3.7 cm, G/*W*: 2.7 cm

ERKEK FİGÜRİNİ
MAN FIGURINE

Nevali Çori
Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8500-7900
Pişmiş Toprak / *Backed Clay*
Y/*H*: 2.5 cm, G/*W*: 1.6 cm
K/*T*: 1.2 cm

LEOPAR POSTLU ERKEK FİGÜRİNİ
LEOPARD-SKIN CLAD MALE FIGURINE

Nevali Çori
Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8500-7900
Pişmiş Toprak / *Backed Clay*
Y/*H*: 5.6 cm, G/*W*: 2 cm, K/*T*: 1.5 cm

İNSAN FİGÜRİNİ
HUMAN FIGURINE

Nevali Çori
Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8500-7900
Pişmiş Toprak / *Backed Clay*
Y/*H*: 7 cm, G/*W*: 6.5 cm
K/*T*: 1.5 cm

FİGÜRİN / *FIGURINE*
Nevali Çori
Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8500-7900
Pişmiş Toprak / *Backed Clay*
Y/*H*: 2.1 cm, G/*W*: 0.8 cm

FİGÜRİN / *FIGURINE*
Nevali Çori
Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8500-7900
Pişmiş Toprak / *Backed Clay*
Y/*H*: 4.1 cm, G/*W*: 2 cm

İNSAN FİGÜRİNİ
HUMAN FIGURINE
Mezraa-Teleilat
Çanak Çömlekli Neolitik
Pottery Neolithic
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 4.7 cm, G/*W*: 3.5 cm,
K/*T*: 2.4 cm

İNSAN BAŞI
HUMAN HEAD
Mezraa-Teleilat
Çanak Çömlekli Neolitik
Pottery Neolithic
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 2.5 cm, G/*W*: 2.2 cm,
K/*T*: 2.3 cm

İNSAN FİGÜRİNİ
HUMAN FIGURINE
Mezraa-Teleilat
Çanak Çömlekli Neolitik
Pottery Neolithic
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 8 cm, G/*W*: 5.8 cm, K/*T*: 4.62 cm

İNSAN FİGÜRİNİ
HUMAN FIGURINE
Mezraa-Teleilat
Çanak Çömlekli Neolitik
Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 7200-5500
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 11.6 cm, G/*W*: 8.35 cm
K/*T*: 5.3 cm

İNSAN FİGÜRİNİ
HUMAN FIGURINE
Mezraa-Teleilat
Çanak Çömlekli Neolitik
Pottery Neolithic
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 3.2 cm, G/*W*: 2.65 cm
K/*T*: 1.35 cm

İNSAN FİGÜRİNİ / *HUMAN FIGURINE*
Mezraa-Teleilat
Çanak Çömlekli Neolitik
Pottery Neolithic
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 2.83 cm, G/*W*: 1.7 cm, K/*T*: 2.3 cm

İNSAN FİGÜRİNİ
HUMAN FIGURINE
Mezraa-Teleilat
Çanak Çömlekli Neolitik
Pottery Neolithic
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 2.72 cm, G/*W*: 2.95 cm
K/*T*: 1.6 cm

İNSAN FİGÜRİNİ
HUMAN FIGURINE
Mezraa-Teleilat
Çanak Çömlekli Neolitik
Pottery Neolithic
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 4.4 cm, G/*W*: 3.1 cm
K/*T*: 2.2 cm

İNSAN FİGÜRİNİ
HUMAN FIGURINE
Mezraa-Teleilat
Çanak Çömlekli Neolitik
Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 7200-5500
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 4.02 cm, G/*W*: 4.3 cm
K/*T*: 2.8 cm

KADIN FİGÜRİNİ
FEMALE FIGURINE

Gürcütepe
Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 7500-7000
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 2.7 cm, G/*W*: 3.3 cm
K/*T*: 18.4 cm

İNSAN FİGÜRİNİ
HUMAN FIGURINE

Akarçay Tepe
Çanak Çömleksiz Neolitik
Pre-Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 7700-7600
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 7.83 cm, G/*W*: 3.49 cm
K/*T*: 1.93 cm

İNSAN FİGÜRİNİ
HUMAN FIGURINE

Mezraa-Teleilat
Çanak Çömlekli Neolitik
Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 7200-5500
Pişmiş Toprak / *Backed Clay*
Y/*H*: 5 cm, G/*W*: 1.2 cm, K/*T*: 1 cm

KADIN FİGÜRİNİ
FEMALE FIGURINE

Gürcütepe
Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 7500-7000
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 3.3 cm, G/*W*: 3.1 cm

KADIN FİGÜRİNİ
FEMALE FIGURINE

Gürcütepe
Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 7500-7000
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 4.1 cm, G/*W*: 3.5 cm
K/*T*: 3 cm

İNSAN FİGÜRİNİ
HUMAN FIGURINE

Sayburç
Erken çanak çömleksiz neolitik B
Early Pre-pottery neolithic B
MÖ / *BC* 8600-8300
Pişmiş toprak / *Baked Clay*
Y/*H*: 2.8 cm, G/*W*: 1.1 cm, K/*T*: 0.7 cm

KADIN FİGÜRİNİ
FEMALE FIGURINE

Gürcütepe
Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 7500-7000
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*:4.7 cm, G/*W*: 2.6 cm, K/*T*: 1.7 cm

İNSAN FİGÜRİNİ
HUMAN FIGURINE

Fıstıklı Höyük
Erken Halaf
Early Halaf
MÖ / *BC* 6500-5200
Pişmiş Toprak / *Backed Clay*
Y/*H*: 6 cm, K/*T*: 4.8 cm

KADIN FİGÜRİNİ
FEMALE FIGURINE

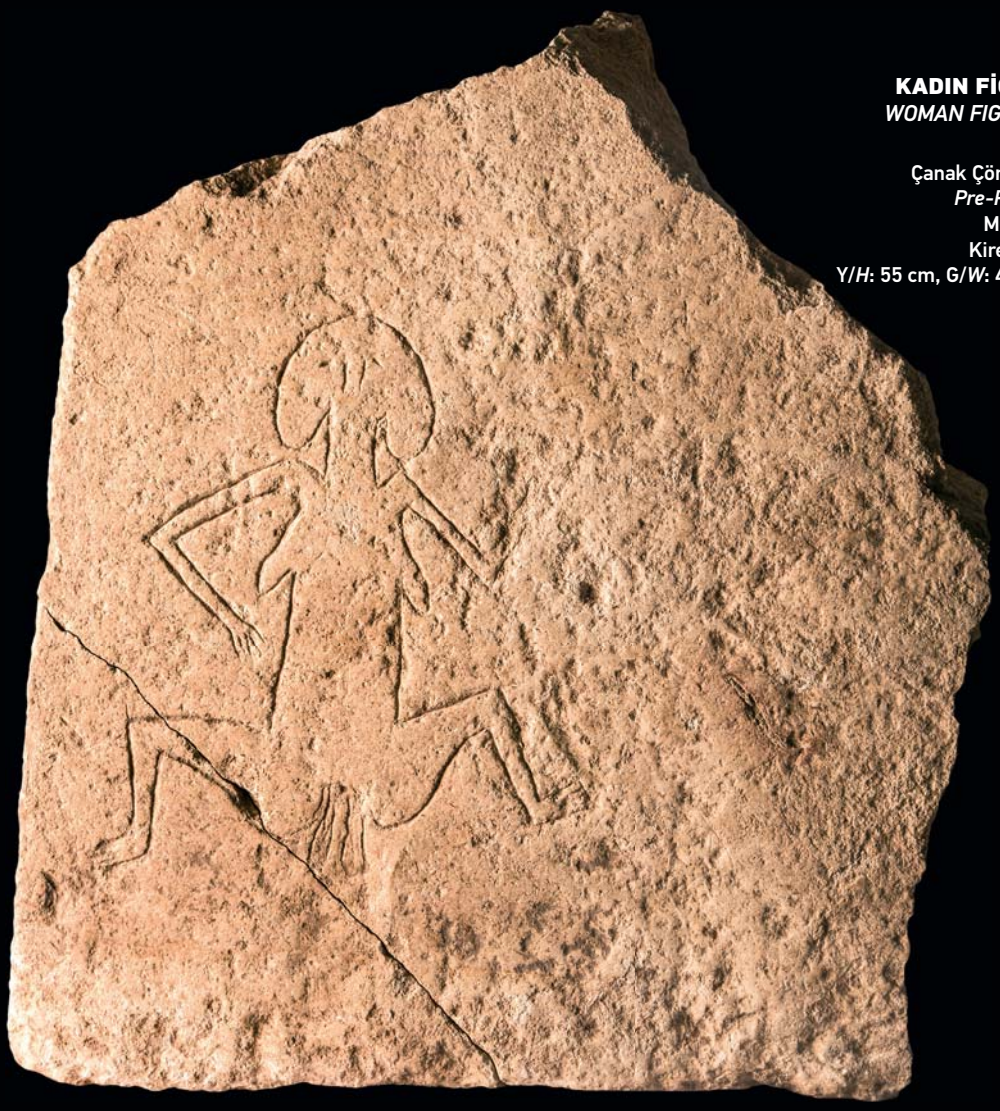
Nevali Çori
Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8500-7900
Pişmiş Toprak / *Backed Clay*
Y/*H*: 2 cm, G/*W*: 1.5 cm,
K/*T*: 1.4 cm

KADIN FİGÜRİNİ
FEMALE FIGURINE

Mezraa-Teleilat
Çanak Çömlekli Neolitik
Pottery Neolithic
Taş / *Stone*
Y/*H*: 3.5 cm, G/*W*: 2.8 cm
K/*T*: 2.1 cm

KADIN FİGÜRLÜ PARÇA
WOMAN FIGURE FRAGMENT
Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8700-8200
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 55 cm, G/*W*: 49 cm, K/*T*: 12 cm

"Aslanlı Yapı'da, aslanlı dikilitaşların arasında basamak şeklinde yükseltilmiş bir döşeme levhası üzerinde, derin kazıma çizgili çömelmiş çıplak bir kadın tasviri bulunmuştur. Ayrık bacakları nedeniyle cinsel organı görülür; vulva dudakları çok büyüktür. Kadının ters bir kalbe benzeyen baş biçimi ya kabarık saç şekli ya da olasılıkla hayvan başı, belki de yılan başı olarak anlaşılmaktadır. Göbeklitepe'de ilk defa kadın motifi içeren bu kazılı betimleme, büyük olasılıkla Aslanlı Yapı'nın orijinal yapı donanımının parçası değildi ve daha sonra ikincil bir kullanımda buraya yerleştirilmişti. Betimlemenin bir döşeme levhası üzerinde bulunmasının yanı sıra Nevali Çori'deki kazı bezemelerinden tamamen farklı olan bu tasvirin stili ile şimdiye kadar bilinen Ön Asya İlk Neolitik Dönem ikonografisinde benzerlerine rastlanmaması bu görüşü destekler."

Anadolu'da Neolitik Devrim. In. *Vor 12.000 Jahren in Anatolien. Die ältesten Monumente der Menschheit/ 1200 Yıl Önce Anadolu, İnsanlığın En Eski Anıtları*, edited by C.Lichter, Badisches Landesmuseum, Karlsruhe: 555

"A depiction made with deep incised lines of a naked, squatting woman has been discovered on a paving slab raised as a stepping stone among the lion pillars in the Lion Pillar Building. The genitalia are visible due to the legs being spread; the labia are very big. The woman's head resembels an upside-down heart; it is either shaped by fluffy hair, or perhaps it is the head of an animal or maybe the head of a snake. This incised depiction, which is the first depiction of a woman in Göbeklitepe, was probably not an original part of the Lion Pillar Building but was placed here later for a secondary use of the place. This notion is supported by the fact that it was featured on a paving slab, its style is totally different from the incised decorations found in Nevali Çori, and besides, so far nothing resembling it has been encountered in the iconography of Asia Minor's First Neolithic Period."

KUŞ ADAM HEYKELİ
BIRD-MAN STATUE

Nevali Çori
Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8500-7900
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 24 cm, G/*W*: 11.5 cm

"Figür, kült yapısının erken evresinden kalma sekinin içinden çıkarılmıştır. Kuşun kısa gagası profilden bakıldığında kırılmış gibi görünse de, aşırı stilize edilmiş bir insan yüzü ile bitmektedir. Kuşun ön tarafında ve ayaklarında kırıklıklar vardır. Kanatları ayrı yapılmış ve yerleştirilmiştir. Söz konusu heykel muhtemelen bir karmaşık yaratığı veya kuş kılığında bir insanı tasvir etmektedir. Parça, diğer kuş ve insan kafası betimlemeleri arasında yerini alır ve Nevali Çori heykel sanatındaki temalardan bir tanesidir."

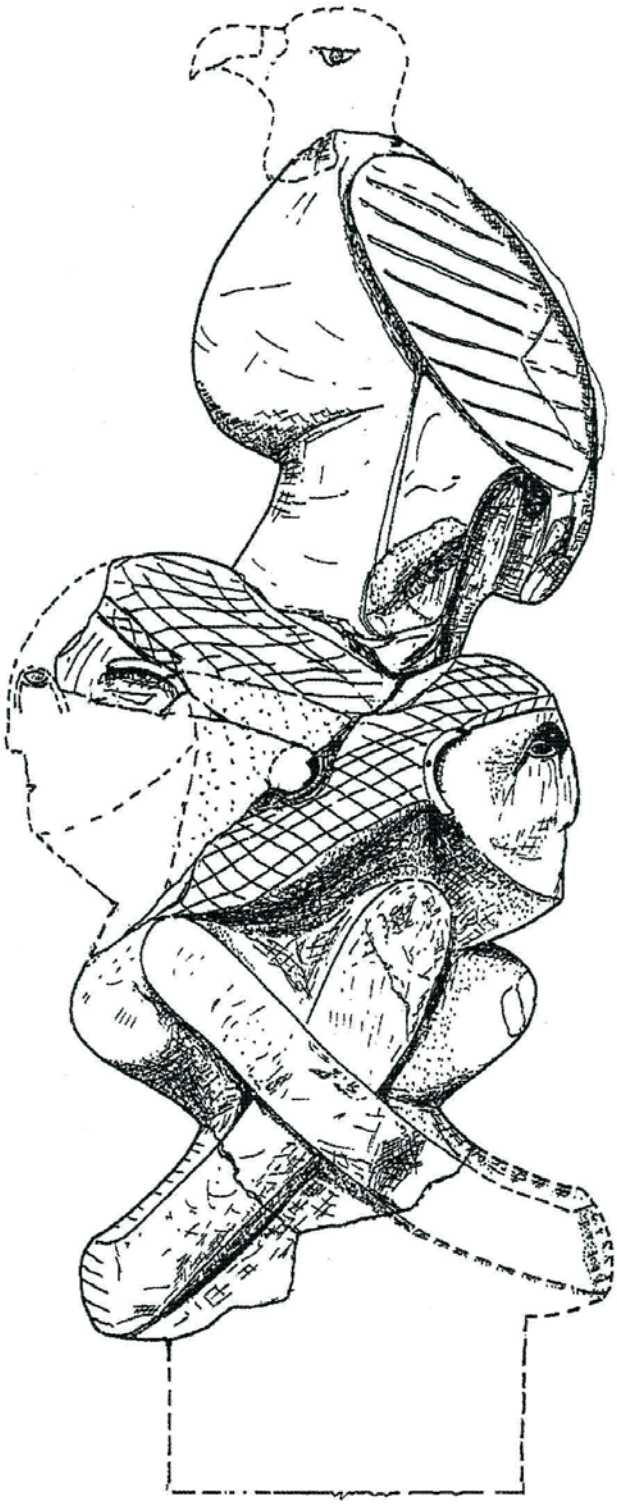
Anadolu'da Neolitik Devrim. In. *Vor 12.000 Jahren in Anatolien. Die ältesten Monumente der Menschheit/ 1200 Yıl Önce Anadolu, İnsanlığın En Eski Anıtları*, edited by C.Lichter, Badisches Landesmuseum, Karlsruhe: 561

"The figure has been removed from inside the terrace remaining from the early phase of the cult building. The bird's short beak appears to be broken but when observed from the profile, it finishes in an extremely stylized human face. The front of the bird and the feet are broken. The wings were made separately and attached. The sculpture probably represents a hybrid creature or a human dressed as a bird. It is one among other bird and human head depictions and represents one of the themes of Nevali Çori's sculptural art."

TOTEM DİKMESİ / *TOTEM STAB*

Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8500-7900
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 81.1 cm, G/*W*: 38 cm, K/*T*: 19.6 cm

"Nevali Çori yerleşmesi, terrazzo yapısının doğu bankında birbirinden bağımsız buluntu durumlarında, duvar içine örülmüş olarak bulunan dört heykel parçası, Neolitik Dönem sanatı için daha önce bilinmeyen bir tarzda yapılmış farklı figürlerden bileşik kompozisyon oluşturan yekpare bir taş anıta aittir. Sütun şeklinde bir düzenlemede birden fazla figürün sıralanması, totem dikmelerini hatırlatır ve ağaçtan yapılmış örneklerinin de olabileceğini düşündürür. Eksik olan baş kısmı dışında tüme yakın ele geçen bir kuş motifinin, boynu başka bir figürü taşımayacak kadar ince şekillendirilmiştir. Bu nedenle büyük olasılıkla direğin en üst figürünü oluşturmaktadır. Kuş heykeli iki insan kafasının üzerinde duracak şekilde yapılmıştır. İnsan figürlerini oluşturan parçalarda, saçlar kireçtaşı üzerinde çizik çapraz tarama biçiminde gösterilmiştir. İnsan başı şeklindeki figürlerin alt kısmında, sırt sırta birleşik gövde, kabarık bir karın gösterilmiştir. Eserin alt kısmına doğru eksik olan parçalardan dolayı eserin devamı ve büyüklüğü bilinmemektedir. Birleşik heykellerin yer aldığı dikme her yönden üç boyutlu olarak işlenmiştir. Olasılıkla her yönden izlenebilecek şekilde etrafı açık bir teşhir düşünülerek yapılmıştır."

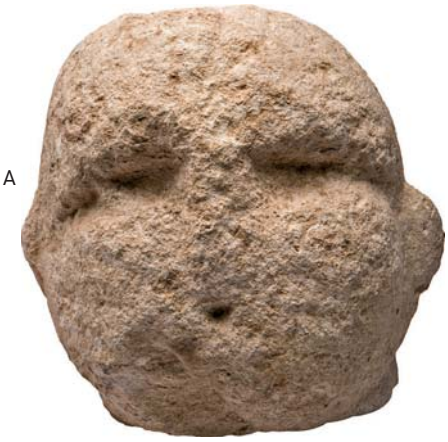
Anadolu'da Neolitik Devrim. In. Vor 12.000 Jahren in Anatolien. Die ältesten Monumente der Menschheit/ 1200 Yıl Önce Anadolu, İnsanlığın En Eski Anıtları, edited by C.Lichter, Badisches Landesmuseum, Karlsruhe: 430

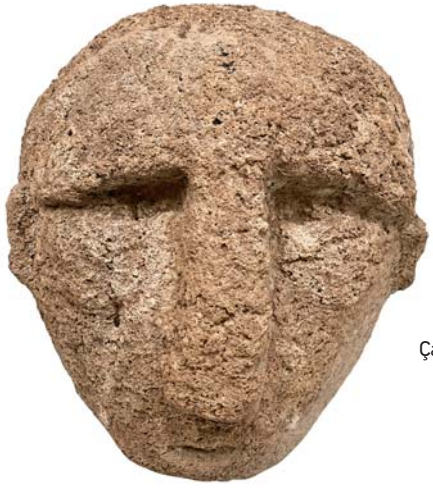
"Among the independent finds on the east side of the terrazzo floor in the Nevali Çori settlement, the four sculpture fragments set in the wall, are represent a composition of different figures from a solid monumental monolith in a style previously unknown in Neolithic Period art. The columned arrangement with multiple figures in a line is reminiscent of totem poles, and it suggests that there might also have been examples made of wood. Apart from those with missing tops, the necks of nearly all those recovered that have bird motifs are carved so thinly that they would not have been able to support another figure. Therefore this is probably the very top figure of the pole. The bird figure is made so as to stand on top of two human heads. On the parts forming the human figures the hair is depicted in the limestone by incised cross hatches. The lower parts of the bodies of the figures with human heads is depicted back to back and with a swollen belly. Since the lowest parts of the figure is missing its size and also how it finishes is unknown. The pillar carving with the combined sculptures is entirely three-dimensional. It was probably displayed in an open space allowing it to be viewed from all sides."

İNSAN BAŞI
HUMAN HEAD
Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8700-8200
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 3 cm, G/*W*: 16 cm, K/*T*: 17 cm

İNSAN BAŞI
HUMAN HEAD
Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik A
Pre-Pottery Neolithic A
MÖ / *BC* 9600-8700
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 23 cm, G/*W*: 26 cm
K/*T*: 25 cm

İNSAN BAŞI
HUMAN HEAD
Karahantepe
Çanak Çömleksiz Neolitik
Pre-Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 9400-8000
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 20 cm, G/*W*: 18 cm

İNSAN BAŞI / *HUMAN HEAD*
Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik
Pre-Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 9600-8200
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 33 cm, G/*W*: 19 cm, K/*T*: 16.5 cm

İNSAN BAŞI / *HUMAN HEAD*
Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik
Pre-Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 9600-8200
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 28 cm, G/*W*: 18 cm
K/*T*: 23 cm

İNSAN BAŞI
HUMAN HEAD
Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8700-8200
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 16 cm, G/*W*: 23 cm
K/*T*: 20 cm

İNSAN BAŞI / *HUMAN HEAD*
Karahantepe
Çanak Çömleksiz Neolitik
Pre-Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 9400-8000
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 29 cm, G/*W*: 34.5 cm, K/*T*: 15 cm

İNSAN BAŞI / *HUMAN HEAD*
Karahantepe
Çanak Çömleksiz Neolitik
Pre-Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 9400-8000
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 32 cm, G/*W*: 24 x 28 cm

İNSAN HEYKELİ / *HUMAN SCULPTURE*

Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8700-8200
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 41 cm, G/*W*: 20 cm
K/*T*: 16 cm

İNSAN HEYKELİ / *HUMAN SCULPTURE*

Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik
Pre-Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 9600-8200
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 38 cm, G/*W*: 20 cm, K/*T*: 15 cm

"Göbeklitepe buluntuları içerisinde en dikkat çeken neredeyse tam olarak bulunmuş, yüz tasarımı detaylı verilmiş, ereksiyon halinde penisi olan figürdür. Bu buluntu da yıllar önce ejderha ya da timsah buluntularıyla birlikte müzeye teslim edilmiştir. Ellerin ve vücudun alt kısmının olmadığı, adeta kesilmiş gibi duran bu tür buluntulara 'ithifallik protom' denilmektedir."

Schmidt, K., *Taş Çağı Avcılarının Gizemli Kutsal Alanı Göbeklitepe, En Eski Tapınağı Yapanlar*. Çev: Aslan, R. Arkeoloji ve Sanat Yay, İstanbul, 2006. Syf: 106

"The most striking and almost intact object among the artefacts in Göbeklitepe is the figure whose face is depicted in detail, with an erect penis. This artefact was handed in to the museum some years ago together with the dragon or crocodile finds. This type of figure with no hands and lower body and which appears to have been shortened is called an 'ithyphallic protome'."

İNSAN HEYKELİ / *HUMAN SCULPTURE*

Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8700-8200
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 27 cm, G/*W*: 26 cm, K/*T*: 11.3 cm

İNSAN KABARTMASI / *HUMAN RELIEF*

Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8700-8200
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 31 cm, G/*W*: 15 cm, K/*T*: 2 cm

İNSAN HEYKELİ / *HUMAN SCULPTURE*
Karahantepe
Çanak Çömleksiz Neolitik
Pre-Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 9400-8000
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 150 cm, G/*W*: 30 cm, K/*T*: 18 cm

İNSAN HEYKELİ
HUMAN SCULPTURE

Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik
Pre-Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 9600-8200
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 66 cm, G/*W*: 15 cm, K/*T*: 16 cm

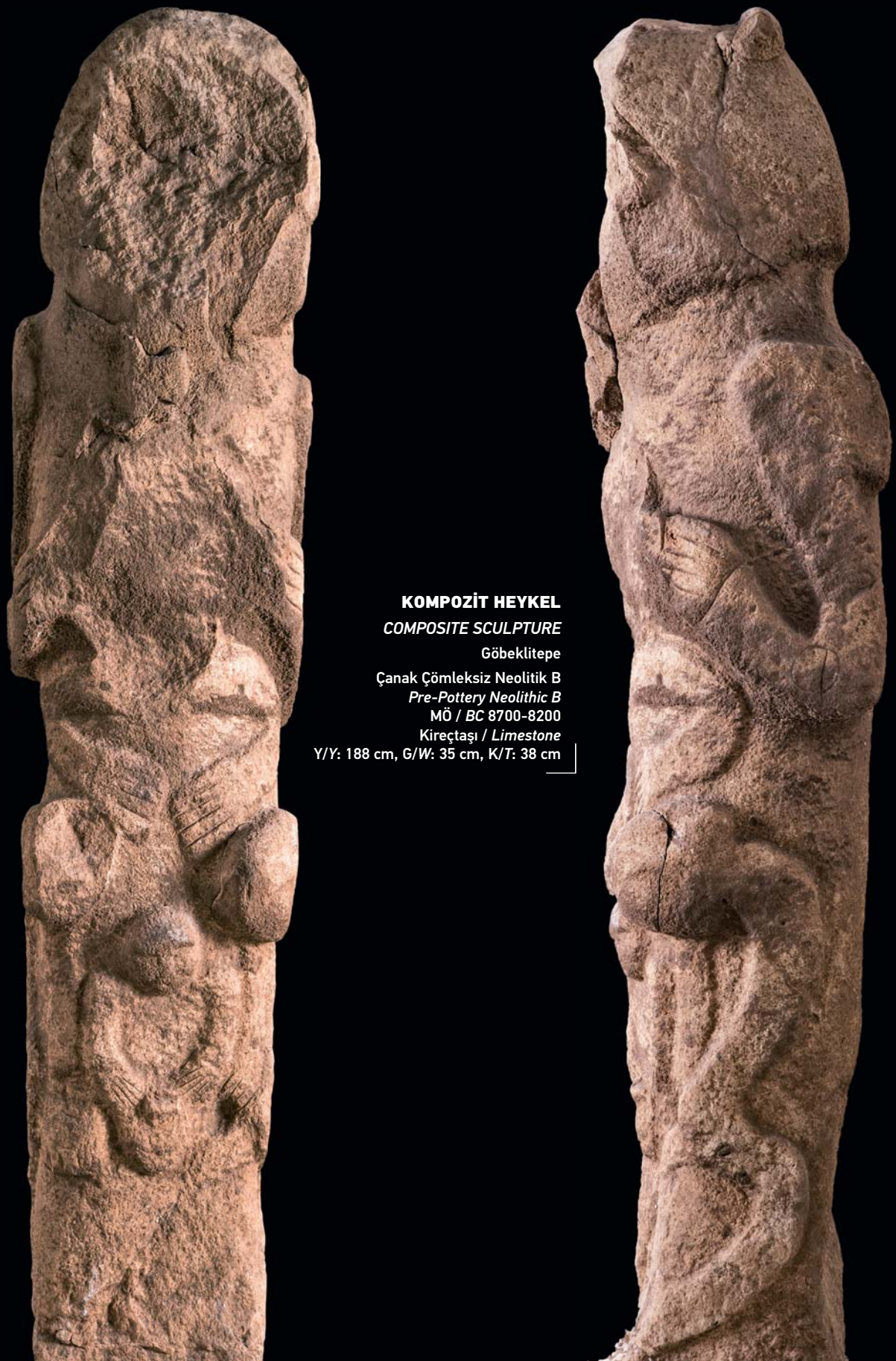
İNSAN HEYKELİ
HUMAN SCULPTURE

Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik
Pre-Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 9600-8200
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 34 cm, G/*W*: 32 cm, K/*T*: 16 cm

İNSAN HEYKELİ
HUMAN SCULPTURE

Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik
Pre-Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 9600-8200
Kireçtaşı / *Limestone*
(Baş kısmı)
Y/*H*: 23 cm, G/*W*: 16 cm, K/*T*: 15 cm
(Gövde kısmı)
Y/*H*: 37 cm, G/*W*: 19 cm, K/*T*: 14 cm

KOMPOZİT HEYKEL

COMPOSITE SCULPTURE

Göbeklitepe

Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8700-8200
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*Y*: 188 cm, G/*W*: 35 cm, K/*T*: 38 cm

Kural olarak yenebilen, zararsız ya da tehlikeli ve korkunç bir hayvan; ender olarak da bir insan, bitki, doğa gücü (yağmur suyu) veya bunların birkaçının toplamı şeklindeki dini inanışın görünen nesnesine totem denir. Bir totem kutsal sayıldığı toplumun koruyucu ruhu ve gözeteni olup topluma güç zamanlarda yol göstermektedir. Neyin kutsal olup olmadığı konusunda fikir birliği sağlar.

Aynı toteme inanan bireyler zaman zaman festivaller ve törenler (özellikle kefaret törenleri) düzenleyip totemin hareketlerini ve özelliklerini taklit etmekteydiler. Örneğin totem bir hayvansa kabile üyeleri, o hayvanın postunu giyerek tören alanında totemleştirilen hayvana ait fiziksel benzerlik kurmaya çalışırlardı. PPNB dönemine tarihlenen (MÖ 8700-MÖ 8200) ve yüzeye yakın bir seviyede bulunan Göbeklitepe Totemi'nin baş kısmında, yırtıcı bir hayvan betimlenmiş, yüz kısmı kırık olarak bulunmuştur. Kollar esere yekpare bir şekilde yandan betimlenmiş, eller ise Göbeklitepe T biçimli dikilitaşları gibi ön kısımda birleştirilmiştir. Ellerin altında yine ikinci bir figür bulunmakta, bu figürün yüz kısmı tahrip olup eller önde birleştirilmiştir. Altındaki figür ise "libasyon kabı" ile tam olarak betimlenmiştir. Totemin her iki yanında "S" şeklinde hareketli iki yılan tasvir edilmiştir. Motiflerin tamamı esere yekpare bir şekilde yontulmuştur.

Göbeklitepe insanının ruhsal dünyasını daha iyi anlamamızı sağlayacak buluntuları açığa çıkaracak arkeolojik kazıların devam ettiğini, arkeolojik her buluntunun bu "gizemli fotoğrafı"daha da belirginleştirdiğini söyleyebiliriz.

Göbeklitepe insanının ruhsal dünyası bizim için önemlidir. Çünkü bu ruhsal dünyada kendi gelişim sürecimizin iyi muhafaza edilmiş ilk evrelerini bulabiliriz...

Şanlıurfa Müzesi Arşivi

As a rule an edible animal, harmless, dangerous or terrifying, rarely a human, plant, or a natural element (rain water), or a collection of a few of these as the visible manifestation of religious belief, are called totems. In a community where a totem is considered sacred, it is the protecting spirit and the guardian leading the way in hard times. It ensures consensus about what is sacred and what is not.

Individuals who believe in the same totem organise festivals and rituals from time to time (especially atonement rites) where they imitate the movements and characteristics of the totem. If, for example it is an animal, the members of the tribe would drape themselves in that animal's skin and try to create a physical resemblance to it. The head of the Göbeklitepe Totem dated to the PPNB period (8700 BC-8200 BC) was discovered near the surface. It depicts a beast of prey; the face is damaged. The arms are depicted along the sides of the body, the hands are held together at the front like on the Göbeklitepe T-pillars. Below the hands is a second figure, and the hands of this figure whose face is partially damaged, are also joined together in front. The figure below is intact and holds a libation vessel. On both sides of the Totem are two snakes moving in S shapes. All the motives are carved into a solid limestone.

The artefacts unearthed thanks to the continuing excavations help us understand the spiritual world of the Göbeklitepe people and it is possible to say that every single find sharpens the "secret photograph". The spiritual world of the Göbeklitepe people is important to us. This is because we can discover the development process of our own spiritual world in the well-preserved first phases.

Şanlıurfa Museum Archive

YILANLI KAFA
HEAD WITH SNAKE

Nevali Çori
Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8500-7900
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 27 cm, G/*W*: 24 cm
K/*T*: 20 cm

İNSAN HEYKELİ PARÇASI
HUMAN STATUE FRAGMENT

Nevali Çori
Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8500-7900
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 34 cm, G/*W*: 11 cm

İNSAN HEYKELİ PARÇASI
HUMAN STATUE FRAGMENT

Nevali Çori
Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8500-7900
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 35 cm, Çap/*Diameter*: 10 cm

"Normal insan boyutundan küçük heykel gövdesi, III. kült yapısı girişinin karşısındaki nişin önünde düşmüş olarak bulunmuştur. Buluntu durumuna göre bu heykel de mekânın doğu tarafında bulunmuş ve yapı yıkıldığında yıkıntı dolgusuna karışmış olmalıdır. Kaba görüntülü ve kırıklarla dolu ön yüze karşın sırt bölümünde kürek kemiği ile omurga tamamen biçimlendirilmiştir. Baş, kollar ve karnın alt kısmı kırılmıştır. Ön tarafında tasma biçimindeki kabarıklığın yanında burun gibi bir çıkıntı görülmektedir. Bunun bir insana ait olmadığı bir kuş kafası olduğu anlaşılmaktadır. Varsayılan "kol başlangıçları" olasılıkla kanat olmalıdır ve betimlenen figür tam bir insan değildir. İnsan ile kuş karışımı bir figürdür."

Anadolu'da Neolitik Devrim. In. *Vor 12.000 Jahren in Anatolien. Die ältesten Monumente der Menschheit/ 1200 Yıl Önce Anadolu, İnsanlığın En Eski Anıtları*, edited by C.Lichter, Badisches Landesmuseum, Karlsruhe: 561

"A toppled statue smaller in proportions than the size of a normal person was found in the niche facing the entrance of cult building III. The wa y it was found indicates that it must have stood on the east side of the room and must have got mixed in with the filling when the edifice came down. In contrast to its rough appearance and the front being much fractured, the shape of the shoulder blade and backbone are clearly formed. The head, arms and lower part of the stomach are broken. At the front there is a strap shaped protrusion and next to it a nose-like projection. This appears to not be a person's but a bird's head. The supposed 'onset of arms' must be wings and the figure represented is not fully human. It is a hybrid human-bird figure."

HEYKEL BAŞI
STATUE HEAD

Nevali Çori
Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8500-7900
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: **53 cm, G/*W*: 33 cm**

"Heykelin en eski kült yapısından geldiği düşünülmektedir. Fakat tek büyük heykel olarak bu yapı blokun içinden değil III. tabakada 'normal' 3 nolu evin temelinde kült yapısının yaklaşık 70 metre güneydoğusunda bulunmuştur. Muhtemelen daha büyük sütunlu bir kompozisyonun bir parçası olduğu düşünülmektedir. Taşta büyük ve olasılıkla bir kadına ait bir baş kendini belli eder. Saçlara file geçirilmiş olabilir. Alın kısmında saç kalın bir kahkül gibidir. Yüz kısmı çok tahrip olmuştur. Daha yakından bakıldığında dikilitaşa benzer, başı kırılmış büyük bir kuş heykeline benzediği anlaşılmaktadır. Kuş, sanki ayakları ile insanın başını yanaklarından kavramış gibi dursa da, bu kısımdaki tahribattan dolayı kesin bir şey söylemek mümkün değildir."

Anadolu'da Neolitik Devrim. In. *Vor 12.000 Jahren in Anatolien. Die ältesten Monumente der Menschheit/ 1200 Yıl Önce Anadolu, İnsanlığın En Eski Anıtları*, edited by C.Lichter, Badisches Landesmuseum, Karlsruhe: 561

"It is believed that the statue comes from the oldest cult building. But it is not only that the large statue was discovered inside this building block, it was discovered in the foundation of the 'normal' house Level III approximately 70 metres to the southeast. It is thought to be part of a larger pillared composition. On the stone a large head, probably a woman's, manifests itself. Her hair might be covered with a hairnet. On the forehead the hair looks like a thick fringe. The face is much damaged. At a closer look it looks like an pillar, and it becomes clear that the head is more like the sculpture of a large bird. It might look as though the bird is gripping the head of a person by its cheeks, it is however not possible to be certain because of the damage to this section."

KUŞ HEYKELİ */ BIRD SCULPTURE*

Nevali Çori
Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8500-7900
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 50 cm, G/*W*: 30 cm, K/*T*: 18 cm

"Boyutu bakımından ve yapılış tarzında gözlemlenen stilize edilmiş duruluk ile Neolitik Çağ için emsalsiz olan bu kuş heykeli, terrazo yapısının doğu bankı üzerinde bulunmuştur. Başının biçimi ve gaga ucunun kırık olması, ne yazık ki kesin bir tür tespitini engellemektedir. Ayaklar belirtilmemiştir. Kuyruk kısmıyla neredeyse köşe oluşturacak bir açıyla oturtulmuş geçme çıkıntısı, heykelin duvar içine sabitlenmesinde kullanılmak üzere yapılmış olabilir. Bu şekilde duvar içine tutturulan kuş heykeli üst bölümüyle serbest olarak mekân içine doğru uzanacaktır. Göbeklitepe'deki buluntulardan hareketle bunun bir akbaba olabileceği düşünülmektedir. Heykelin gözleri ve gagasında siyah renk kalıntılarına rastlanmıştır."

Anadolu'da Neolitik Devrim. In. *Vor 12.000 Jahren in Anatolien. Die ältesten Monumente der Menschheit/ 1200 Yıl Önce Anadolu, İnsanlığın En Eski Anıtları*, edited by C.Lichter, Badisches Landesmuseum, Karlsruhe: 562

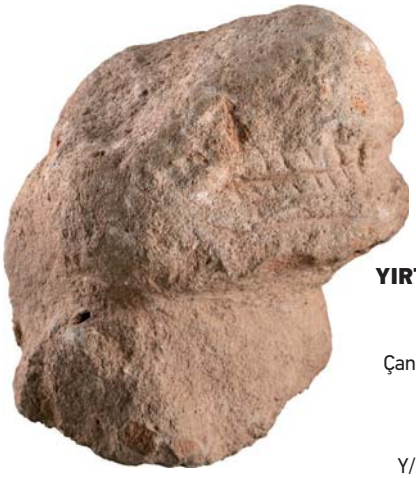
"This bird sculpture found on the terrazzo floor on the east bank, is with regards to size, how it was made and because of its stylized clarity, unique for the Neolithic. The shape of the head and the broken tip of the beak unfortunately prevent definite identification of the bird species. The legs are not depicted. The joggle joint placed at such an angle to form a corner with the tail may have been used to secure the statue into the wall. Set in the wall like that, the top the bird is free and stretching towards the inside of the room. Seen in the context of the artefacts discovered in Göbeklitepe, it is believed that this bird is a vulture. The sculpture's eyes and beak have traces of black colour."

HAYVAN HEYKELCİĞİ / *ANIMAL STATUETTE*

Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik
Pre-Pottery Neolithic
MÖ/ *BC* 9600-8200
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 10.3 cm
G/*W*: 7.6 cm
K/*T*: 5.1 cm

YIRTICI HAYVAN BAŞI
HEAD OF PREDATOR

Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8700-8200
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 11.2 cm, G/*W*: 8.1 cm

YIRTICI HAYVAN BAŞI / *HEAD OF PREDATOR*

Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8700-8200
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 8.7 cm, G/*W*: 5.3 cm, K/*T*: 4.4 cm

YIRTICI HAYVAN BAŞI
HEAD OF PREDATOR

Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik A
Pre-Pottery Neolithic A
MÖ / *BC* 9600-8700
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 5.8 cm
G/*W*: 3.9 cm

DOMUZ FİGÜRİNİ / *WILD BOAR FIGURINE*

Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik / *Pre-Pottery Neolithic*
MÖ/ *BC* 9600-8200
Çakmaktaşı / *Flintstone*
Y/*H*: 5.6 cm, G/*W*: 3.9 cm, K/*T*: 3 cm

HAYVAN HEYKELCİĞİ / *ANIMAL STATUETTE*

Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik
Pre-Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 9600-8200
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 13.7 cm, G/*W*: 8.7 cm, K/*T*: 3.9 cm

DOMUZ FİGÜRİNİ / *WILD BOAR FIGURINE*

Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik
Pre-Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 9600-8200
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 8.9 cm, G/*W*: 5.5 cm

HAYVAN HEYKELCİĞİ
ANIMAL STATUETTE

Sayburç
Erken Çanak Çömleksiz Neolitik B
Early Pre Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8600-8300
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 4.3 cm, G/*W*: 1.8 cm
K/*T*: 1.1 cm

HAYVAN HEYKELCİĞİ
ANIMAL STATUETTE

Sayburç
Erken Çanak Çömleksiz Neolitik B
Early Pre Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8600-8300
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*:: 6.1 cm, G/*W*: 3.4 cm
K/*T*: 1.2 cm

DOMUZ HEYKELCİĞİ
BOAR FIGURINE

Sayburç
Erken Çanak Çömleksiz Neolitik B
Early Pre Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8600-8300
Taş / *Stone*
Y/*H*:13.7 cm, G/*W*: 4.2 cm, K/*T*: 6.6 cm

BOĞA KABARTMALI TAŞ LEVHA
STONE PLAQUE WITH BULL RELIEF

Sayburç
Erken Çanak Çömleksiz Neolitik B
Early Pre Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8600-8300
Taş / *Stone*
Y/*H*: 17.3 cm, G/*W*: 24, K/*T*: 12.5

Neolitik Çağ boyunca betimlenen hayvanların başında boğa gelir. Çiftçi yaşam tarzıyla birlikte evcilleştirilmesine rağmen yabanıl ve tehlikeli yönlerine atıfta bulunarak betimlenen bir hayvan olmaya devam etmiştir. Boğa, Sayburç kabartmalardaki beş figürden de biridir. Sayburç'ta bir konut yapısının molozu içinde yeni bir boğa figürü bulunmuştur. Kenarları düzeltilmiş kareye yakın dörtgen biçimli bir taş levhanın üzerine 6,8x6 cm boyutlarında yüksek kabartma tekniği ile bir boğa başı yapılmıştır. Yüksek kabartmalı figürün boynuzları kırıktır.

The bull is one of the animals depicted throughout the Neolithic period. Although it was domesticated along with the farming lifestyle, it continued to be depicted with references to its wild and dangerous aspects. The bull is one of the five figures in the Sayburç reliefs. A new bull figure was found in the ruins of a house in Sayburç. A bull's head measuring 6.8 x 6 cm was carved in high relief on a rectangular stone slab with flattened edges. The horns of the high-relief figure are broken.

HAYVAN HEYKELCİĞİ
ANIMAL STATUETTE

Sayburç
Erken Çanak Çömleksiz Neolitik B
Early Pre Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8600-8300
Taş / *Stone*
Y/*H*: 3.2 cm, G/*W*: 2.9 cm, K/*T*: 1.2 cm

HAYVAN HEYKELCİĞİ
ANIMAL STATUETTE

Sayburç
Erken Çanak Çömleksiz Neolitik B
Early Pre Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8600-8300
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 6 cm, G/*W*: 13.9 cm, K/*T*: 2.5 cm

YABAN DOMUZU FİGÜRİNİ / *WILD BOAR STATUE*

Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik / *Pre-Pottery Neolithic*
MÖ / *BC* 9600-8200
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 16 cm, G/*W*: 9 cm, K/*T*: 4.9 cm

YABAN DOMUZU FİGÜRİNİ / *WILD BOAR STATUE*

Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik B / *Pre-Pottery Neolithic B*
MÖ / *BC* 8700-8200
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 9.7 cm, G/*W*: 6 cm

YABAN DOMUZU FİGÜRİNİ / *WILD BOAR STATUE*

Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik / *Pre-Pottery Neolithic*
MÖ / *BC* 9600-8200
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 4.1 cm, G/*W*: 9 cm, K/*T*: 4.9 cm

YABAN DOMUZU FİGÜRİNİ / *WILD BOAR STATUE*

Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik / *Pre-Pottery Neolithic*
MÖ / *BC* 9600-8200
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 5.8 cm, G/*W*: 1.4 cm, K/*T*: 1.8 cm

HAYVAN HEYKELCİĞİ / *ANIMAL STATUETTE*

Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik B / *Pre-Pottery Neolithic B*
MÖ/ *BC* 8700-8200
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 8.4 cm, G/*W*: 6.3 cm, K/*T*: 3.5 cm

HAYVAN HEYKELCİĞİ / *ANIMAL STATUETTE*

Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik / *Pre-Pottery Neolithic*
MÖ / *BC* 9600-8200
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 6.3 cm, G/*W*: 5.1 cm, K/*T*: 3.1 cm

HAYVAN HEYKELCİĞİ / *ANIMAL STATUETTE*

Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik / *Pre-Pottery Neolithic*
MÖ / *BC* 9600-8200
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 7.5 cm, G/*W*: 4.2 cm, K/*T*: 2.8 cm

HAYVAN HEYKELCİĞİ / *ANIMAL STATUETTE*

Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik / *Pre-Pottery Neolithic*
MÖ / *BC* 9600-8200
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 7.4 cm, G/*W*: 3.3 cm, K/*T*: 3.3 cm

HAYVAN HEYKELCİĞİ / *ANIMAL STATUETTE*

Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik / *Pre-Pottery Neolithic*
MÖ / *BC* 9600-8200
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 15 cm, G/*W*: 7.85 cm, K/*T*: 5.1 cm

MİNYATÜR AKBABA FİGÜRİNİ
MINIATURE VULTURE FIGURINE

Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik B / *Pre-Pottery Neolithic B*
MÖ / *BC* 8700-8200
Taş / *Stone*
Y/*H*: 4.2 cm, G/*W*: 1.3 cm

HAYVAN HEYKELCİĞİ
ANIMAL STATUETTE

Nevali Çori
Çanak Çömleksiz Neolitik B / *Pre-Pottery Neolithic B*
MÖ/ *BC* 8500-7900
Kemik / *Bone*
Y/*H*: 3 cm, G/*W*: 1.6 cm

MİNYATÜR KİRPİ FİGÜRİNİ
MINIATURE HEDGEHOG FIGURINE

Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik B / *Pre-Pottery Neolithic B*
MÖ / *BC* 8700-8200
Taş / *Stone*
Y/*H*: 7.5 cm, G/*W*: 3.4

AYI BAŞI (?) / *BEAR HEAD*

Nevali Çori
Çanak Çömleksiz Neolitik B / *Pre-Pottery Neolithic B*
MÖ / *BC* 8500-7900
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 3 cm, G/*W*: 2 cm, K/*T*: 1.5 cm

MİNYATÜR KAPLAN BAŞI / *MINIATURE TIGER HEAD*

Nevali Çori
Çanak Çömleksiz Neolitik B / *Pre-Pottery Neolithic B*
MÖ / *BC* 8500-7900
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 4 cm, G/*W*: 5.5 cm

HAYVAN HEYKELCİĞİ / *ANIMAL STATUETTE*

Nevali Çori
Çanak Çömleksiz Neolitik B / *Pre-Pottery Neolithic B*
MÖ/ *BC* 8500-7900
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 8 cm, G/*W*: 3.3 cm

YABAN DOMUZU BAŞI / *WILD BOAR HEAD*

Nevali Çori
Çanak Çömleksiz Neolitik B / *Pre-Pottery Neolithic B*
MÖ / *BC* 8500-7900
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 3 cm, G/*W*: 3.8 cm, K/*T*: 2 cm

EŞEK VEYA AT BAŞI
DONKEY OR HORSE SHAPED HEAD

Nevali Çori
Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8500-7900
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 6 cm, G/*W*: 5 cm, K/*T*: 2 cm

HAYVAN HEYKELCİĞİ / *ANIMAL STATUETTE*

Nevali Çori
Çanak Çömleksiz Neolitik B / *Pre-Pottery Neolithic B*
MÖ / *BC* 8500-7900
Kırmızımsı kireçtaşı / *Red Limestone*
Y/*H*: 6.5 cm, G/*W*: 3 cm, K/*T*: 1.5 cm

YIRTICI HAYVAN BAŞI
HEAD OF PREDATOR

Nevali Çori
Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8500-7900
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 4.1 cm, G/*W*: 2 cm

HAYVAN HEYKELCİĞİ
ANIMAL STATUETTE

Nevali Çori
Çanak Çömleksiz Neolitik
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8500-7900
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 4.5 cm, G/*W*: 3.6 cm

HAYVAN BAŞI / *ANIMAL HEAD*

Nevali Çori
Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8500-7900
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 3.5 cm, G/*W*: 5 cm

HAYVAN BAŞI / *ANIMAL HEAD*

Nevali Çori
Çanak Çömleksiz Neolitik B / *Pre-Pottery Neolithic B*
MÖ / *BC* 8500-7900
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 7.3 cm, G/*W*: 4.5 cm
K/*T*: 2.5 cm

HAYVAN BAŞI / *ANIMAL HEAD*

Nevali Çori
Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8500-7900
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 3.7 cm, G/*W*: 1.4 cm

HAYVAN BAŞI / *ANIMAL HEAD*

Nevali Çori
Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8500-7900
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 7.5 cm, G/*W*: 5.5 cm, K/*T*: 3.3 cm

HAYVAN HEYKELCİĞİ / *ANIMAL STATUETTE*

Mezraa-Teleilat
Çanak Çömlekli Neolitik / *Pottery Neolithic*
MÖ/ *BC* 7200-5500
Pişmiş Toprak / *Backed Clay*
Y/*H*: 4.9 cm, G/*W*: 2.3 cm
K/*T*: 3.5 cm

HAYVAN HEYKELCİĞİ / *ANIMAL STATUETTE*

Akarçay Tepe
Neolitik / *Neolithic*
MÖ / *BC* 7000-6200
Pişmiş Toprak / *Backed Clay*
Y/*H*: 7.1 cm, G/*W*: 4.7 cm, K/*T*: 3.1 cm

MİNYATÜR HAYVAN KABARTMASI
MINIATURE ANIMAL RELIEF

Gürcütepe
Çanak Çömleksiz Neolitik B / *Pre-Pottery Neolithic B*
MÖ / *BC* 7500-7000
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 7.7 cm, G/*W*: 5.4 cm

HAYVAN HEYKELCİĞİ / *ANIMAL STATUETTE*

Mezraa-Teleilat
Çanak Çömlekli Neolitik / *Pottery Neolithic*
MÖ / *BC* 7200-5500
Pişmiş Toprak / *Backed Clay*
Y/*H*: 4.4 cm, G/*W*: 1.3 cm, K/*T*: 2.6 cm

HAYVAN HEYKELCİĞİ / *ANIMAL STATUETTE*

Mezraa-Teleilat
Çanak Çömlekli Neolitik / *Pottery Neolithic*
MÖ / *BC* 7200-5500
Taş / *Stone*
Y/*H*: 2.9 cm, G/*W*: 0.9 cm, K/*T*: 2.5 cm

HAYVAN HEYKELCİĞİ / *ANIMAL STATUETTE*

Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik
Pre-Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 9600-8200
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 6.5 cm, G/*W*: 2.7 cm, K/*T*: 3.7 cm

HAYVAN HEYKELCİĞİ
ANIMAL STATUETTE

Mezraa-Teleilat
Geçiş Evresi
Transitional Phase
MÖ / *BC* 7500-7200
Pişmiş Toprak / *Backed Clay*
Y/*H*: 5.23 cm, G/*W*: 2.8 cm, K/*T*: 2.1 cm

YIRTICI HAYVAN BAŞI / *HEAD OF PREDATOR*

Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik / *Pre-Pottery Neolithic*
MÖ / *BC* 9600-8200
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 45.8 cm, G/*W*: 13 cm, K/*T*: 25.3 cm

YIRTICI HAYVAN BAŞI / *HEAD OF PREDATOR*

Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik / *Pre-Pottery Neolithic*
MÖ / *BC* 9600-8200
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 33 cm, G/*W*: 24 cm

YIRTICI HAYVAN BAŞI / *HEAD OF PREDATOR*

Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik / *Pre-Pottery Neolithic*
MÖ / *BC* 9600-8200
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 31 cm, G/*W*: 23 cm

"Köylülerin tarım yaparken buldukları ve Göbeklitepe buluntu yeri adı altında müzeye teslim ettikleri, ancak benzeri başka bir buluntunun olmaması nedeniyle dikkat çekmeyen bu yüksek kabartmalı hayvan figürü açıkça ejderha benzeri bir sürüngene aittir. Ağzı açık ve ortaya çıkan dişleri, bakanı gerçekten ürkütüyordu. Resmedilen hayvanı yorumlamaya kalktığımızda hemen aklımıza timsah geliyordu. Arkeozoolojik bilgilere göre Fırat ve Dicle'de hiçbir zaman ne ejderha ne de timsah benzeri bir hayvan yaşamamıştı. Nesli tükenen bir sürüngen olması yüksek ihtimaldir."

Schmidt, K., *Taş Çağı Avcılarının Gizemli Kutsal Alanı Göbeklitepe, En Eski Tapınağı Yapanlar*. Çev: Aslan, R. Arkeoloji ve Sanat Yay, İstanbul, 2006. Syf: 105

"This high relief animal figure that clearly represents a dragon-like reptile was discovered by farmers while working their land, and as the find spot was on Göbeklitepe they handed it in to the museum. However, as there had been no other finds like it, it did not attract any interest. The figure was really rather alarming with its open mouth and bared teeth. Trying to identify the represented animal, the first animal that came to mind was a crocodile. According to Archaeological data there have never been any dragon-like or crocodile-like animals living in the Euphrates and Tigris rivers. It most likely represents a now extinct reptile."

HAYVAN KABARTMASI / *ANIMAL RELIEF*
Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik
Pre-Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 9600-8200
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*:48 cm, G/*W*: 41.5 cm, K/*T*: 11.5 cm

YIRTICI HAYVAN BAŞI
HEAD OF PREDATOR

Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik
Pre-Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 9600-8200
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 31 cm, G/*W*: 14 cm, K/*T*: 12 cm

YIRTICI HAYVAN BAŞI
HEAD OF PREDATOR

Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik
Pre-Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 9600-8200
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 40 cm, G/*W*: 27 cm
K/*T*: 15 cm

YABAN DOMUZU HEYKELİ
WILD BOAR STATUE

Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik
Pre-Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 8700-8200
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 68 cm, G/*W*: 55 cm
K/*T*: 23 cm

YABAN DOMUZU HEYKELİ / *WILD BOAR STATUE*

Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik A / *Pre-Pottery Neolithic A*
MÖ / *BC* 9600-8700
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 48 cm
G/*W*: 28 cm

YABAN DOMUZU HEYKELİ / *WILD BOAR STATUE*

Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik A / *Pre-Pottery Neolithic A*
MÖ / *BC* 9600-8700
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 48 cm, G/*W*: 3 cm
K/*T*: 14 cm

KOÇ BAŞI KABARTMASI / *RAM'S HEAD RELIEF*

Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik / *Pre-Pottery Neolithic*
MÖ / *BC* 9600-8200
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 31 cm, G/*W*: 16 cm, K/*T*: 11 cm

HAYVAN KABARTMASI / *ANIMAL RELIEF*

Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik
Pre-Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 9600-8200
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 76.9 cm, G/*W*: 73.5

"Bir yüksek kabartma tekniği ile yapılan bu hayvan motifi ve her tarafı özenle işlenmiş levha, aynı taş bloktan yapılmıştır. Dört ayaklı ve kuyruklu olan hayvan gövdesi taş levhaya bastırılmış bir şekilde düzdür. Silisik asitin kireçten ayrılmasıyla meydana gelen kalın tortuya rağmen hayvanın çenesi ve dişleri açıkça seçilebilmektedir."

Schmidt, K., *Taş Çağı Avcılarının Gizemli Kutsal Alanı Göbeklitepe, En Eski Tapınağı Yapanlar*. Çev: Aslan, R. Arkeoloji ve Sanat Yay, İstanbul, 2006. Syf: 105

"This high relief animal motif and the slab, meticulously engraved, is made from a solid stone block. The body of the four-legged animal with a tail, is pressed flat against the stone panel. Despite thick sediment caused by the silicic acid separating from the limestone, the animal's jaw and teeth are clearly discernible."

YIRTICI HAYVAN HEYKELİ / *PREDATOR STATUE*

Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik B / *Pre-Pottery Neolithic B*
MÖ / *BC* 8700-8200
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 70 cm, G/*W*: 30 cm, K/*T*: 50 cm

AKBABA BAŞI / *VULTURE HEAD*

Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik / *Pre-Pottery Neolithic*
MÖ / *BC* 9600-8200
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 32 cm, G/*W*: 21 cm, K/*T*: 13 cm

YIRTICI HAYVAN HEYKELİ / *PREDATOR STATUE*

Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik A / *Pre-Pottery Neolithic A*
MÖ / *BC* 9600-8700
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 43 cm, G/*W*: 26 cm
K/*T*: 15 cm

YIRTICI HAYVAN HEYKELİ / *PREDATOR STATUE*

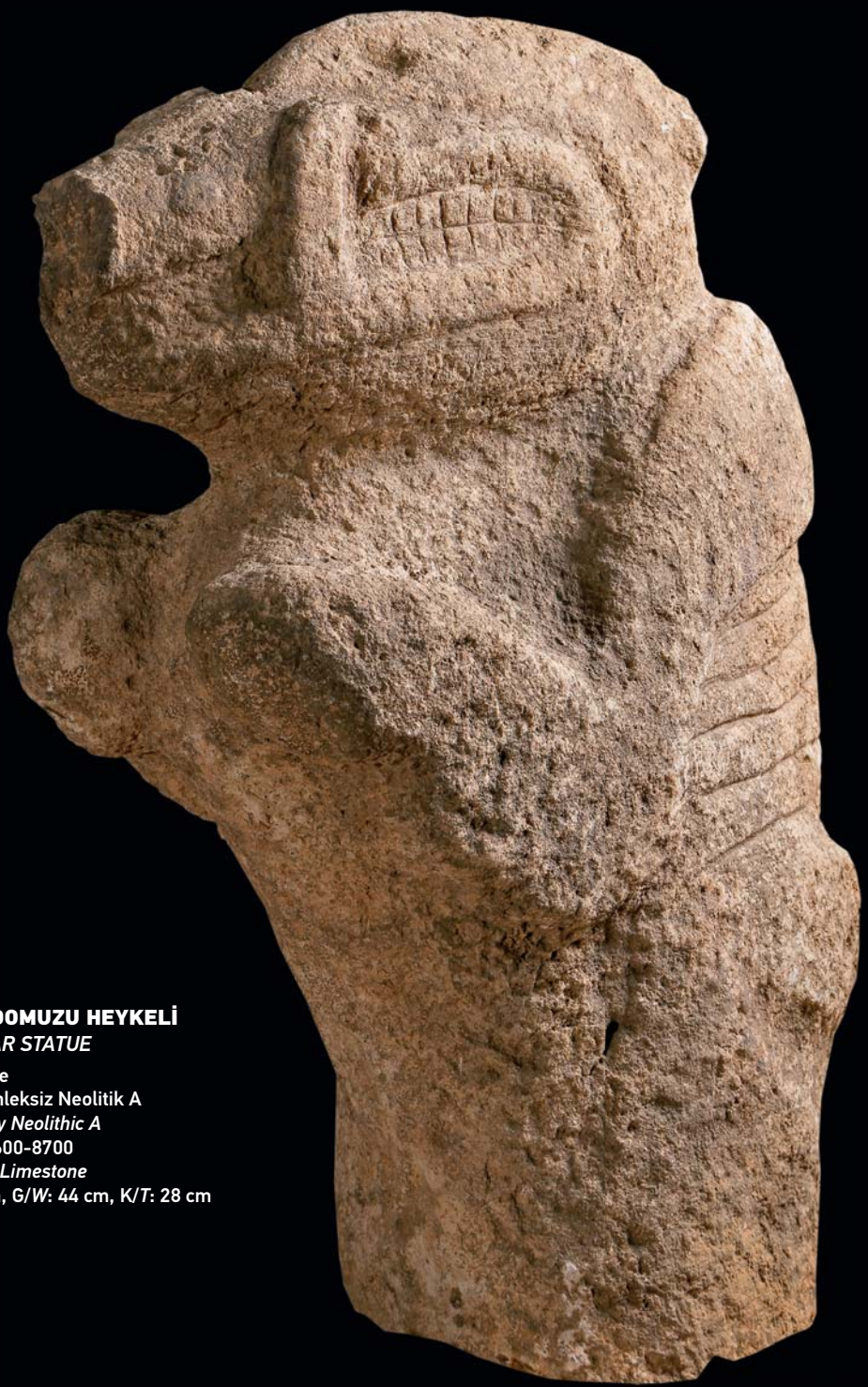
Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik A / *Pre-Pottery Neolithic A*
MÖ / *BC* 9600-8700
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 75 cm, G/*W*: 29 cm
K/*T*: 17 cm

BOĞA HEYKELİ / *BULL STATUE*

Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik A / *Pre-Pottery Neolithic A*
MÖ / *BC* 9600-8700
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 63.5 cm, G/*W*: 23.5 cm

YABAN DOMUZU HEYKELİ
WILD BOAR STATUE

Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik A
Pre-Pottery Neolithic A
MÖ / *BC* 9600-8700
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 97 cm, G/*W*: 44 cm, K/*T*: 28 cm

LEOPAR BAŞI / *LEOPARD HEAD*
Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik
Pre-Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 9600-8200
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 34 cm, G/*W*: 20 cm, K/*T*: 18 cm

"Göbeklitepe halen avcı ve toplayıcıların dünyasına ait bir yerdir. Burası henüz gerçekten "neolitikleşmemiştir." Göbeklitepe insanlık tarihi için önemli bir evreyi, Neolitik Devrimi gerçekleştirmek ve bilinçli üretim yoluyla besin sağlamada temel değişiklikleri getirecek çiftçiliğe dayalı bir yaşam tarzını keşfetmek üzere olan avcı bir kültürün çok etkileyici kapanış evresini temsil etmektedir..."

Anadolu'da Neolitik Devrim. In. *Vor 12.000 Jahren in Anatolien. Die ältesten Monumente der Menschheit/ 1200 Yıl Önce Anadolu, İnsanlığın En Eski Anıtları*, edited by C.Lichter, Badisches Landesmuseum, Karlsruhe: 433

"Göbeklitepe still belongs to the world of hunter-gatherers. It has not yet become truly Neolithic. Göbeklitepe is an important phase in human history and it represents the very significant concluding phase of the hunter-gatherer culture where the Neolithic Revolution discovered an agricultural life style through fundamental changes that afforded an informed food production."

YIRTICI HAYVAN BAŞI / *HEAD OF PREDATOR*

Karahantepe
Çanak Çömleksiz Neolitik / *Pre-Pottery Neolithic*
MÖ / *BC* 9400-8000
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 15 cm, G/*W*: 31 cm
K/*T*: 18 cm

YABAN DOMUZU HEYKELİ
WILD BOAR STATUE

Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik B / *Pre-Pottery Neolithic B*
MÖ / *BC* 9400-8000
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 135 cm, G/*W*: 70 cm
K/*T*: 33 cm

LEOPAR BAŞI / *HEAD OF LEOPARD*

Karahantepe
Çanak Çömleksiz Neolitik
Pre-Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 9400-8000
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 11,5 cm, K/*T*: 33 cm

LEOPAR BAŞI / *HEAD OF LEOPARD*

Karahantepe
Çanak Çömleksiz Neolitik / *Pre-Pottery Neolithic*
MÖ / *BC* 9400-8000
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 13.4 cm, G/*W*: 1.9 cm

KUŞ HEYKELCİĞİ
BIRD STATUETTE

Karahantepe
Çanak Çömleksiz Neolitik
Pre-Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 9400-8000
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 24.2 cm, K/*T*: 11.4 cm

LEOPAR HEYKELCİĞİ / *LEOPARD STATUETTE*

Karahantepe
Çanak Çömleksiz Neolitik
Pre-Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 9400-8000
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 45 cm, G/*W*: 14.6 cm, K/*T*: 8.4 cm

AKBABA HEYKELİ
VULTURE SCULPTURE

Karahantepe
Çanak Çömleksiz Neolitik
Pre-Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 9400-8000
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 61 cm, G/*W*: 32 cm, K/*T*: 22 cm

HEYKEL (TOTEM) PARÇASI
STATUE (TOTEM) FRAGMENT
Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik
Pre-Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 9600-8200
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 50.5 cm, G/*W*: 33 cm
K/*T*: 22 cm

HAYVAN KABARTMASI / *ANIMAL RELIEF*
Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik / *Pre-Pottery Neolithic*
MÖ / *BC* 9600-8200
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 53.5 cm, G/*W*: 45 cm
K/*T*: 30 cm

STİLİZE KUŞ KABARTMASI / *STYLIZED BIRD RELIEF*
Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik / *Pre-Pottery Neolithic*
MÖ / *BC* 9600-8200
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 59 cm, G/*W*: 32.5 cm, K/*T*: 9.5 cm

ASLAN HEYKELİ / *THE LION STATUE*
Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik / *Pre-Pottery Neolithic*
MÖ / *BC* 9600-8200
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 70.5 cm, K/*T*: 56 cm

MİNYATÜR GEÇİT TAŞI
MINIATURE GATE STONE

Sayburç
Erken Çanak Çömleksiz Neolitik B
Early Pre Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8600-8300
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 14.6 cm, G/*W*: 12 cm, K/*T*: 3.3 cm

T BİÇİMLİ MİNYATÜR DİKİLİTAŞ
MINIATURE T SHAPE PILLAR

Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik B / *Pre-Pottery Neolithic B*
MÖ / *BC* 8700-8200
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 28 cm, G/*W*: 12 cm, K/*T*: 6.1 cm

T BİÇİMLİ MİNYATÜR DİKİLİTAŞ
MINIATURE T SHAPED PILLAR

Sayburç
Erken Çanak Çömleksiz Neolitik B
Early Pre Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8600-8300
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 12.5 cm, G/*W*: 12.4 cm
K/*T*: 4.4 cm

T BİÇİMLİ MİNYATÜR DİKİLİTAŞ
MINIATURE
T SHAPE PILLAR

Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik
Pre-Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 9600-8200
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 18.3 cm, G/*W*: 11.4 cm
K/*T*: 4.4 cm

T BİÇİMLİ MİNYATÜR DİKİLİTAŞ
MINIATURE T SHAPE PILLAR

Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik A
Pre-Pottery Neolithic A
MÖ / *BC* 9600-8700
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 34 cm, G/*W*: 15 cm, K/*T*: 7.5 cm

T BİÇİMLİ MİNYATÜR DİKİLİTAŞ
MINIATURE T SHAPE PILLAR

Nevali Çori
Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8500-7900
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 4.1 cm, G/*W*: 2.4 cm

FALLUS / *PHALLUS*

Sayburç
Erken Çanak Çömleksiz Neolitik B
Early Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8600-8300
Taş / *Stone*
Y/*H*: 29,5 cm, G/*W*: 14 cm, K/*T*: 6 cm

ASA / *WAND*

Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8700-8200
Nefrit / *Nephrite*
Y/*H*: 22 cm, G/*W*: 6.7 cm, K/*T*: 2.9 cm

ASA BAŞI YADA İDOL
WAND HEAD OR IDOL

Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8700-8200
Amfibolit /Amphibolite
Y/*H*: 8.1 cm, G/*W*: 5.55 cm
K/*T*: 3.2 cm

BİLEY TAŞI / *SHAFT STRAIGHTENER*

Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik
Pre-Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 9600-8200
Taş / *Stone*
Y/*H*: 5.1 cm, G/*W*: 3.3, K/*T*: 1.8 cm

"Kullanılan motiflerin süsleme ve dekor amacının ötesinde anlamlar taşıdığı konusunda şüphe yoktur. Motif kombinasyonları bir çeşit hafıza yardımı, ifadelerle hatırlatma çabası olarak algılanabilir. Kazıma bezemelerde ve kabartmalarda kullanılan motiflerin karakterlerinin simgesel ifadeler olarak, Taş Devri'nin kapsamlı bir sembol sisteminin parçaları olduğu sanısı, her geçen gün yeni bulgularla desteklenmektedir."

Köksal-Schmidt, Ç., Schmidt, K. 2007. Anadolu'da Neolitik Devrim. In. *Vor 12.000 Jahren in Anatolien. Die* ältesten *Monumente der Menschheit/ 1200 Yıl Önce Anadolu, İnsanlığın En Eski Anıtları*, edited by C.Lichter, Badisches Landesmuseum, Karlsruhe: 455.

"There can be little doubt that the motifs serve a greater purpose than mere embellishment and ornamentation. The combinations of the motifs can be perceived as some kind of mnemonic, of manifestations to aid recollection. The supposition that the symbolic expressions of the motifs used in the carved ornamentation and the reliefs are part of a comprehensive Stone Age symbol system is validated by new finds every passing day".

OLUKLU TAŞ
GROOVED STONE

Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik
Pre-Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 9600-8200
Taş / *Stone*
Y/*H*: 5.8 cm, G/*W*: 2.8 cm, K/*T*: 1 cm

OLUKLU TAŞ
GROOVED STONE

Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik
Pre-Pottery Neolithic
MÖ/ *BC* 9600-8200
Nefrit / *Nephrite*
Y/*H*: 6.8 cm, G/*W*: 4.4 cm,
K/*T*: 2.9 cm

OLUKLU TAŞ
GROOVED STONE

Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik A
Pre-Pottery Neolithic A
MÖ / *BC* 9600-8700
Nefrit / *Nephrite*
Y/*H*: 3.6 cm, G/*W*: 3.0 cm,
K/*T*: 1.5 cm

BEZEKLİ OLUKLU TAŞ
DECORATED GROOVED STONE

Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik A
Pre-Pottery Neolithic A
MÖ / *BC* 9600-8700
Nefrit / *Nephrite*
Y/*H*: 6.6 cm, G/*W*: 2.4 cm,
K/*T*: 1.5 cm

OLUKLU TAŞ-KESKİ
GROOVED STONE-CHISEL

Sayburç
Erken Çanak Çömleksiz Neolitik B
Early Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8600-8300
Taş / *Stone*
Y/*H*: 8.1 cm, G/*W*: 2.8 cm, K/*T*: 1.6 cm

OLUKLU TAŞ
GROOVED STONE

Sayburç
Erken Çanak Çömleksiz Neolitik B
Early Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8600-8300
Taş / *Stone*
Y/*H*: 6.9 cm, G/*W*: 4.1 cm, K/*T*: 3.3 cm

BEZEKLİ OLUKLU TAŞ
DECORATED GROOVED STONE

Karahantepe
Çanak Çömleksiz Neolitik
Çanak Çömleksiz Neolitik
Pre-Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 9400-8000
Taş / *Stone*
Y/*H*: 4.5 cm, G/*W*: 4.3 cm, K/*T*: 2 cm

BEZEKLİ OLUKLU TAŞ
DECORATED GROOVED STONE

Karahantepe
Çanak Çömleksiz Neolitik
Pre-Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 9400-8000
Taş / *Stone*
Y/*H*: 5.4 cm, G/*W*: 3.2 cm, K/*T*: 0.7 cm

BEZEKLİ OLUKLU TAŞ
DECORATED GROOVED STONE

Karahantepe
Çanak Çömleksiz Neolitik
Çanak Çömleksiz Neolitik
Pre-Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 9400-8000
Taş / *Stone*
Y/*H*: 4.7 cm, G/*W*: 2.2 cm

BEZEKLİ OLUKLU TAŞ
DECORATED GROOVED STONE

Çakmaktepe
Çanak Çömleksiz Neolitik A
Pre-Pottery Neolithic A
MÖ / *BC* 9600-8800?
Klorit-Kumtaşı / *Khlorite*
Y/*H*: 8.5 cm, G/*W*: 3.9 cm, K/*T*: 2.7 cm

BEZEMELİ TAŞ PLAKA
DECORATED STONE PLAQUE
Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik
Pre-Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 9600-8200
Nefrit / *Nephrite*
Y/*H*: 4.6 cm, G/*W*: 3.1 cm
K/*T*: 1.3 cm

BEZEMELİ TAŞ PLAKA
DECORATED STONE PLAQUE
Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8700-8200
Steatit / *Steatite*
Y/*H*: 4.0 cm, G/*W*: 2.7, K/*T*: 0.7 cm

BEZEMELİ TAŞ PLAKA
DECORATED STONE PLAQUE
Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik
Pre-Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 9600-8200
Nefrit / *Nephrite*
Y/*H*: 4.7 cm, G/*W*: 4.5 cm
K/*T*: 1.5 cm

BEZEMELİ TAŞ PLAKA / *DECORATED STONE PLAQUE*
Akarçay Tepe
Çanak Çömleksiz Neolitik / *Pre-Pottery Neolithic*
MÖ / *BC* 9600-8200 Taş / *Stone*
Y/*H*: 4 cm, G/*W*: 5 cm

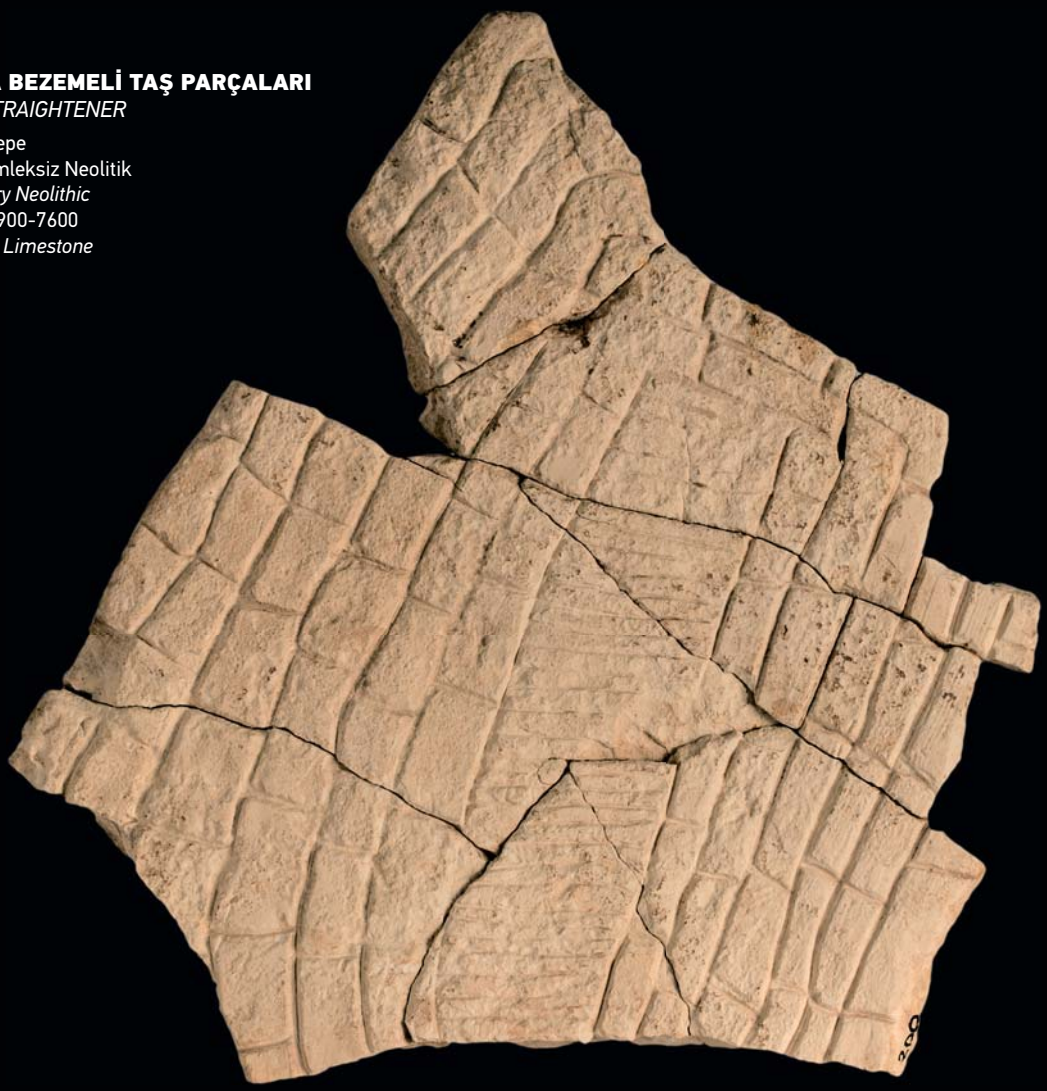
BEZEMELİ TAŞ
DECORATED STONE
Nevali Çori
Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8500-7900
Taş / *Stone*
Y/*H*: 3 cm, G/*W*: 3.5 cm

BEZEMELİ TAŞ PLAKA
DECORATED STONE PLAQUE
Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik A
Pre-Pottery Neolithic A
MÖ/ *BC* 9600-8200
Nefrit / Nephrite
Y/*H*: 4.4 cm, G/*W*: 3.7 cm
K/*T*: 1.1 cm

KAZIMA BEZEMELİ TAŞ PARÇALARI
SHAFT STRAIGHTENER

Akarçay Tepe
Çanak Çömleksiz Neolitik
Pre-Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 7900-7600
Kireçtaşı / *Limestone*

"Akarçay Tepe topluluğuna özgü özel bir buluntu grubu ise, kireçtaşı bloklar üzerine kazınarak/çizilerek yapılmış desenleri barından taşlardır. Benzerleri Akarçay Tepe'nin çağdaşı ve komşusu yerleşmelerde bulunmamıştır. Ortaya çıkarılan örneklerin gerçekte kullanıldıkları yerde (in situ) değil de, duvarlarda yapı taşı olarak bulunmuş olmaları, işlevleri ve anlamlarının soru işaretli kalmasına neden olmaktadır. Yerleşme çevresini, bitki ve av hayvanlarının dolaşım alanlarını göstermek, hammadde kaynaklarını belirtmek için yapılmış bir tür harita işlevinden oyun taşına kadar geniş yorumlamaya açık bu taşların gerçek kullanımları, neyi sembolize ettikleri, anlamları ancak in situ durumda bulunmaları durumunda anlaşılabilecektir..."

Prof. Dr. Mihriban Özbaşaran

The authentic assemblage specific to the Akarçay Tepe community meanwhile consists of limestone blocks with carved/incised designs. Nothing resembling these have been found at the contemporary and neighbouring Akarçay Tepe settlements. Since the examples were not found where they were used (in situ) but were used as building blocks, the question about their functions and significance remains unanswered. A map has been produced indicating the environment of the settlement, plants, game animals' roaming areas and raw materials and it has opened up to very wide-ranging interpretations about the stones' true function even suggesting they are for playing with, but what their actual use was, what they symbolize and their significance can only be understood if found in situ..."

LEOPAR BİÇİMLİ BONCUK
LEOPARD SHAPE BEAD

Sayburç
Erken Çanak Çömleksiz Neolitik B
Early Pre Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8600-8300
Taş / *Stone*
Y/*H*: 1.9 cm, G/*W*: 3.2 cm, K/*T*: 0.8 cm

BONCUK / *BEAD*

Sefertepe
Çanak Çömleksiz Neolitik B / *Pre-Pottery Neolithic B*
MÖ / *BC* 8500
Taş / *Stone*
Y/*H*: 2.5 cm, G/*W*: 1.4 cm

BONCUK / *BONCUK*

Sayburç
Erken Çanak Çömleksiz Neolitik B
Early Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8600-8300
Taş / *Stone*
Y/*H*: 1.4 cm, G/*W*: 1.7 cm, K/*T*: 0.4 cm

BONCUK / *BEAD*

Sefertepe
Çanak Çömleksiz Neolitik B /
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ/ *BC* 8500
Taş / *Stone*
Y/*H*: 3 cm, G/*W*: 2.2 cm

BONCUK / *BEAD*

Sefertepe
Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8500
Taş / *Stone*
Y/*H*: 2.3 cm, G/*W*: 1.6 cm

KURBAĞA BİÇİMLİ KOLYE UCU
FROG AMULET

Karahantepe
Çanak Çömleksiz Neolitik
Pre-Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 9400-8000
Taş / *Stone*
Y/*H*: 2.4 cm, G/*W*: 1.1, K/*T*: 0.9 cm

"İmalatı gerçekleştiren kişilerin, becerilerini uygulamak üzerine eğitildiği sanısı, dikilitaşlar dışında onlar kadar dikkat çekici ve görkemli olmayan buluntu gruplarında da gözlemlemek mümkündür. Taş boncuklar üzerinde görülen narin delgi kanalları bu kanıyı destekler niteliktedir... Bu eserler el sanatlarında ulaşılan ustalık ve becerinin örnekleri olarak değerlendirilebilir..."

Köksal-Schmidt, Ç., Schmidt, K. 2007. Anadolu'da Neolitik Devrim. In. *Vor 12.000 Jahren in Anatolien. Die* ältesten *Monumente der Menschheit/ 1200 Yıl Önce Anadolu, İnsanlığın En Eski Anıtları*, edited by C.Lichter, Badisches Landesmuseum, Karlsruhe: 459

"The presumption that the people who engaged in production and applied their skills were trained, can also be recognized in assemblages that are not as remarkable and magnificent as the monoliths. The delicate puncture channels on stone beads support this notion. These artefacts can be considered as examples of the level of mastery and skill achieved".

KOLYE UCU
AMULET

Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8700-8200 B
Nefrit / *Nephrite*
Y/*H*: 4 cm, G/*W*: 2.7 cm,
K/*T*: 0.5 cm

KOLYE UCU / *AMULET*

Gürcütepe
Çanak Çömleksiz Neolitik B / *Pre-Pottery Neolithic B*
MÖ / *BC* 7500-7000
Taş / *Stone*
Y/*H*: 4.7 cm
G/*W*: 3.9

KOLYE UCU / *AMULET*

Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik / *Pre-Pottery Neolithic*
MÖ / *BC* 9600-8200
Yeşil Taş / *Greenstone*
Y/*H*: 2.8 cm, G/*W*: 2 cm, K/*T*: 0.6 cm

KOLYE UCU
AMULET

Fıstıklı Höyük
Erken Halaf / *Early Halaf*
MÖ / *BC* 6500-5200
Kireçtaşı / *Limestone*
Çap/*Diameter*: 1.6 cm, Y/*H*: 1.6 cm

KOLYE UCU
AMULET

Sayburç
Erken Çanak Çömleksiz Neolitik B
Early Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8600-8300
Taş / *Stone*
Y/*H*: 4.3 cm, G/*W*: 0.4 cm, K/*T*: 0.2 cm

KOLYE UCU / *AMULET*

Mezraa-Teleilat
Çanak Çömlekli Neolitik
Pottery Neolithic
MÖ/ *BC* 7200-5500
Taş / *Stone*
Y/*H*: 1.41 cm, G/*W*: 1.12 cm,
K/*T*: 0.5 cm

KOLYE PARÇASI
NECKLACE PIECE
Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8700-8200
Taş / *Stone*
Y/*H*: 2 cm, G/*W*: 1.2

KOLYE UCU / *AMULET*
Nevali Çori
Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8500-7900
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 4.3 cm, G/*W*: 2.8 cm

KOLYE PARÇASI
NECKLACE PIECE
Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic A
MÖ / *BC* 8700-8200
Taş / *Stone*
Y/*H*: 2 cm, G/*W*: 2.9 cm

BONCUK / *BEAD*
Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik
Pre-Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 8700-8200
Taş / *Stone*
Y/*H*: 1.5 cm, K/*T*: 1.5 cm

BONCUK / *BEAD*
Mezraa-Teleilat
Çanak Çömlekli Neolitik
Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 7200-5500
Taş / *Stone*
Çap/*Diameter*: 1.1 cm,
K/*T*: 0.5 cm

BONCUK / *BEAD*
Nevali Çori
Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8500-7900
Taş / *Stone*
Y/*H*: 1 cm, G/*W*: 2 cm

BONCUK / *BEAD*
Karahantepe
Çanak Çömleksiz Neolitik
Pre-Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 9400-8000
Taş / *Stone*
Y/*H*: 5.6 cm, G/*W*: 3.3 cm
K/*T*: 0.8 cm

BONCUK / *BEAD*
Karahantepe
Çanak Çömleksiz Neolitik
Pre-Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 9400-8000
Taş / *Stone*
Y/*H*: 3.7 cm, G/*W*: 1.1 cm
K/*T*: 1 cm

BONCUK / *BEAD*
Sayburç
Erken Çanak Çömleksiz Neolitik B
Early Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8600-8300
Taş / *Stone*
Y/*H*: 5.5 cm, G/*W*: 1 cm, K/*T*: 0.6 cm

BONCUK / *BEAD*
Sayburç
Erken Çanak Çömleksiz Neolitik B
Early Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8600-8300
Taş / *Stone*
Y/*H*: 2.2 cm, G/*W*: 0.7 cm, K/*T*: 0.4 cm

BONCUK / *BEAD*
Sayburç
Erken Çanak Çömleksiz Neolitik B
Early Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8600-8300
Taş / *Stone*
Y/*H*: 2.7 cm, G/*W*: 1.4 cm
K/*T*: 0.6 cm

BONCUK / *BEAD*
Sayburç
Erken Çanak Çömleksiz Neolitik B
Early Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8600-8300
Taş / *Stone*
Y/*H*: 3.8 cm, G/*W*: 0.8 cm, K/*T*: 0.5 cm

BONCUK TOPLULUĞU
BEADS
Sayburç
Erken Çanak Çömleksiz Neolitik B
Early Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8600-8300
Taş / *Stone*

BONCUK / *BEAD*
Sayburç
Erken Çanak Çömleksiz Neolitik B
Early Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8600-8300
Taş / *Stone*
Y/*H*: 2.8 cm, G/*W*: 1.5-0.9 cm
K/*T*: 0.6 cm

BONCUK / *BEAD*
Sayburç
Erken Çanak Çömleksiz Neolitik B
Early Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8600-8300
Taş / *Stone*
Y/*H*: 4.5 cm, G/*W*: 1.1-3.4 cm, K/*T*: 0.8 cm

BONCUK / *BEAD*
Sayburç
Erken Çanak Çömleksiz Neolitik B
Early Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8600-8300
Taş / *Stone*
Y/*H*: 3.3 cm, G/*W*: 1.1-3.2 cm, K/*T*: 0.7 cm

BONCUK / *BEAD*
Harbetsuvan Tepesi
Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8600-8400
Nefrit / *Nephrite*
Y/*H*: 1.3 cm, G/*W*: 1.0 cm, K/*T*: 0.5 cm

BONCUK / *BEAD*
Gürcütepe
Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 7500-7000
Yeşim Taşı / *Jade*
Y/*H*: 1.7 cm, G/*W*: 1.3 cm,
K/*T*: 0.3 cm

BONCUK / *BEAD*
Nevali Çori
Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8500-7900
Taş / *Stone*
Y/*H*: 1.5 cm, G/*W*: 0.8 cm

BONCUK / *BEAD*
Mezraa-Teleilat
Çanak Çömlekli Neolitik
Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 7200-5500
Taş / *Stone*
Y/*H*: 1.8 cm, G/*W*: 1.7 cm,
K/*T*: 0.6 cm

BONCUK / *BEAD*
Akarçay Tepe
Neolitik /*Neolithic*
MÖ/ *BC* 7300
Akik / *Agate*
Y/*H*: 1.54 cm, G/*W*: 2.27 cm,
K/*T*: 0.85 cm

BONCUK / *BEAD*
Nevali Çori
Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8500-7900
Taş / *Stone*
Y/*H*: 5.7 cm, G/*W*: 2.4 cm

BONCUK / *BEAD*
Akarçay Tepe
Çanak Çömleksiz Neolitik
Pre-Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 7900-7600
Taş / *Stone*
Y/*H*: 2.34 cm, G/*W*: 1.73 cm,
K/*T*: 0.63 cm

BONCUK / *BEAD*
Gürcütepe
Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ/ *BC* 7500-7000
Yeşil Taş / *Green Stone*
Y/*H*: 1.3 cm, G/*W*: 1.1 cm
K/*T*: 0.4 cm

BONCUK / *BEAD*
Mezraa-Teleilat
Çanak Çömlekli Neolitik
Pottery Neolithic
MÖ/ *BC* 7200-5500
Taş / *Stone*
Y/*H*: 1 cm, G/*W*: 1.6 cm,
K/*T*: 0.2 cm

BONCUK / *BEAD*
Mezraa-Teleilat
Çanak Çömlekli Neolitik
Pottery Neolithic
MÖ/ *BC* 7200-5500
Taş / *Stone*
Y/*H*: 1.37 cm, G/*W*: 1.1 cm,
K/*T*: 0.15 cm

BONCUK / *BEAD*
Akarçay Tepe
Çanak Çömleksiz Neolitik
Pre-Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 7900-7600
Taş / *Stone*
Y/*H*: 1.7 cm, G/*W*: 1.2 cm
K/*T*: 0.52 cm

BONCUK
BEAD
Mezraa-Teleilat
Çanak Çömlekli Neolitik
Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 7200-5500
Kemik / *Bone*
Y/*H*: 1.5 cm, G/*W*: 2.9 cm,
K/*T*: 0.9 cm

BONCUK / *BEAD*

Sayburç
Erken Çanak Çömleksiz Neolitik B
Early Pre Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8600-8300
Taş / *Stone*
Y/*H*: 3.1 cm, G/*W*: 2.1 cm, K/*T*: 0.8 cm

KOLYE UCU / *PENDANT*

Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik /
Pre-Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 9600-8200
Mermer / *Marble*
Y/*H*: 2.2 cm, G/*W*: 1.9 cm
K/*T*: 0.83 cm

BONCUK / *BEAD*

Karahantepe
Çanak Çömleksiz Neolitik
Pre-Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 9400-8000
Taş / *Stone*
Y/*H*: 1.7 cm, G/*W*: 0.9 cm

BONCUK / *BEAD*

Akarçay Tepe
Neolitik / *Neolithic*
MÖ / *BC* 7300
Taş / *Stone*
Y/*H*: 1.8 cm, G/*W*: 1 cm
K/*T*: 0.5 cm

BONCUK / *BEAD*

Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik
Pre-Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 9600-8200
Taş / *Stone*
Çap/*Diameter*: 1.4 cm
Y/*H*: 1 cm

BONCUK / *BEAD*

Nevali Çori
Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8500-7900
Taş / *Stone*
Y/*H*: 1.1 cm, G/*W*: 1.3 cm

BONCUK / *BEAD*
Nevali Çori
Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8500-7900
Taş / *Stone*
Y/*H*: 1.2 cm, G/*W*: 1.2 cm

BONCUK (BALTA FORMLU)
BEAD (AXE SHAPED)
Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik A
Pre-Pottery Neolithic A
MÖ / *BC* 9600-8700
Nefrit / *Nephrite*
Y/*H*: 3.3 cm, G/*W*: 1.7 cm, K/*T*: 0.9 cm

BONCUK / *BEAD*
Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik
Pre-Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 9600-8200
Nefrit / *Nephrite*
Y/*H*: 2.0 cm, G/*W*: 3.0 cm,
K/*T*: 5.0 cm

BONCUK / *BEAD*
Nevali Çori
Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ/ *BC* 8500-7900
Taş / *Stone*
Y/*H*: 1.2 cm, G/*W*: 0.7 cm

BONCUK / *BEAD*
Karahantepe
Çanak Çömleksiz Neolitik
Pre-Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 9400-8000
Taş / *Stone*
Y/*H*: 0.8 cm, Çap/*Diameter*: 0.3 cm

BURGULU TAŞ
CARVED STONE
Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8700-8200
Nefrit / *Nephrite*
Y/*H*: 6.7 cm, G/*W*: 2.7 cm, K/*T*: 2 cm

KEMER TOKASI
BELT BUCKLE

Mezraa-Teleilat
Çanak Çömlekli Neolitik
Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 7200-5500
Kemik / *Bone*
Y/*H*: 5.8 cm, G/*W*: 2 cm, K/*T*: 0.8 cm

KEMER TOKASI
BELT BUCKLE

Mezraa-Teleilat
Çanak Çömleksiz Neolitik
Pre-Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 9000-8000
Kemik / *Bone*
Y/*H*: 6.2 cm, G/*W*: 3.7 cm
K/*T*: 1.1 cm

İŞLENMİŞ KEMİK
WORKED BONE

Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik
Pre-Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 9600-8200
Kemik / *Bone*
Y/*H*: 10.5 cm, G/*W*: 2.5 cm, K/*T*: 0.8 cm

SPATULA / *SPATULA*

Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8700-8200
Kemik / *Bone*
Y/*H*: 5.3 cm, G/*W*: 1.9 cm
K/*T*: 0.3 cm

BONCUK / *BEAD*

Nevali Çori
Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8500-7900
Taş / *Stone*
Y/*H*: : 0.9 cm, G/*W*: 0.7 cm

BONCUK / *BEAD*

Nevali Çori
Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8500-7900
Taş / *Stone*
Y/*H*: 1.7 cm, G/*W*: 1.7 cm

MİNYATÜR TAŞ HALKA
MINIATURE STONE RING

Nevali Çori
Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8500-7900
Mermer / *Marble*
Çap/*Diameter*: 2.2 cm

AĞIRLIK TAŞI / *STONE WEIGHTS*

Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik / *Pre-Pottery Neolithic*
MÖ / *BC* 9600-8200
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 9.3 cm, G/*W*: 5.6 cm, K/*T*: 2.5 cm

MİNYATÜR KAİDE
MINIATURE PEDESTAL

Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik
Pre-Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 9600-8200
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 7.1 cm
G/*W*: 6.7 cm
K/*T*: 2.5 cm

HALKA / *CARVED STONE RING*

Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8700-8200
Kireçtaşı / *Limestone*
Çap/*Diameter*: 10.1 cm
G/*W*: 9.5 cm
K/*T*: 4.7 cm

DELİKLİ TAŞ
PERFORATED STONE

Harbetsuvan Tepesi
Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8600-8400
Bazalt / *Basalt*
Y/*H*: 8.9 cm, Y/*T*: 5.7 cm

TAŞ HALKA / *STONE RING*

Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik
Pre-Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 9600-8200
Nefrit / *Nephrite*
Y/*H*: 6.8 cm, G/*W*: 4.4 cm
K/*T*: 2.9 cm

OVAL BİLYE / *OVAL MARBLE*

Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik A
Pre-Pottery Neolithic A
MÖ / *BC* 9600-8700
Taş / *Stone*
Çap/*Diameter*: 2.1 cm

OVAL BİLYE / *OVAL MARBLE*

Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik
Pre-Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 9600-8200
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 1.47 cm, G/*W*: 1.2 cm,
K/*T*: 0.77 cm

DÜĞME BİÇİMLİ NESNE
BUTTON-SHAPED OBJECT

Mezraa-Teleilat
Çanak Çömlekli Neolitik
Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 7200-5500
Taş / *Stone*
Y/*H*: 2.45 cm, Çap/*Diameter*: 1.2 cm

SAPLI TAŞ DÜĞME
STONE BUTTON WITH HANDLE

Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8700-8200
Mermer / *Marble*
Y/*H*: 1.6 cm, Çap/*Diameter*: 1.27 cm

KEMER TOKASI / *BELT BUCKLE*

Mezraa-Teleilat
Çanak Çömlekli Neolitik
Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 9000-8000
Kemik / *Bone*
Y/*H*: 3.57 cm, G/*W*: 1.6 cm, K/*T*: 0.5 cm

OLTA UCU / *BARB*

Mezraa-Teleilat
Çanak Çömlekli Neolitik
Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 9000-8000
Kemik / *Bone*
Y/*H*: 5.8 cm, G/*W*: 1.2 cm, K/*T*: 0.8 cm

TAŞ TABAK / *STONE PLATE*
Karahantepe
Çanak Çömleksiz Neolitik
Pre-Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 9400-8000
Taş / *Stone*
K/*T*: 5 cm,
Çap/*Diameter*: 59 cm

TAŞ TABAK / *STONE PLATE*
Karahantepe
Çanak Çömleksiz Neolitik
Pre-Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 9400-8000
Taş / *Stone*
K/*T*: 3 cm, Çap/*Diameter*: 40 cm

TAŞ TABAK / *STONE PLATE*
Karahantepe
Çanak Çömleksiz Neolitik
Pre-Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 9400-8000
Taş / *Stone*
K/*T*: 4 cm, Çap/*Diameter*: 38 cm

TAŞ TABAK / *STONE PLATE*
Karahantepe
Çanak Çömleksiz Neolitik
Pre-Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 9400-8000
Taş / *Stone*
K/*T*: 7 cm, Çap/*Diameter*: 22.4 cm

TAŞ TABAK / *STONE PLATE*
Karahantepe
Çanak Çömleksiz Neolitik
Pre-Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 9400-8000
Taş / *Stone*
K/*T*: 3 cm, Çap/*Diameter*: 43 cm

TAŞ TABAK
STONE PLATE
Sayburç
Erken Çanak Çömleksiz Neolitik B
Early Pre-Pottery Neolithic B
MÖ/ *BC* 8600-8300
Taş / *Stone*
K/*T*: 3.9 cm, Çap/*Diameter*: 26.1 cm

ÖĞÜTME TAŞI / *GRINDING STONE*

Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik / *Pre-Pottery Neolithic*
MÖ / *BC* 9600-8200
Bazalt / *Basalt*
Y/*H*: 41 cm
G/*W*: 20 cm

ÖĞÜTME TAŞI / *GRINDING STONE*

Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik / *Pre-Pottery Neolithic*
MÖ / *BC* 9600-8200
Bazalt / *Basalt*
Y/*H*: 39 cm, G/*W*: 28 cm
K/*T*: 20 cm

HAVANELİ / *PESTLE*

Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik
Pre-Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 9600-8200
Bazalt / *Basalt*
Y/*H*: 26 cm, G/*W*: 13 cm, K/*T*: 11 cm

HAVANELİ / *PESTLE*

Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8700-8200
Bazalt / *Basalt*
Y/*H*: 16.8 cm, G/*W*: 7.5 cm

HAVANELİ / *PESTLE*

Karahantepe
Çanak Çömleksiz Neolitik
Pre-Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 9400-8000
Taş / *Stone*
Y/*H*: 10.8 cm, G/*W*: 3 cm, K/*T*: 2.7 cm

HAVANELİ / *PESTLE*

Harbetsuvan Tepesi
Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8600-8400
Bazalt / *Bazalt*
Y/*H*: 24.3 cm, G/*W*: 9.6 cm

HAVAN VE ELİ
MORTAR AND PESTLE

Nevali Çori
Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8500-7900
Kireçtaşı / *Limestone*
Havan / *Mortar*
Y/*H*: 6 cm, G/*W*: 12 cm
Havan Eli / *Pestle*
Y/*H*: 14 cm, G/*W*: 8 cm

HAVAN VE ELİ / *MORTAR AND PESTLE*

Sayburç
Erken Çanak Çömleksiz Neolitik B
Early Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8600-8300
Kireçtaşı / *Limestone*

HAVANELİ
PESTLE

Sayburç
Erken Çanak Çömleksiz Neolitik B
Early Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8600-8300
Taş / *Stone*
Y/*H*: 22 cm, G/*W*: 9 cm
Y/*H*: 19 cm, G/*W*: 7 cm

HAVANELİ
PESTLE

Sayburç
Erken Çanak Çömleksiz Neolitik B
Early Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8600-8300
Taş / *Stone*
Y/*H*: 16.8 cm, G/*W*: 12.5 cm
K/*T*: 12.5 cm

HAVANELİ
PESTLE

Göbeklitepe
Çanak Çömlekli Neolitik
Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 9600-8200
Bazalt / *Basalt*
Y/*H*: 6.95 cm, G/*W*: 1.1 cm

HAVANELİ
PESTLE

Mezraa-Teleilat
Çanak Çömlekli Neolitik
Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 7200-5500
Bazalt / *Basalt*
Y/*H*: 4.9 cm
Çap/*Diameter*: 3.1 cm

Taş, Neolitik insanın kullandığı başlıca hammaddelerden biriydi. Mimari, yapı elamanları ve büyük boyutlu heykellerin yanı sıra işlevsel ya da sembolik birçok nesnenin yapımında kullanılıyordu. Karahantepe'de bulunan makara şeklindeki bir kaide de iyi kalite bir kireçtaşından yapılmıştır. Üst yüzeyine kazıma bantlar içine yapılan verev çizgilerle özenle bezenmiştir.

Stone was a primary material utilized by Neolithic humans. It was employed in numerous functional or symbolic objects, as well as in the construction of buildings, structural elements, and sculptures. A spool-shaped base discovered at Karahantepe is also crafted from high-quality limestone. Its upper surface is adorned with finely incised bands of beveled lines.

TAŞ KAİDE / *STONE BASE*
Karahantepe
Çanak Çömleksiz Neolitik
Pre-Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 9400-8000
Taş / *Stone*
Y/*H*: 12.4 cm, G/*W*: 13.3 cm

TAŞ KAP / *STONE VESSEL*

Şanlıurfa
Çanak Çömleksiz Neolitik / *Pre-Pottery Neolithic*
MÖ / *BC* 9600-8200
Klorit / *Chlorite*
Y/*H*: 12.1 cm
Çap/*Diameter*: 14.9 cm
K/*T*: 0.4 cm

TAŞ KAP / *STONE VESSEL*

Karahantepe
Çanak Çömleksiz Neolitik
Pre-Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 9400-8000
Klorit / *Chlorite*

TAŞ KAP / *STONE VESSEL*

Karahantepe
Çanak Çömleksiz Neolitik
Pre-Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 9400-8000
Taş / *Stone*

TAŞ KAP / *STONE VESSEL*

Karahantepe
Çanak Çömleksiz Neolitik
Pre-Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 9400-8000
Taş / *Stone*

TAŞ KAP PARÇASI
STONE VESSEL FRAGMENT

Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik
Pre-Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 9600-8200
Nefrit / *Nephrite*
Y/*H*: 6.3 cm, G/*W*: 5.2 cm
K/*T*: 1.4 cm

TAŞ KAP PARÇASI
STONE VESSEL FRAGMENT

Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik
Pre-Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 9600-8200
Taş / *Stone*
Y/*H*: 2 cm, G/*W*: 1.9 cm
K/*T*: 0.9 cm

TAŞ KAP PARÇASI
STONE VESSEL FRAGMENT

Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik
Pre-Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 9600-8200
Nefrit / *Nephrite*
Y/*H*: 9.7 cm, G/*W*: 10.5 cm
K/*T*: 1.5 cm

TAŞ KAP PARÇASI
STONE VESSEL FRAGMENT

Karahantepe
Çanak Çömleksiz Neolitik
Pre-Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 9400-8000
Klorit / *Chlorite*

TAŞ KAP PARÇASI
STONE VESSEL FRAGMENT

Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik
Pre-Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 9600-8200
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 7.3 cm, G/*W*: 8 cm

TAŞ KAP PARÇASI
STONE VESSEL FRAGMENT

Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik
Pre-Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 9600-8200
Nefrit / *Nephrite*
Y/*H*: 5.6 cm, G/*W*: 5.7 cm, K/*T*: 1 cm

TAŞ KAP
STONE VESSEL

Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik
Pre-Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 9600-8200
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 50 cm, G/*W*: 38 cm, K/*T*: 29 cm

TAŞ KAP / *STONE VESSEL*

Nevali Çori
Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8500-7900
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 8.2 cm, G/*W*: 5.2 cm

TAŞ KAP / *STONE VESSEL*

Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik
Pre-Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 9600-8200
Taş / *Stone*
G/*W*: 18 cm, K/*T*: 3.1 cm

TABAK / *PLATE*

Mezraa-Teleilat
Çanak Çömlekli Neolitik
Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 7200-5500
Taş / *Stone*
Y/*H*: 2.2 cm, Çap/*Diameter*: 16.5 cm

TAŞ KAP / *STONE VESSEL*

Mezraa-Teleilat
Çanak Çömlekli Neolitik
Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 7200-5500
Taş / *Stone*
Y/*H*: 4.5 cm, G/*W*: 3.9 cm

TABAK / *PLATE*

Mezraa-Teleilat
Çanak Çömlekli Neolitik
Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 7200-5500
Taş / *Stone*
Y/*H*: 2.5 cm, Çap/*Diameter*: 15.7 cm

TABAK / *PLATE*

Mezraa-Teleilat
Çanak Çömlekli Neolitik
Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 7200-5500
Taş / *Stone*
Y/*H*: 2.2 cm, Çap/*Diameter*: 7.3 cm

TAŞ KAP / *STONE VESSEL*

Akarçay Tepe
Çanak Çömleksiz Neolitik
Pre-Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 7900-7600
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 9.5 cm, Çap/*Diameter*: 16 cm

TAŞ KASE PARÇASI / *STONE VESSEL FRAGMENT*

Nevali Çori
Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8500-7900
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 12 cm, G/*W*: 18 cm

"Taş kap parçasının dış yüzeyinde, belki de en eski dans tasvirlerinden biri yer almaktadır. Ellerin tasvirinden yola çıkarak insan olarak tanımlayabileceğimiz iki kişi, daha küçük bir figürün etrafında adeta dans etmektedir. Ortadaki figür, baklava biçimli başı, kısa bacakları ve şişman bedeniyle bir kaplumbağaya benzemektedir. Her iki yanda da figürlerin devam ettiği görülür, olasılıkla kap çevresi boyunca betimler devam etmektedir."

Anadolu'da Neolitik Devrim. In. *Vor 12.000 Jahren in Anatolien. Die* ältesten *Monumente der Menschheit/ 1200 Yıl Önce Anadolu, İnsanlığın En Eski Anıtları*, edited by C.Lichter, Badisches Landesmuseum, Karlsruhe:563.

"The exterior surface of the stone vessel features probably one of the world's oldest dance depictions. The two people we can identify as human from the depiction of the hands seem to be dancing around a smaller figure. The figure in the middle with its diamond shaped head, short legs and plump body looks like a tortoise. The figures appear to continue, around the whole vessel."

TAŞ KAP / *STONE VESSEL*

Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8700-8200
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 23 cm, G/*W*: 22 cm

DÖVME TAŞI / *HAMMERSTONE*

Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 9600-8200
Bazalt / *Basalt*
Y/*H*: 33 cm, G/*W*: 28 cm, K/*T*: 12 cm

TAŞ TABAK / *STONE PLATE*

Karahantepe
Çanak Çömleksiz Neolitik
Pre-Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 9400-8000
Taş / *Stone*

TAŞ TABAK / *STONE PLATE*

Karahantepe
Çanak Çömleksiz Neolitik
Pre-Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 9400-8000
Taş / *Stone*

TAŞ KAP / *STONE VESSEL*

Mezraa-Teleilat
Çanak Çömlekli Neolitik / *Pottery Neolithic*
MÖ / *BC* 7200-5500
Taş / *Stone*
Y/*H*: 11.6 cm, Çap/*Diameter*: 23.5 cm, K/*T*: 2.2 cm

TAŞ KAP / *STONE VESSEL*

Mezraa-Teleilat
Çanak Çömlekli Neolitik / *Pottery Neolithic*
MÖ / *BC* 7200-5500
Mermer / *Marble*
Y/*H*: 9.7 cm, Çap/*Diameter*: 15.6 cm

TAŞ KAP / *STONE VESSEL*

Akarçay Tepe
Neolitik / *Neolithic*
MÖ / *BC* 7900-6500
Bazalt / *Basalt*
Y/*H*: 4.14 cm, Çap/*Diameter*: 3.5 cm

AYAKLI TAŞ KAP
FOOTED STONE VESSEL

Mezraa-Teleilat
Çanak Çömlekli Neolitik
Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 7200-5500
Taş / *Stone*
Y/*H*: 26 cm, Çap/*Diameter*: 30 cm

TAŞ KAP / *STONE VESSEL*

Nevali Çori
Çanak Çömlekli Neolitik
Pottery Neolithic
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 2.85 cm
Çap/*Diameter*: 4.9 cm

TAŞ KAP / *STONE VESSEL*

Mezraa-Teleilat
Çanak Çömlekli Neolitik
Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 7200-5500
Mermer / *Marble*
Y/*H*: 3.7 cm
Çap/*Diameter*: 3.25 cm

TAŞ KAP / *STONE VESSEL*

Gürcütepe
Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 7500-7000
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 3.2 cm, G/*W*: 8.1 cm

TAŞ KAP / *STONE VESSEL*

Gürcütepe
Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 7500-7000
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 6.4 cm, G/*W*:16.3 cm

Çanak çömlek; Neolitik Çağ'ın ikinci evresinde, tarım ve hayvancılığın ana ekonomik girdi olduğu bir dönemde kullanılmaya başlayan bir nesnedir. Fakat Neolitik Çağ'ın ilk evresinde taş kaplara, özellikle Doğu Toros yerleşmelerinde sıklıkla rastlanır. Karahantepe'de bulunan iki minyatür örnek bunlar arasındadır.

Pottery was introduced in the second phase of the Neolithic, when agriculture and animal husbandry were the main economic activities. However, in the early phases of the Neolithic, stone vessels are frequently found, especially in settlements in the eastern Taurus. Two miniature examples found at Karahantepe are among them.

© YUSUF ASLAN

ÇÖMLEKÇİK
SMALL POTTERY
Mezraa-Teleilat
Çanak Çömlekli Neolitik
Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 7200-5500
Pişmiş Toprak / *Backed Clay*
Y/*H*: 8.3 cm
Çap/*Diameter*: 8.1 cm

ÇÖMLEK / *POTTERY*
Mezraa-Teleilat
Çanak Çömlekli Neolitik
Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 7200-5500
Taş / *Stone*
Y/*H*: 24.7 cm
Çap/*Diameter*: 25.25 cm

TUTAMAKLI ÇÖMLEK
POTTERY WITH HANDLES
Akarçay Tepe
Geçiş Evresi
Transition Period
MÖ / *BC* 7000-6800
Pişmiş Toprak / *Backed Clay*
Y/*H*: 14 cm
Çap/*Diameter*: 17.7 cm

KASE / *BOWL*
Akarçay Tepe
Çanak Çömlekli Neolitik / *Pottery Neolithic*
MÖ / *BC* 9600-8700
Pişmiş Toprak / *Backed Clay*
Y/*H*: 4.7 cm, Çap/*Diameter*: 11.4 cm

KASE / *BOWL*
Sayburç
Çanak Çömleksiz Neolitik B /
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 7500-7000
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 6 cm
G/*W*: 7.5 cm

KASE / *BOWL*
Mezraa-Teleilat
Çanak Çömlekli Neolitik / *Pottery Neolithic*
MÖ / *BC* 7200-5500
Pişmiş Toprak / *Backed Clay*
Y/*H*: 6 cm, Çap/*Diameter*: 11 cm

TAŞ KAP / *STONE VESSEL*
Akarçay Tepe
Çanak Çömleksiz Neolitik
Pre-Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 7900-7600
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 33 cm, G/*W*: 23.6 cm, K/*T*: 3.78 cm

"İlk yerleşim evresinden itibaren tarıma alınmış bitki ve evcil hayvanlarıyla Anadolu'nun ilk köylerinden biri olan Akarçay Tepe'deki Çanak Çömlekli Neolitik Dönem yerleşimi, dönemi için mütevazi bir köy görüntüsü taşır."

Özbaşaran, M., Anadolu'da Neolitik Devrim. In. *Vor 12.000 Jahren in Anatolien. Die* ältesten *Monumente der Menschheit/ 1200 Yıl Önce Anadolu, İnsanlığın En Eski Anıtları*, edited by C.Lichter, Badisches Landesmuseum, Karlsruhe: 453.

"One of Anatolia's first villages, Akarçay Tepe, a Pre-Pottery Neolithic settlement, is a modest village with its plants and domesticated animals that appears unchanged since the first settlement phase."

TAŞ BALTA / *STONE AXE*

Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik A
Pre-Pottery Neolithic A
MÖ / *BC* 9600-8700
Çakmaktaşı / *Flintstone*
Y/*H*: 3.1 cm, G/*W*: 1.9 cm

TAŞ BALTA / *STONE AXE*

Gürcütepe
Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 7500-7000
Taş / *Stone*
Y/*H*: 7.5 cm, G/*W*: 3.4

TAŞ BALTA / *STONE AXE*

Akarçay Tepe
Çanak Çömleksiz Neolitik
Pre-Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 7500
Taş / *Stone*
Y/*H*: 5.57 cm, G/*W*: 3.30 cm,
K/*T*: 1.36 cm

TAŞ BALTA / *STONE AXE*

Gürcütepe
Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 7500-7000
Taş / *Stone*
Y/*H*: 5.6 cm, G/*W*: 3.6 cm

TAŞ BALTA / *STONE AXE*

Gürcütepe
Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 7500-7000
Serpantin / *Serpentine*
Y/*H*: 6.6 cm, G/*W*: 3.4 cm
K/*T*: 2.3 cm

TAŞ BALTA / *STONE AXE*

Gürcütepe
Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 7500-7000
Taş / *Stone*
Y/*H*: 6.9 cm, G/*W*: 3.9 cm
K/*T*: 1.7 cm

TAŞ BALTA / *STONE AXE*

Sayburç
Erken Çanak Çömleksiz Neolitik B
Early Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8600-8300
Taş / *Stone*
Y/*H*: 3.1 cm, G/*W*: 2.7 cm
K/*T*: 0.7 cm

TAŞ BALTA / *STONE AXE*

Sayburç
Erken Çanak Çömleksiz Neolitik B
Early Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8600-8300
Taş / *Stone*
Y/*H*: 6.5 cm, G/*W*: 4.6 cm, K/*T*: 1.9 cm

TAŞ BALTA / *STONE AXE*

Sayburç
Erken Çanak Çömleksiz Neolitik B
Early Pre-Pottery Neolithic B
MÖ/ *BC* 8600-8300
Taş / *Stone*
Y/*H*: 6.8 cm, G/*W*: 4.5 cm
K/*T*: 1.5 cm

TAŞ BALTA / *STONE AXE*

Akarçay Tepe
Çanak Çömleksiz Neolitik
Pre-Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 6500
Taş / *Stone*
Y/*H*: 5.7 cm, G/*W*: 2.65 cm,
K/*T*: 1.1 cm

TAŞ BALTA / *STONE AXE*

Gürcütepe
Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 7500-7000
Taş / *Stone*
Y/*H*: 10.5 cm, G/*W*: 6 cm
K/*T*: 3.4 cm

TAŞ BALTA / *STONE AXE*

Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ/ *BC* 8700-8200
Nefrit / *Nephrite*
Y/*H*: 5.8 cm, G/*W*: 1.7 cm
K/*T*: 1.2 cm

TAŞ BALTA / *STONE AXE*

Sayburç
Erken Çanak Çömleksiz Neolitik B
Early Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8600-8300
Taş / *Stone*
Y/*H*: 7.1 cm, G/*W*: 5.2 cm
K/*T*: 2.3 cm

TAŞ BALTA / *STONE AXE*

Karahantepe
Çanak Çömleksiz Neolitik
Pre-Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 9400-8000
Taş / *Stone*
Y/*H*: 11.8 cm, G/*W*: 5.6 cm, K/*T*: 3.9 cm

TAŞ BALTA / *STONE AXE*

Karahantepe
Erken Çanak Çömleksiz Neolitik
Early Pre-Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 9400-8000
Taş / *Stone*
Y/*H*: 8.6 cm, G/*W*: 3.2 cm
K/*T*: 1.5 cm

TAŞ BALTA / *STONE AXE*

Karahantepe
Çanak Çömleksiz Neolitik
Pre-Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 9400-8000
Taş / *Stone*
Y/*H*: 9.5 cm, G/*W*: 5.3 cm, K/*T*: 3.2 cm

TAŞ BALTA / *STONE AXE*

Harbetsuvan Tepesi
Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8600-8400
Taş / *Stone*
Y/*H*: 5.8 cm, G/*W*: 1.8 cm

TAŞ BALTA / *STONE AXE*

Harbetsuvan Tepesi
Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8600-8400
Taş / *Stone*
Y/*H*: 7.5 cm, G/*W*: 2 cm, K/*T*: 0.6 cm

KESER / *ADZE (HERMİNETTE)*

Çakmaktepe
Erken Çanak Çömleksiz Neolitik A
Early Pre-Pottery Neolithic A
MÖ / *BCE* 9600-8800?
Çakmaktaşı / *Flintstone*
Y/*H*: 18 cm, G/*W*: 3.5-6.9 cm
K/*T*: 2.5 cm

BEZEKLİ TAŞ BALTA
DECORATED STONE AXE

Mezraa-Teleilat
Geçiş Evresi
Transitional Phase
MÖ / *BC* 7500-7200
Taş / *Stone*
Y/*H*: 8.1 cm, G/*W*: 4.4, K/*T*: 1.1 cm

KESKİ / *CHISEL*

Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik
Pre-Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 8700-8200
Nefrit / *Nephrite*
Y/*H*: 6.4 cm, G/*W*: 1.3 cm, K/*T*: 1 cm

KESKİ / *CHISEL*

Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik
Pre-Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 8700-8200
Nefrit / *Nephrite*
Y/*H*: 5.8 cm, G/*W*: 1.7 cm, K/*T*: 1.2 cm

KESER / *ADZE (HERMINETTE)*

Gürcütepe
Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 7500-7000
Taş / *Stone*
Y/*H*: 6.6 cm, G/*W*: 3.4 cm, K/*T*: 2.3 cm

KESKİ / *CHISEL*

Akarçay Tepe
Çanak Çömleksiz Neolitik
Pre-Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 7500
Taş / *Stone*
Y/*H*: 6.7 cm, G/*W*: 2.5 cm, K/*T*: 1.7 cm

Karahantepe'de bulunan iki boynuz sap, ağız kısımlarına geçirilen taş aletlerle birlikte kullanılır.

The two horn handles found at Karahantepe were used in combination with stone tools inserted into their rims.

YUSUF ASLAN

BOYNUZ SAP
HORN HANDLE

Karahantepe
Çanak Çömleksiz Neolitik
Pre-Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 9400-8000
Boynuz / *Horn*
Y/*H*: 8 cm, G/*W*: 3 cm

BOYNUZ SAP
HORN HANDLE

Karahantepe
Çanak Çömleksiz Neolitik A
Pre-Pottery Neolithic A
MÖ / *BC* 9400-8000
Boynuz / *Horn*
Y/*H*: 13.7 cm, G/*W*: 4.2

KEMİK İĞNE / *BONE NEEDLE*

Mezraa-Teleilat
Çanak Çömlekli Neolitik
Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 7200-5500
Kemik / *Bone*
Y/*H*: 6.5 cm, G/*W*: 0.5 cm, K/*T*: 0.3 cm

KEMİK DELİCİ / *BONE AWLS*

Akarçay Tepe
Geçiş Evresi Dönem
Transitional Phase
MÖ / *BC* 7000-6800
Kemik / *Bone*
Y/*H*: 13.1 cm, G/*W*: 1.97 cm, K/*T*: 0.13 cm

TAŞ DAMGA / *STONE STAMP*

Çakmaktepe
Çanak Çömleksiz Neolitik A
Pre-Pottery Neolithic A
MÖ / *BC* 9600-8800?
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 2.4 cm,
Çap/*Diameter*: 2.4-2.2 cm

SAYI TAŞI / *NUMERAL STONE*

Gürcütepe
Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 7500-7000
Taş / *Stone*
Y/*H*: 1.2 cm, G/*W*: 0.7 cm

MÜHÜR / OYUN TAŞI (?)
SEAL / GAME STONE (?)

Akarçay Tepe
Çanak Çömleksiz Neolitik
Pre-Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 7900-7600
Taş / *Stone*
Y/*H*: 2.53 cm, G/*W*: 2.3 cm
K/*T*: 2.35 cm

MÜHÜR / *SEAL*

Akarçay Tepe
Çanak Çömleksiz Neolitik
Pre-Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 7900-7600
Pişmiş Toprak / *Backed Clay*
Y/*H*: 6.1 cm, G/*W*: 2.8 cm
K/*T*: 2.4 cm

MÜHÜR / *SEAL*

Mezraa-Teleilat
Çanak Çömlekli Neolitik
Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 7200-5500
Bazalt / *Basalt*
Y/*H*: 7.5 cm, K/*T*: 4.71 cm

MÜHÜR / *SEAL*

Mezraa-Teleilat
Çanak Çömlekli Neolitik
Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 7200-5500
Pişmiş Toprak / *Backed Clay*
Y/*H*: 4.4 cm, G/*W*: 6.4 cm, K/*T*: 3.25 cm

AĞIRŞAK / *SPINDLE WHORL*

Gürcütepe
Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 7500-7000
Kireçtaşı / *Limestone*
Y/*H*: 5.2 cm, G/*W*: 4.1 cm

AĞIRLIK / *STONE WEIGHTS*

Akarçay Tepe
Çanak Çömleksiz Neoliti
Pre-Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 7300
Taş / *Stone*
Y/*H*: 7.4 cm
Çap/*Diameter*: 7.4 cm,
K/*T*: 1.3 cm

AĞIRŞAK-AĞIRLIK
SPINDLES-WEIGHTS

Mezraa-Teleilat
Çanak Çömlekli Neolitik
Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 7200-5500
Kireçtaşı / *Limestone*
Çap/*Diameter*: 6.7 cm
G/*W*: 2.15 cm

AĞIRŞAK / *SPINDLE WHORL*

Mezraa-Teleilat
Çanak Çömlekli Neolitik
Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 7200-5500
Taş / *Stone*
Çap/*Diameter*: 3.45 cm
K/*T*: 1.5 cm

AĞIRŞAK-AĞIRLIK
SPINDLES-WEIGHTS

Fıstıklı Höyük
Erken Halaf
Early Halaf
MÖ / *BC* 6500-5200
Pişmiş Toprak / *Backed Clay*
Çap/*Diameter*: 5.2 cm

AĞIRŞAK-AĞIRLIK
SPINDLES-WEIGHTS

Fıstıklı Höyük
Erken Halaf
Early Halaf
MÖ / *BC* 6500-5200
Taş / *Stone*
Çap/*Diameter*: 3.2 cm
K/*T*: 0.8 cm

EL- KHIAM UÇ
EL- KHIAM POINT

Çakmaktepe
Çanak Çömleksiz Neolitik A
Pre-Pottery Neolithic A
MÖ / *BC* 9600-8800?
Çakmaktaşı / *Flintstone*
Y/*H*: 3.5 cm

JERF EL- AHMAR UÇ
JERF EL- AHMAR POINT

Çakmaktepe
Çanak Çömleksiz Neolitik A
Pre-Pottery Neolithic A
MÖ / *BC* 9600-8800?
Çakmaktaşı / *Flintstone*
Y/*H*: 3.5 cm

HELWAN OK UCU
HELWAN TYPE ARROWHEAD

Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik
Pre-Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 9600-8700
Çakmaktaşı / *Flintstone*
Y/*H*: 5.4 cm, G/*W*: 1.3 cm, K/*T*: 0.3 cm

NEVALİ ÇORİ OK UCU
NEVALİ ÇORİ TYPE ARROWHEAD

Nevali Çori
Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 9600-8700
Çakmaktaşı / *Flintstone*
Y/*H*: 9.3 cm, G/*W*: 1.8 cm, K/*T*: 0.5 cm

BYBLOS OK UCU
BYBLOS TYPE ARROWHEAD

Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8700-8200
Çakmaktaşı / *Flintstone*
Y/*H*: 9.4 cm, G/*W*: 1.5 cm, K/*T*: 0.5 cm

BYBLOS OK UCU
BYBLOS TYPE ARROWHEAD

Gürcütepe
Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 7500-7000
Çakmaktaşı / *Flintstone*
Y/*H*: 5.9 cm, G/*W*: 2.2 cm, K/*T*: 0.2 cm

BYBLOS OK UCU
BYBLOS TYPE ARROWHEAD

Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8700-8200
Çakmaktaşı / *Flintstone*
Y/*H*: 5.1 cm, G/*W*: 0.9 cm, K/*T*: 0.2 cm

BYBLOS OK UCU
BYBLOS TYPE ARROWHEAD

Akarçay Tepe
Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8000
Çakmaktaşı / *Flintstone*
Y/*H*: 8.3 cm, G/*W*: 1.5 cm, K/*T*: 0.3 cm

OK VEYA MIZRAK UCU
ARROW OR SPEARHEAD

Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik A
Pre-Pottery Neolithic A
MÖ / *BC* 9600-8700
Çakmaktaşı / *Flintstone*
Y/*H*: 9.4 cm, G/*W*: 1.5 cm, K/*T*: 0.5 cm

OK VEYA MIZRAK UCU
ARROW OR SPEARHEAD

Nevali Çori
Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8500-7900
Çakmaktaşı / *Flintstone*
Y/*H*: 7.5 cm, G/*W*: 1.5 cm, K/*T*: 0.5 cm

SIRTLI DİLGİ
BACKED BLADE

Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik
Pre-Pottery Neolithic
MÖ / *BC* 9600-8200
Çakmaktaşı / *Flintstone*
Y/*H*: 17.5 cm, G/*W*: 1.6 cm, K/*T*: 1 cm

ÇAYÖNÜ ALETİ
ÇAYÖNÜ TOOL

Gürcütepe
Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 7500-7000
Obsidyen / *Obsidian*
Y/*H*: 9.9 cm, G/*W*: 2.2 cm, K/*T*: 1.1 cm

BYBLOS OK UCU
BYBLOS TYPE ARROWHEAD

Harbetsuvan Tepesi
Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8600-8400
Çakmaktaşı / *Flintstone*
Y/*H*: 8.7 cm, G/*W*: 2.0 cm

BYBLOS OK UCU
BYBLOS TYPE ARROWHEAD

Harbetsuvan Tepesi
Çanak Çömleksiz Neolitik B
Pre-Pottery Neolithic B
MÖ / *BC* 8600-8400
Çakmaktaşı / *Flintstone*
Y/*H*: 9.3 cm, G/*W*: 2.6 cm

NEMRİK OK UCU
NEMRİK TYPE ARROWHEAD

Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik A
Pre-Pottery Neolithic A
MÖ / *BC* 9600-8700
Çakmaktaşı / *Flintstone*
Y/*H*: 4.9 cm, G/*W*: 1.2 cm, K/*T*: 0.4 cm

NEMRİK OK UCU
NEMRİK TYPE ARROWHEAD

Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik A
Pre-Pottery Neolithic A
MÖ / *BC* 9600-8700
Çakmaktaşı / *Flintstone*
Y/*H*: 4.9 cm, G/*W*: 1.2 cm, K/*T*: 0.4 cm

HELWAN OK UCU
HELWAN TYPE ARROWHEAD

Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik A
Pre-Pottery Neolithic A
MÖ/ *BC* 9600-8700
Çakmaktaşı / *Flintstone*
Y/*H*: 5.4 cm, G/*W*: 1.3 cm, K/*T*: 0.3 cm

OK VEYA MIZRAK UCU
ARROW OR SPEARHEAD

Göbeklitepe
Çanak Çömleksiz Neolitik A
Pre-Pottery Neolithic A
MÖ / *BC* 9600-8700
Çakmaktaşı/ *Flintstone*
Y/*H*: 12.3 cm, G/*W*: 1.5 cm, K/*T*: 0.6 cm